

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Н.О. Дугієнко

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ

**Методичні рекомендації до практичних занять
для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра
спеціальності «Економіка»
освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка»**

Затверджено
вченою радою ЗНУ
Протокол № 10 від 26.05.2020

Запоріжжя
2020

УДК: 339.9(477)(076.5)
Д802

Дугієнко Н.О. Міжнародна економічна діяльність України : методичні рекомендації до практичних занять для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Економіка» освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка». Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2020. 94 с.

Методичні рекомендації містять плани практичних занять, поради до вивчення питань кожної теми курсу, основні терміни та поняття, контрольні запитання, теми доповідей, тестові завдання для самоконтролю, практичні завдання, приклади розв'язку задач, перелік питань до екзамену, термінологічний словник, список рекомендованої літератури.

Видання сприятиме засвоєнню системи знань та набуттю вмінь із концептуальних засад, принципів, методів аналізу економічних процесів. Для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Економіка» освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка».

Рецензент

Ю.О. Швець, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Відповідальний за випуск

Д.І. Бабміндра, д-р економ наук, професор, завідувач кафедри міжнародної економіки, природних ресурсів та економіки міжнародного туризму

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
Розділ 1. Природа, зміст та форми міжнародної економічної діяльності	6
Тема 1. Міжнародна економічна діяльність: сутність, особливості та суб'єкти	6
Тема 2. Інтернаціональне співробітництво: форми та рівні. Суб'єкти міжнародної економічної діяльності України	11
Тема 3. Україна в міжнародній торгівлі товарами: загальний режим	16
Тема 4. Інкотермс – інструмент міжнародної торгівлі	22
Тема 5. Міжнародна торгівля послугами: критерії та українська специфіка	28
Тема 6. Міжнародний трансфер технологій та інноваційна політика в системі МЕД	35
Тема 7. Міжнародне кооперування виробництва	40
Тема 8. Міжнародні інвестиції, валютно-кредитні відносини України	44
Розділ 2. Україна та процеси транснаціоналізації	49
Тема 9. Комерційні структури в процесах транснаціоналізації	49
Тема 10. ТНК у системі міжнародного інвестування	54
Тема 11. Спільні підприємства як форма міжнародної господарської діяльності	59
Тема 12. Україна в процесах міжнародної міграції робочої сили	65
Тема 13. Регулювання МЕД в державі	69
Тема 14. Україна у світових інтеграційних процесах	74
Тема 15. Природокористування в умовах МЕД	78
ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЕКЗАМЕНУ	83
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК	85
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	92

ПЕРЕДМОВА

Курс «Міжнародна економічна діяльність України» є обов'язковою дисципліною для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Економіка» освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка». Він дає можливість дізнатися про організацію міжнародної економічної діяльності, об'єктивні закони і принципи її розвитку, отримати знання щодо умов, форм, методів та основного інструментарію міжнародної економічної взаємодії.

Метою вивчення даної дисципліни є формування знань студентів про об'єктивні закономірності, реальні процеси та специфічні особливості міжнародної економічної діяльності України, а також практичних навичок щодо здійснення комерційних, інвестиційних та фінансових операцій у міжнародній сфері.

Головними завданнями курсу є вивчення теоретичних засад міжнародної економічної діяльності, ознайомлення з основними формами міжнародного торговельного та інвестиційного співробітництва в Україні, їх особливостями на сучасному етапі; поглиблення знань сутності та завдань регулювання міжнародної економічної діяльності України; розкриття механізму співробітництва в умовах розвитку сучасних інтеграційних процесів та участі в них України; набуття навичок здійснювати зовнішньоекономічні операції.

У результаті вивчення курсу студент повинен

Знати:

- економічні категорії та поняття дисципліни «Міжнародна економічна діяльність України»;
- основні форми міжнародного торговельно-інвестиційного та валютно-фінансового співробітництва України з країнами світу;
- закономірності економічних процесів національного рівня економіки та напрями геополітики України;
- сутність, завдання, принципи та інструменти регулювання міжнародної економічної діяльності на макро- та мікрорівнях;
- засади нормативно-правового регулювання й управління зовнішньоекономічними операціями на міжнародному рівні;
- механізм співробітництва в умовах розвитку сучасних інтеграційних процесів та участі в них України.

Уміти:

- орієнтуватися в особливостях МЕД України, її формах і методах;
- оцінювати переваги та недоліки використання принципів та інструментів регулювання міжнародної економічної діяльності України;
- аналізувати товарну та галузеву структури зовнішньої торгівлі України з метою визначення галузевих і геополітичних пріоритетів її розвитку;
- оцінювати інвестиційний клімат в Україні;
- аналізувати показники і фактори міжнародної конкурентоспроможності держави і національних підприємств;

– аналізувати стан, ефективність та перспективи участі України в інтеграційних процесах.

Вивчення міжнародної економічної діяльності України ґрунтується на міждисциплінарних зв'язках з іншими навчальними курсами. Найтісніші взаємозв'язки можна простежити з такими економічними курсами: «Мікроекономіка», «Макроекономіка», «Державне регулювання економіки», «Міжнародна економіка», «Маркетинг», «Фінанси підприємства».

Практичні заняття з курсу «Міжнародна економічна діяльність України» передбачають роботу студентів над лекційним матеріалом, ситуаційними вправами, вивчення основної та додаткової літератури, підготовку доповідей із подальшим їх публічним обговоренням, виконання тестових завдань та розв'язок задач.

Навчально-методичне видання покликане допомогти студентам систематизувати теоретичні знання та набути практичних навичок з основних тем дисципліни «Міжнародна економічна діяльність України» у ході аудиторних занять, а також при самостійному вивченні базових методів пізнання та аналізу міжнародних економічних процесів, що сприятиме формуванню вміння приймати обґрунтовані рішення щодо економічних проблем, пов'язаних з їх майбутньою професійною діяльністю.

РОЗДІЛ 1. ПРИРОДА, ЗМІСТ ТА ФОРМИ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ТЕМА 1. Інтеграція України у міжнародну економічну діяльність

Мета: розглянути етапи становлення та розвитку міжнародної економічної діяльності України; з'ясувати сутність та значення курсу у професійній підготовці майбутніх фахівців; ознайомитись із факторними передумовами МЕД України; вивчити особливості відкритої економіки; розглянути структуру платіжного балансу.

План

1. Предмет, мета і завдання курсу «Міжнародна економічна діяльність України».
2. Факторні передумови МЕД України
3. Відкрита економіка України.
4. Платіжний баланс України.

Основні терміни і поняття

Міжнародна економічна діяльність, зовнішньоекономічна діяльність, фактор виробництва, відкрита економіка, абсолютні переваги, відносні переваги, платіжний баланс, суб'єкти міжнародної економічної діяльності.

Методичні рекомендації

Перше питання передбачає засвоєння предмету, мети і завдань курсу «Міжнародна економічна діяльність України». Міжнародна економічна діяльність являє собою таку форму господарювання, яка безпосередньо виходить за межі національних кордонів і пов'язана із залученням до циклу економічного відтворення різнонаціональних суб'єктів. Варто звернути увагу, що предмет вивчення курсу «Міжнародна економічна діяльність України» (МЕДУ) є неоднорідним та багатоаспектним, оскільки МЕДУ можна розглядати в контексті різних інтересів: на національному рівні та в регіональному та глобальному масштабах. Також потрібно акцентувати увагу на меті та завданнях курсу.

Розкриття *другого питання* вимагає від студента звернути увагу на те, що ресурсне забезпечення значною мірою визначає місце національної економіки в системі міжнародного обміну та поділу праці. Однак, у сучасному світі дедалі більшу роль відіграють не первинні фактори спеціалізації (такі як ресурсо-кліматичні умови розвитку економіки, її забезпеченість робочою силою, землею тощо), а вторинні. Такими факторами можна вважати історично сформований профіль національного виробничого комплексу, характер робочої сили, нарешті, суб'єктивні рішення щодо розвитку тих або інших видів виробництва.

Для засвоєння *третього питання* студент має звернути увагу на те, що національний господарський комплекс, який достатньо повно реалізує переваги міжнародної кооперації та міжнародного поділу праці, вважають відкритою

економікою. Для повного розкриття даного питання варто розкрити основні риси господарської системи, яку заведено вважати відкритою економікою.

Опрацювання *четвертого питання* студент має розпочати з визначення платіжного балансу. Платіжний баланс – це результируюча сума усіх міжнародних грошових угод та платежів, які здійснюються між резидентами певної країни, у тому числі між усіма верствами населення, комерційними структурами та державними установами, з відповідними агентами за кордоном, тобто із резидентами інших країн. З погляду національної грошової системи та узагальнюючої фінансової звітності платіжний баланс відображає фінансовий бік усієї міжнародної економічної діяльності в широкому її розумінні та є сумою операцій, що породжують попит та пропозицію на іноземну валюту. Він охоплює всі доходи, які отримують громадяни держави від фізичних та юридичних осіб з інших держав, та усі виплати, які роблять резиденти певної держави назовні. У рамках цього питання слід розглянути своєрідний вертикальний і горизонтальний поділ платіжного.

Теми доповідей

1. Спеціалізація держави як фактор економічного розвитку.
2. Передумови та фактори міжнародної спеціалізації України.

Контрольні запитання

1. Поясніть, яке значення міжнародної економічної діяльності в сучасних умовах трансформаційного розвитку України.
2. Визначте, у контексті яких інтересів можна розглядати міжнародну економічну діяльність України.
3. Назвіть факторні передумови розвитку міжнародної економічної діяльності.
4. Якими є основні передумови участі України в міжнародній кооперації та в міжнародному поділі праці?
5. Які об'єктивні особливості виробничої сфери України визначають специфіку моделі її відкритої економіки?
6. Охарактеризуйте основні риси сучасної відкритої національної господарської системи.
7. Поясніть, як співробітництво країн впливає на міжнародну господарську діяльність?
8. Проаналізуйте наслідки лібералізації міжнародної економічної діяльності.
9. Що являє собою платіжний баланс?
10. Що відображається у рахунку поточних операцій платіжного балансу?

Тестові завдання для самоконтролю

1. Про що йдеться: «цілісна система господарських зв'язків між національними економіками різних країн, належних до них або утворених ними суб'єктами господарського життя, а також міжнародними організаціями, яка має характерні лише для себе взаємозв'язки, закономірності та реалізує ті

специфічні інтереси, які пов'язані з використанням переваг міжнародного співробітництва, поділу праці та факторного розміщення»?

- а) міжнародні відносини;
- б) міжнародна економічна діяльність;
- в) міжнародна політика.

2. Що є об'єктами міжнародної економічної діяльності?

- а) товар-продукт, товар-послуга, капітал, трудові ресурси;
- б) продукт, капітал, трудові ресурси;
- в) трудові ресурси, послуги, капітал.

3. Критерієм та принциповим змістом відкритості економіки є:

- а) поява дефіциту рахунку поточних операцій і позитивного сальдо рахунку руху капіталу;
- б) національні заощадження дорівнюють інвестиціям;
- в) наявність ліберального режиму міжнародної економічної діяльності для ринкових суб'єктів.

4. Автаркія – це:

- а) замкнута економіка;
- б) економіка, зорієнтована у своєму розвитку лише на власні можливості;
- в) економіка, ізольована від світового ринку та світової конкуренції;
- г) усі відповіді правильні

5. Що не належить до ознак відкритості економіки?

- а) припинення обміну товарами та послугами із зовнішнім середовищем;
- б) свобода виходу у зовнішній світ економічних суб'єктів країни;
- в) низькі (або помірні) зовнішньоекономічні бар'єри.

6. Платіжний баланс є пасивним, коли:

- а) експорт товарів перевищує їх імпорт;
- б) платежі перевищують надходження;
- в) надходження перевищують платежі;
- г) експорт товарів менший за імпорт.

7. Яка із наведених відповідей найбільш повно характеризує категорію «платіжний баланс»?

- а) послуги та некомерційні платежі;
- б) експорт та імпорт капіталів;
- в) всі платежі та надходження від експорту та імпорту в країну;
- г) експорт та імпорт товарів.

8. Платіжний баланс є активним, коли:

- а) експорт товарів менше за імпорт;
- б) експорт товарів перевищує їх імпорт;
- в) надходження платежів менші за платежі за експорт;
- г) надходження платежів перевищують платежі за імпорт.

9. Рахунок поточних операцій платіжного балансу включає всі платежі за винятком:

- а) товарного імпорту;
- б) чистих доходів від інвестицій;
- в) транспортних послуг іноземним державам;

- г) змін в активах країни за рубежом;
- д) чистих поточних трансфертів.

10. Що є практичним механізмом, який реалізує закономірності світового господарства та міжнародної економічної діяльності?

- а) система регіональних ринків;
- б) сукупність регіональних ринків та міжнародного ринку;
- в) інститут міжнародного ринку.

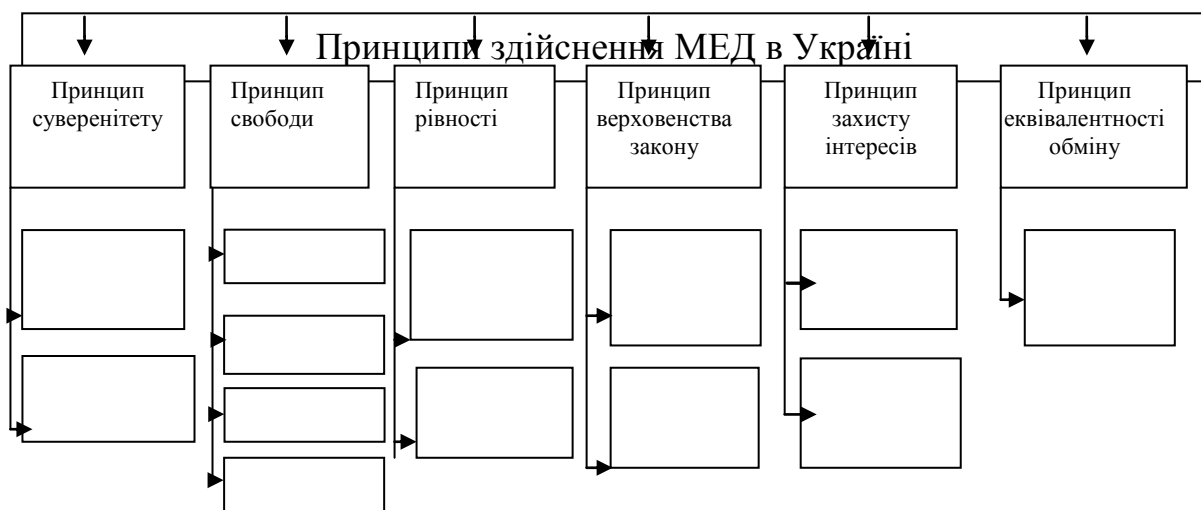

Практичні завдання

Завдання 1. Наведіть приклади факторних передумов МЕД України.

Факторні передумови МЕД України	
Фактори первинного порядку	Фактори вторинного порядку

Завдання 2. Складіть логічно-структурну схему основних принципів здійснення МЕД в Україні

Для довідки:

1. Незастосування демпінгу при здійсненні МЕД.
2. Регулювання ЗЕД тільки законами України.
3. Свобода у виборі форм здійснення МЕД.
4. Гарантування права власності на результати МЕД.
5. Виключне право народу України на здійснення своєї МЕД.
6. Обов'язковість виконання суб'єктами МЕД усіх договорів та угод.
7. Добровільність участі в МЕД.
8. Рівність всіх суб'єктів перед законом, що її регламентує.
9. Заборона підзаконних актів.
10. Захист інтересів суб'єктів МЕД на території Укр. та за її межами.
11. Підпорядкування законам України.
12. Захист інтересів держави у МЕД на території Укр. та за її межами.
13. Заборона дискримінації суб'єктів МЕД з боку держави та з боку інших суб'єктів господарювання.

Завдання 3. Розгляньте переваги та недоліки відкритої та закритої моделі економіки.

Відкрита модель економіки

<i>Переваги</i>	<i>Недоліки</i>

Закрита модель економіки

<i>Переваги</i>	<i>Недоліки</i>

Завдання 4. Використовуючи наведені дані, складіть платіжний баланс країни та визначте сальдо балансу зовнішньої торгівлі, балансу поточних операцій, платіжного балансу.

№ п/п	Показники	Млн. дол. США
1	Експорт товарів	19650
2	Імпорт товарів	21758
3	Громадяни країни отримують дохід від іноземних інвестицій у вигляді процентних виплат з-за кордону	3621
4	Країна сплачує іноземним інвесторам дохід у вигляді процентів	1394
5	Витрати громадян даної країни на туризм	1919
6	Доходи даної країни від туризму	1750
7	Односторонні трансферти країни	2388
8	Інвестиції з-за кордону	3187
9	Інвестиції за кордон	2356
10	Надані довготермінові кредити	1818
11	Отримані короткотермінові кредити	1244
12	Позики в іноземних урядів	2181

Тема 2. Інтернаціональне співробітництво: форми та рівні. Суб'єкти міжнародної економічної діяльності України

Мета: розглянути форми міжнародної економічної діяльності; визначити суб'єктів міжнародної економічної діяльності України; з'ясувати рівні міжнародної економічної діяльності України; ознайомитись із законодавчою регламентацією діяльності суб'єктів міжнародної економічної діяльності.

План

1. Форми міжнародної економічної діяльності.
2. Критерії класифікації суб'єктів міжнародної економічної діяльності.

Основні терміни і поняття

Форми міжнародної економічної діяльності; міжнародна торгівля товарами; міжнародна торгівля послугами; міжнародний рух капіталів; міжнародне науково-технічне співробітництво; міжнародні валютно-фінансові відносини; міжнародні кредитні відносини; міжнародна міграція робочої сили; співробітництво країни з міжнародними економічними організаціями; суб'єкти міжнародної економічної діяльності.

Методичні рекомендації

При опрацюванні *першого питання* слід звернути увагу на те, що міжнародна економічна діяльність реалізується в комплексі численних форм співробітництва різних країн, виробничих, торговельно-комерційних контактів, які виходять за межі окремих держав. Варто розкрити сутність кожної форми: міжнародна торгівля товарами; міжнародна торгівля послугами; міжнародний рух капіталів; міжнародне науково-технічне співробітництво; міжнародні валютно-фінансові відносини; міжнародні кредитні відносини; міжнародна міграція робочої сили; співробітництво країни з міжнародними економічними організаціями.

Для розкриття *другого питання* потрібно пояснити, що суб'єкти, які беруть участь у міжнародній економічній діяльності, різняться своїми характером, рівнями походження та цілями (рис. 2.1).

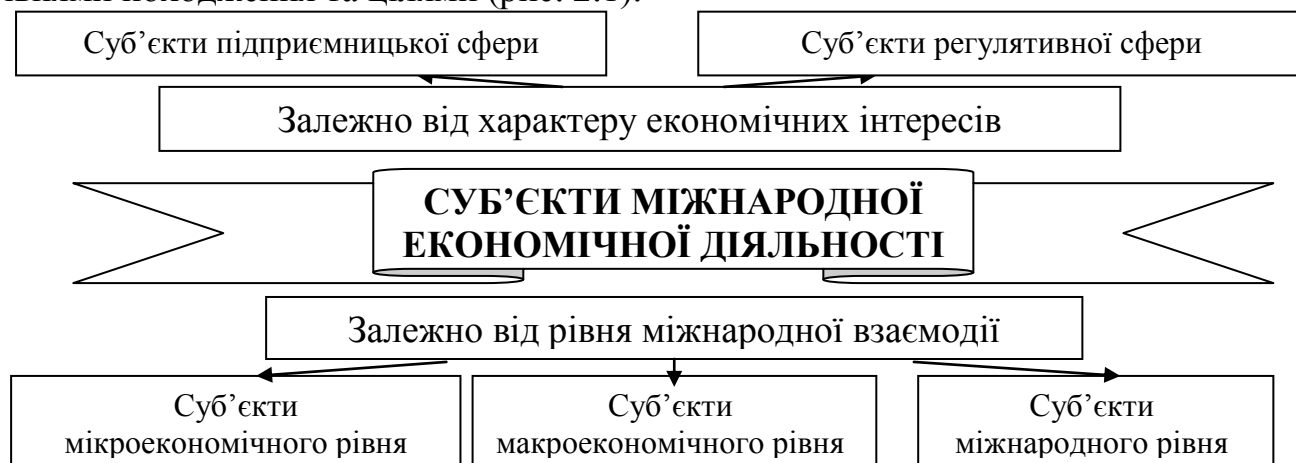

Рисунок 2.1 – Класифікація суб'єктів міжнародної економічної діяльності

Теми доповідей

1. Наслідки лібералізації міжнародної економічної діяльності.
2. Вплив сучасних тенденцій розвитку світової економіки на характер господарських процесів України.

Контрольні запитання

1. В яких формах здійснюється міжнародна економічна діяльність країни?
2. У чому сутність спільного розв'язання глобальних проблем розвитку?
3. Поміркуйте, у чому причина того, що рух капіталів і торгівлю інколи розглядають як альтернативні моделі розвитку міжнародного співробітництва?
4. Поясніть, якими є основні умови та цілі міжнародного науково-технічного співробітництва для України.
5. Визначте, які критерії використовують при класифікації суб'єктів міжнародної економічної діяльності в країні.
6. Як у Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» визначено коло суб'єктів міжнародного співробітництва України?
7. Визначте цілі міжнародної економічної діяльності суб'єктів макrorівня.
8. Які цілі міжнародної економічної діяльності суб'єктів макrorівня?
9. Які органи здійснюють роль регуляторів міжнародної економічної діяльності в Україні?
10. Які тенденції зумовлюють зростання значення наддержавних форм міжнародного економічного регулювання?

Тестові завдання для самоконтролю

1. Об'єктами міжнародної економічної діяльності України є:
 - а) промислові товари, машини та обладнання;
 - б) паливно-сировинні та сільськогосподарські товари;
 - в) ноу-хау, ліцензії, транспортні послуги, послуги в галузі зв'язку, послуги банків та страхових компаній;
 - г) товар-продукт, товар-послуга, капітал, трудові ресурси.
2. Суб'єкти МЕД – це...
 - а) це об'єднання держав відповідно до міжнародного права й на основі міжнародної угоди для здійснення співробітництва в політичній, економічній, культурній сфері;
 - б) учасники міжнародних економічних явищ і процесів, котрі здатні самостійно й активно діяти з метою реалізації своїх економічних інтересів;
 - в) сукупність інтеграційних зв'язків, які формують людське співтовариство;
 - г) це економічні організації, які формують зовнішньоекономічну політику держав світу.
3. Класифікацію суб'єктів міжнародної економічної діяльності України, проводять:
 - а) за принциповими інтересами учасників ринкових відносин;
 - б) за рівнями політики учасників ринкових відносин;

- в) всі відповіді неправильні;
 - г) всі відповіді правильні.
4. Суб'єкти міжнародної економічної діяльності визначено в Законі України:
- а) «Про міжнародну економічну діяльність»;
 - б) «Про підприємницьку діяльність»;
 - в) «Про зовнішньоекономічну діяльність»;
 - г) «Про митну справу в Україні».
5. Зазначте найбільш повний перелік суб'єктів міжнародної економічної діяльності України:
- а) громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства, які мають відповідну правоздатність;
 - б) юридичні, фізичні особи, організаційні структури, які наділені відповідною дієздатністю та правами;
 - в) підприємства, організації та об'єднання всіх видів;
 - г) громадяни України та спільні підприємства з участю українських та іноземних суб'єктів господарської діяльності.
6. До координаційних органів регулювання міжнародної економічної діяльності України належать:
- а) регіональні, місцеві органи влади;
 - б) Верховна Рада, Президент, Кабінет Міністрів;
 - в) Міністерство економіки, Національний банк, Міністерство фінансів;
 - г) інститути, які у своїй діяльності керуються національними інтересами.
7. Режим найбільшого сприяння для іноземних суб'єктів ЗЕД на території України означає, що вони...
- а) зобов'язані додержуватися норм міжнародного права;
 - б) зобов'язані додержуватися норм національного законодавства;
 - в) мають обсяг прав та обов'язків не менший, ніж вітчизняні підприємці;
 - г) мають такі самі права, преференції та пільги, якими користуються підприємці будь-якої іншої країни, котрій наданий такий режим.
8. Розробляє та забезпечує реалізацію заходів щодо розвитку і поліпшення структури експорту та імпорту товарів (робіт, послуг):
- а) Міністерство фінансів України;
 - б) Кабінет Міністрів України;
 - в) Міністерство економічного розвитку і торгівлі України;
 - г) Державна фіскальна служба України.
9. В Україні виділяють такі форми міжнародної економічної діяльності:
- а) міжнародна торгівля товарами, надання міжнародних послуг, транскордонний рух капіталів;
 - б) міжнародний кредит, міжнародні валютно-фінансові відносини, міжнародна міграція робочої сили;
 - в) участь у діяльності міжнародних економічних організацій, міжнародне співробітництво у виробничих, науково-технічних сферах;
 - г) всі відповіді правильні.
10. До основних функцій МВФ відносять:
- а) кредитування;

- б) сприяння розвитку міжнародного валютно-фінансового співробітництва;
в) стабілізація грошових обмінних курсів; сприяння стабільності валют;
г) всі відповіді правильні.

Практичні завдання

Завдання 1. Приведіть у відповідність.

	Форми		Сутність
1	Міжнародний рух капіталів	А	сукупний товарооборот між країнами – суб'єктами світової економіки
2	Міжнародне науково-технічне співробітництво	Б	сукупність економічних відносин між країнами із надання транспортних, інформаційних, туристичних, фінансових, страхових та інших послуг
3	Міжнародна торгівля послугами	В	процес транскордонного переміщення капіталів, обумовлений різною забезпеченістю країн матеріальними, фінансовими, грошовими ресурсами для створення матеріальних благ і забезпечення розширеного відтворювального процесу
4	Міжнародна торгівля товарами	Г	сукупність відносин між країнами із надання науково-технічних знань на комерційній або некомерційній основі
5	Міжнародні валютно-фінансові відносини	Д	сукупність економічних відносин між країнами при функціонуванні та використанні валюти у їх економічній взаємодії
6	Міжнародна міграція робочої сили	Е	сукупність економічних відносин між країнами із надання фінансових активів на умовах терміновості, зворотності, платності
7	Міжнародні кредитні відносини	Є	процес міждержавного переміщення робочої сили терміном більше одного року, обумовлений економічними та неекономічними причинами

Завдання 2. Аргументуйте або спростуйте такі тези:

1. Міжнародні організації, об'єднуючи у своїх рамках економічний, політичний, науковий потенціал різних держав-членів, володіють великими можливостями й можуть здійснювати принциповий вплив на розвиток світової економіки. Тому їх можна визнати стратегічно важливими суб'єктами економічного розвитку. Під стратегією у даному випадку слід розуміти довгостроковий план або напрям розвитку з найважливішими установками, наприклад, з метою подолання несприятливого сьогодення економічного стану й досягнення більш високих параметрів його розвитку.

2. Вдосконалення технологій і виробництва, глобалізація і спеціалізація торгових процесів, зменшення мит, міжнародна міграція та укладення торгових союзів зазвичай розглядаються як заходи, що позитивно впливають на міжнародну торгівлю, стимулюють економічний розвиток і зростання ВВП. Водночас питання, які країни в результаті більше виграють від глобалізації та вільної торгівлі, залишається відкритим.

3. Міжнародній торгівлі належить вирішальна роль серед інших форм міжнародних економічних відносин на сучасному етапі розвитку світової

економіки. В умовах трансформації ринкової економіки України зовнішня торгівля є чи не найважливішим засобом наповнення державного бюджету.

Завдання 3. Визначте повноваження органів (суб'єктів макрорівня).

<i>Суб'єкт</i>	<i>Функції</i>
1. Верховна Рада	А. Забезпечує в межах своїх повноважень захист економічних прав і законних інтересів України, суб'єктів її зовнішньоекономічної діяльності
2. Кабінет Міністрів України	Б. Здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори України.
3. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України	В. Вивчає валютно-фінансові умови міжнародного співробітництва України, здійснює регулювання валютних резервів держави
4. 4. Міністерство фінансів	Г. Надання інформаційних та довідкових послуг, інформування про можливості міжнародного співробітництва
5. Національний банк України	Д. Визначає засади внутрішньої і зовнішньої політики.
6. Державна фіскальна служба України.	Е. Здійснює операції в іноземній валюті в Україні та за кордоном,
7. Обласні управління зовнішніх економічних зв'язків	Є. Виконує регуляторні та реєстраційно-дозвільні функції у сфері експорту, імпорту товарів, робіт, послуг
8. Торгово-промислова палата України	Ж. Виступає основним джерелом оперативного регулювання міжнародної економічної діяльності
9. Президент України	З. Представляє інтереси держави в інших центральних банках, міжнародних банках та інших кредитно-фінансових установах.
	І. Надання практичної допомоги підприємцям під час проведення торговельно-економічних операцій на внутрішньому та зовнішньому ринках
	К. Контроль за перетином товарами українських кордонів.
	Л. Здійснюють контроль та регулювання міжнародного співробітництва на певних територіях
	М. Вживає заходів щодо врегулювання торговельних спорів та захисту інтересів суб'єктів господарювання України в антидемпінгових розслідуваннях
	О. Розробляє та впроваджує фінансову політику держави

Тема 3. Україна в міжнародній торгівлі товарами: загальний режим. Експортно-імпортна діяльність України.

Мета: розглянути сутність міжнародної торгівлі товарами та її концепції; ознайомитись з формами міжнародної торгівлі; проаналізувати стан міжнародної торгівлі в Україні; розкрити факторні передумови міжнародної торгівлі України; пояснити особливості торгівлі товарами України з регіонами світу; виявити вплив міжнародної торгівлі на розвиток національної економіки.

План

1. Торгівля товарами в системі міжнародної економічної діяльності.
2. Міжнародна купівля-продаж товарів.
3. Поняття та форми товарообмінних операцій.

Основні терміни і поняття

Спеціалізація, експортний потенціал, міжнародна торгівля товарами, експорт товарів, імпорт товарів, товарна структура, недобросовісна конкуренція, географія зовнішньої торгівлі, державна політика регулювання міжнародної торгівлі, зустрічна торгівля або товарообмінні операції, бартер, торговельні компенсаційні операції, компенсаційні угоди, зустрічні закупівлі, авансові закупівлі, угода типу «офсет», угода типу «свіч», викуп застарілої продукції, операції з давальницькою сировиною, толінг, промислові компенсаційні операції, угоди про експлуатаційну компенсацію.

Методичні рекомендації

Розкриття *першого питання* вимагає від студента звернути увагу на той факт, що формування ефективної відкритої економіки передбачає розвиток торгового співробітництва з усіма сусідніми державами, країнами, які належать до різних регіонів світу. Міжнародна торгівля – специфічна сфера, що об'єднує зовнішньоторговельні сектори національних економік. У сучасних умовах у міжнародній торгівлі беруть участь всі суб'єкти світового господарства. В її основі лежить міжнародний поділ праці. Розвиток міжнародної спеціалізації виробництва та поглиблення вищезазначеного розподілу праці (у виді загального, часткового та одиничного) породжує різноманітність форм і напрямків міжнародної торгівлі.

Надалі потрібно розкрити форми міжнародної торгівлі, які можна систематизувати у трьох напрямках, коли критеріями визначення форм є регулювання, предмет торгівлі, взаємодія суб'єктів міжнародної торгівлі. Також варто акцентувати увагу на тому, що виграш від міжнародної торгівлі та ефективність її здійснення оцінюється за допомогою низки показників, що дає змогу отримати інформацію про загальний стан міжнародної торгівлі та уявити місце окремої країни в системі світових господарських зв'язків.

При опрацюванні *другого питання* слід акцентувати увагу на тому, що при міжнародних операціях з купівлі-продажу товарів експорт та імпорт здійснюються, як правило, у чистому вигляді, оскільки у міжнародному

контракті сторона виступає або продавцем-експортером, або покупцем-імпортером товару, що є предметом відповідного контракту. Здійснюються і змішані трансакції, які пов'язані з подвійною роллю суб'єктів торгівлі та з більш ніж одним географічним вектором руху товарів. Тому варто розглянути такі види операцій купівлі-продажу товарів: експорт; імпорт; реекспорт; реімпорт.

Третє питання теоретичного блоку практичного заняття вимагає від студента чіткого розуміння поняття та форм товарообмінних операцій. Товарообміном у вузькому розумінні називають таку торгівлю, яка здійснюється без використання грошових інструментів (останні можуть використовуватися лише як засоби оцінки вартості, але не засобу платежу). Необхідно розглянути три основні форми товарообмінних операцій (зустрічної торгівлі): бартерні операції; торговельні компенсаційні операції; промислові компенсаційні операції.

Теми доповідей

1. Цілі та проблеми імпоротної політики України.
2. Прямі та опосередковані експортно-імпортні операції.

Контрольні запитання

1. У чому полягає сутність операцій купівлі-продажу товарів та якими є її різновиди?
2. Що таке реекспорт і реімпорт?
3. Які переваги використання різних форм міжнародної торгівлі?
4. Які основні типи зовнішньоторговельної політики існують у міжнародній практиці?
5. У чому полягає сутність тарифного регулювання міжнародної торгівлі?
6. Які показники характеризують стан зовнішньої торгівлі?
7. Які основні галузеві та геополітичні пріоритети розвитку української міжнародної торгівлі?
8. Що відрізняє бартерні операції від компенсаційних угод?
9. Які переваги зустрічних операцій у товарній торгівлі й ускладнення при їх реалізації?
10. Що таке промислові компенсаційні операції?

Тестові завдання для самоконтролю

1. Імпорт – ...
 - а) це продаж та вивезення товарів за кордон з метою їх реалізації на зовнішніх ринках через передання у власність контрагенту в іншій країні;
 - б) це купівля та ввезення товарної продукції з-за кордону з метою їх реалізації на внутрішньому ринку та використання на території країни;
 - в) різниця між надходженнями і витратами за певний проміжок часу.
2. Експорт –...

- а) це продаж та вивезення товарів за кордон з метою їх реалізації на зовнішніх ринках через передання у власність контрагенту в іншій країні;
 - б) це купівля та ввезення товарної продукції з-за кордону з метою їх реалізації на внутрішньому ринку та використання на території країни;
 - в) різниця між надходженнями і витратами за певний проміжок часу.
2. Що не відноситься до первинних факторних передумов для міжнародної торгівлі країни?
- а) ресурсо-кліматичні умови розвитку економіки;
 - б) забезпеченість робочою силою;
 - в) різниця між надходженнями і витратами за певний проміжок часу;
 - г) характер робочої сили.
4. Що не відноситься до вторинних факторних передумов для міжнародної торгівлі країни?
- а) історично сформований профіль національного виробничого комплексу;
 - б) забезпеченість робочою силою;
 - в) характер робочої сили;
 - г) суб'єктивні (нехай і об'єктивно зумовлені) рішення щодо розвитку тих або інших видів виробництва.
5. До групи природно-географічних факторів належить:
- а) різниця у величині території країн, що співпрацюють;
 - б) різниця у чисельності населення;
 - в) географічне розташування;
 - г) нерівномірність кліматичних умов;
 - д) всі відповіді правильні.
6. Транскордонний обмін товарами на еквівалентній основі згідно з конкретними цілями та умовами реалізації угод це:
- а) торговельні компенсаційні операції;
 - б) міжнародна торгівля;
 - в) міжнародні товарообмінні операції;
 - г) бартер.
7. До форм торговельних компенсаційних операцій належать:
- а) компенсаційні угоди;
 - б) зустрічні закупівлі;
 - в) авансові закупки;
 - г) всі відповіді правильні.
8. Предметами демпінгового вивезення з території України є:
- в) продукція чорної металургії;
 - б) предмети побутової хімії;
 - в) продукти харчування;
 - г) всі відповіді правильні.
9. Зобов'язання експортера закупити товари в країні імпортера на певну обумовлену суму :
- а) бай-бек;
 - б) бартер;
 - в) зустрічні закупівлі;

г) авансові закупки.

10. Який вид торгівлі широкою використовують виробники і споживачі автомобілів, комп'ютерів, сільськогосподарської техніки?

а) операції з давальницькою сировиною;

б) бартер;

в) толінг;

г) викуп застарілої продукції.

Практичні завдання

Завдання 1. Система міжнародної торгівлі увійшла в період змін та випробувань. Тенденції протекціонізму, втома від глобалізації та активний розвиток нових гравців загрожують нинішньому порядку. Однак в еру нових викликів формуються і нові правила, які дають поштовх для подальшого розвитку. Висловіть свою точку зору, яким буде майбутнє міжнародної торгівлі.

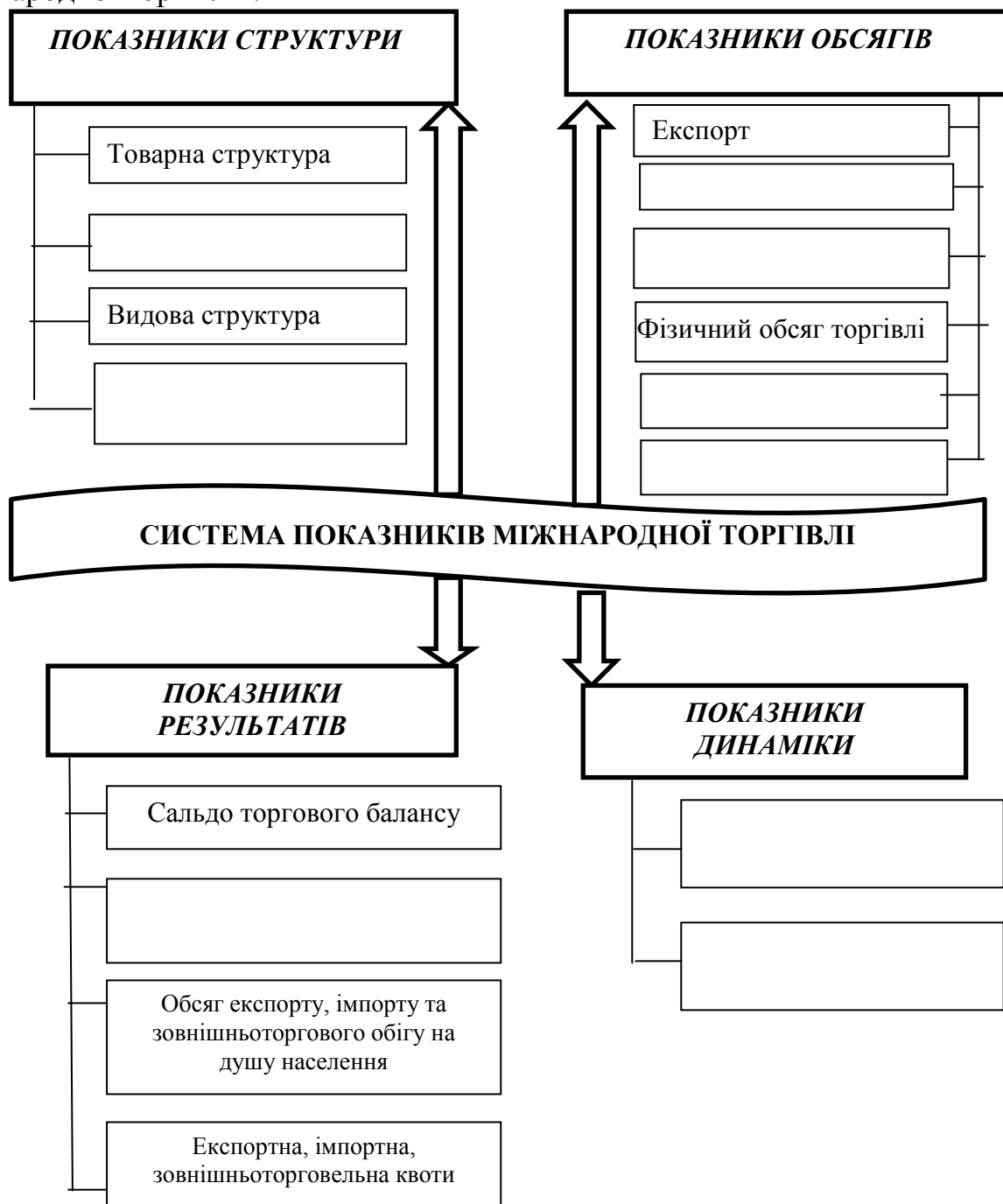
Завдання 2. Охарактеризуйте сутність форм міжнародної торгівлі.

Форми міжнародної торгівлі		
<i>За специфікою регулювання</i>	<i>За специфікою взаємодії суб'єктів</i>	<i>За специфікою предмета торгівлі</i>

Завдання 3. На основі даних Державної служби статистики України проаналізуйте зовнішньоторговельну діяльність України на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин, дослідіть головні зміни тенденцій у географічній та товарній структурах зовнішньої торгівлі України, зокрема дайте відповіді на запитання:

1. Які країни світу є головними торговельними партнерами України у зовнішньоекономічних операціях?
2. Які обсяги та динаміка продажів із головними зовнішньоторговельними партнерами України?
3. Які види товарів переважають у товарній структурі експорту українських товарів?
4. Які види товарів переважають у товарній структурі імпорту в Україну?
5. Які обсяги експорту-імпорту товарів за регіонами України?
6. Які чинники вплинули на зрушення в географічній та товарній структурі зовнішньоторговельної діяльності України?

Завдання 4. Завершіть структурно-логічну схему «Показники міжнародної торгівлі».

Завдання 5. Міркуємо та аналізуємо.

1. «Товарообмінні операції, або зустрічна торгівля, за своєю сутністю є таким поєднанням експорту й імпорту товарів, за якого в єдиних угодах у контрагентів виникають зобов'язання щодо взаємної закупівлі товарів. Значущість товарообмінних операцій для України пов'язана з особливостями водночас перехідного та кризового етапу її розвитку, яким, власне, і став початковий період незалежного існування держави». Про що йдеться?

2. Причинами, що обумовили міжнародний безгрошовий товарообмін з участю українських господарських організацій, переважно у формі бартеру, в 90-х роках були нестабільність фінансової системи країни, занадто жорстка

монетарна політика, яка призвела до дефіциту обігових коштів у підприємств. Чи означає це, що поширення товарообмінних операцій – виключно супутня риса транзитивних, погано врегульованих, кризових економік.

3. Спроби оцінити обсяги зустрічної торгівлі здійснюються різними експертними агентствами та фахівцями, і за даними деяких із них, частка натурального товарообміну в загальному обсязі світової торгівлі зростала з 2 % до приблизно чверті на початку 80-х років, досягнувши нині близько 50 %. Інші експерти дають більш помірні оцінки ваги зустрічної торгівлі в сучасних експортно-імпортних операціях, вважаючи, що вона становить до третини таких операцій. Як Ви вважаєте, чому важко підрахувати реальні обсяги зустрічної торгівлі?

Завдання 6. Заповніть таблицю.

Характерні ознаки бартерної операції	Переваги бартерних операцій	Недоліки бартерних операцій

Завдання 7. Напишіть есе на одну із запропонованих тем:

1. Роль, цілі та види вільних економічних зон.
2. Яким Ви бачите майбутнє України у світовій економіці?
3. Які види товарів Україна буде імпортувати (експортувати) в майбутньому?

Завдання 8. Визначте, що із переліченого відноситься до: а) торговельних компенсаційних операцій, б) промислових компенсаційних операцій.

Вид угоди	а), б)
1. Операції «бай-бек»	
2. Зустрічні закупівлі	
3. Угоди типу «свіч»	
4. Поставки на комплектацію	
5. Договір цесії	
6. Угода про експлуатаційну компенсацію	
7. Бартер	
8. Компенсаційні угоди	
9. Викуп застарілої продукції	
10. Авансові закупівлі	
11. Угоди типу «офсет»	
12. Операції з давальницькою сировиною	

Тема 4. Міжнародний контракт. Інкотермс – інструмент міжнародної торгівлі.

Мета: розглянути сутність міжнародного контракту; з'ясувати структуру міжнародного контракту; ознайомитись з системою платежів у міжнародному контракті; розглянути застосування міжнародних комерційних умов «Інкотермс-2020»; визначити роль міжнародних комерційних умов Інкотермс в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю.

План

1. Поняття міжнародного контракту та його структура.
2. Система платежів в міжнародному контракті.
3. Поняття Інкотермс – базисних умов контрактів. Класифікація умов Інкотермс.

Основні терміни і поняття

Міжнародний контракт, контрагент, преамбула, санкція, предмет контракту, арбітраж, форс-мажор, маркування, специфікація, додаток до контракту, інвойс, вантажно-митна декларація, митне оформлення, митне очищення, момент передачі відповідальності, основний перевізник, фрахтування, страхування, міжнародні розрахунки, готівковий платіж, авансовий платіж, платіж у кредит, акредитив, інкасо, чисте інкасо, документарне інкасо, чек, вексель.

Методичні рекомендації

Перше питання теоретичного блоку практичного заняття вимагає від студента чіткого розуміння поняття міжнародного контракту та його структури. Міжнародний контракт – офіційна угода між сторонами, що перебувають у різних країнах, на поставки товарів і послуг, яка обумовлює права й обов'язки сторін (контрагентів).

Варто зазначити, що головним змістом міжнародного контракту є перелік якісних та кількісних параметрів, які характеризують товарні поставки, а також визначення фінансових зобов'язань покупця перед продавцем, які він повинен виконати. Але структура контракту включає і інші складові (преамбула, предмет контракту, базисні умови, транспортні умови, ціна товару, термін поставки, пакування, здавання і приймання товару, гарантії виконання контракту та обслуговування, обставини нездоланної сили, санкції за порушення умов контракту, арбітраж). Студенту потрібно розкрити зміст складових контракту і вказати, які проблемні питання можуть виникнути при не належному їх оформленні.

При опрацюванні *другого питання* необхідно розглянути розгалужену систему способів, форм і засобів платежів, що і формують цілісний, гнучкий і ефективний механізм розрахунків (Рис. 4.1). Правильний вибір форм розрахунків дає змогу контрагентам зменшувати витрати та ризики невиконання протилежною стороною своїх зобов'язань за контрактом.

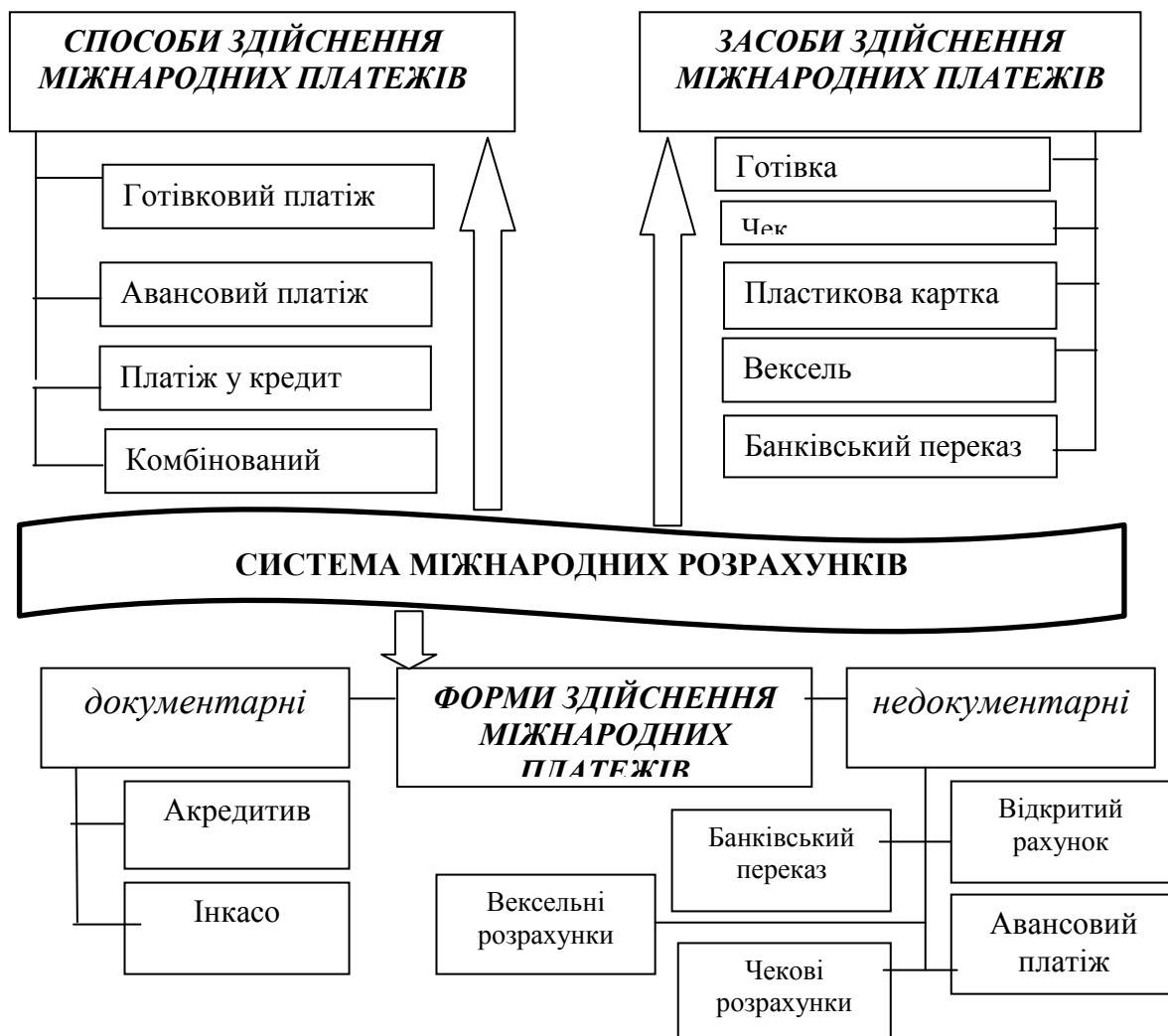

Рисунок 4.1 – Механізм міжнародних розрахунків

У *третьому питанні* потрібно розкрити сутність та класифікацію умов Інкотермс. Варто пояснити, що Інкотермс («Міжнародні комерційні терміни») містить перелік і опис факультативних правил – своєрідних варіантів здійснення договірних поставок, пряме посилення на які є підставою застосування тієї або іншої контрактної моделі. Ці варіанти або базисні умови контрактів, які розміщуються за принципом зростання зобов'язань продавця, регулюють відносини між продавцем і покупцем, які стосуються численних специфічних способів доставки товарів від першого до другого.

Теми доповідей

1. Переваги та недоліки інкасової форми розрахунків для експортерів та імпортерів.
2. Переваги та недоліки акредитивної форми розрахунків для експортерів та імпортерів.

Контрольні запитання

1. Поясніть, у чому полягає призначення міжнародного договору (контракту).
2. Які обов'язкові умови передбачаються міжнародним контрактом?

3. Чим відрізняються обов'язкові умови контракту від додаткових?
4. Назвіть та охарактеризуйте основні елементи міжнародного контракту.
5. Охарактеризуйте основні види цін міжнародних контрактів.
6. Які основні форми розрахунків використовуються в міжнародній комерційній практиці?
7. Чому акредитивна форма платежу вимагає найбільш активної участі банків у здійсненні розрахунків і спрямована, головним чином, на захист інтересів продавця?
8. Яку сферу міжнародної торгівлі регламентують Інкотермс?
9. За яким принципом сформовано перелік груп та видів Інкотермс?
10. Поміркуйте, яка причина прийняття рішення про зміну умов в Інкотермс 2020 у порівнянні з Інкотермс 2010.
11. Проаналізуйте, які з категорій термінів Інкотермс-2020 відносяться до доставки будь-яким транспортом, а які до доставки по морю або внутрішньо водними шляхами.

Тестові завдання для самоконтролю

1. Що відображається у розділі «Предмет контракту»?
 - а) назва товару та його характеристика;
 - б) кількість товару;
 - в) якість товару;
 - г) ціна товару.
2. У преамбулі зовнішньоторговельного контракту зазначається:
 - а) місце знаходження контрагентів;
 - б) найменування товару;
 - в) кількісна одиниця товару;
 - г) маршрут перевезення.
3. У якій частині контракту містяться юридичні назви сторін, посилання на місце та дату підписання контракту?
 - а) преамбула;
 - б) якість товару;
 - в) кількість товару;
 - г) предмет контракту.
4. Які умови відносяться до обставин нездоланної сили?
 - а) валютні коливання;
 - б) сімейні обставини;
 - в) світова криза;
 - г) стихійні лиха.
5. Спосіб і порядок здійснення фінансових розрахунків (платежів) і гарантії виконання сторонами взаємних міжнародних платіжних зобов'язань це:
 - а) міжнародна угода;
 - б) гарантія;
 - в) умови платежу;
 - г) форми платежу.

6. Що є найбільш поширеною формою розрахунків у сучасній практиці експортно-імпортних операцій?
- а) акредитив;
 - б) банківські перекази;
 - в) вексельні розрахунки;
 - г) інкасо.
7. Інкотермс встановлюють правила, які регулюють питання пов'язані з доставкою товарів від ...?
- а) продавця до покупця;
 - б) однієї країни до іншої;
 - в) вантажників до покупців;
 - г) від покупця до продавця.
8. Умови Інкотермс є ...?
- а) стандартизованими;
 - б) нестандартизованими;
 - в) фіксованими;
 - г) змінними кожен рік.
9. Інкотермс – міжнародні комерційні умови, комплект міжнародних правил з тлумачення найбільш широко використовуваних торговельних ...?
- а) термінів;
 - б) контрактів;
 - в) пропозицій;
 - г) двомовленостей.
10. Скільки термінів входить до Інкотермс-2010?
- а) 10;
 - б) 11;
 - в) 12;
 - г) 13.

Приклади розв'язування типових задач

Задача 1. Згідно з договором купівлі-продажу товар поставляється до України з Німеччини за умовами FOB Франкфурт-на-Майні. Вартість товару за контрактом – 20000 євро. До рахунку-фактури продавець включив витрати на доставку вантажу до порту (60 євро) і вартість навантаження на судно (70 євро). Вартість транспортування до перетину митного кордону 180 євро.

Обчисліть митну вартість товару і розмір митних платежів, якщо в ході митного оформлення були сплачені: плата за митне оформлення – 260 грн. , мито – за ставкою 10 %, акцизний збір – за ставкою 18 %, податок на додану вартість – за ставкою 20 %. Курс валюти – 30 грн / євро.

Розв'язок:

Митна вартість товару = $(20000 + 60 + 70 + 180) \cdot 30 = 609300$ грн.

Розмір митних платежів = $260 + 609300 \cdot 0,1 + 609300 \cdot 1,1 \cdot 0,18 + 609300 \cdot 1,1 \cdot 1,18 \cdot 0,2 = 260 + 60930 + 120641,4 + 158174,28 = 340005,68$ грн.

Задача 2

Встановіть відповідність між умовою та змістом контракту.

Умови	Зміст
Преамбула	Американський цент/бушель з подальшою фіксацією
Предмет	Банківський переказ
Кількість	Пшениця
Базисні умови постачання	Липень 2018 року
Ціна	1000 бушелів
Якість	FOB (вільно на борту)
Термін постачання	На власний розсуд
Умови платежу	Згідно з натуральною вагою
Завдання прийняття	Компанії України та США
Інші умови	За вмістом окремих речовин у товарі

Розв'язок

Умови	Зміст
Преамбула	Компанії України та США
Предмет	Пшениця
Кількість	1000 бушелів
Базисні умови постачання	FOB (вільно на борту)
Ціна	Американський цент/бушель з подальшою фіксацією
Якість	За вмістом окремих речовин у товарі
Термін постачання	Липень 2018 року
Умови платежу	Банківський переказ
Завдання прийняття	Згідно з натуральною вагою
Інші умови	На власний розсуд

Практичні завдання

Завдання 1. Встановіть відповідність між умовою та змістом контракту.

	Умови		Зміст
1.	Преамбула	а	Чоловіче та жіноче взуття в асортименті
2.	Предмет	б	Документарне інкасо
3.	Кількість	в	За специфікацією
4.	Базисні умови постачання	г	На власний розсуд
5.	Ціна	д	3 місяці з дати складання договору
6.	Якість	е	Тверда долар/пара
7.	Термін постачання	є	DDP (поставки з оплатою мита)
8.	Умови платежу	ж	Спосіб «гель-гель» (згідно із зразком)
9.	Завдання прийняття	з	Компанії України та Італії
10.	Інші умови	и	100 пар

Завдання 2. Розв'яжіть задачу.

Розрахуйте фактичну вартість партій товару А, закуплених імпортером протягом року, якщо:

1. За умовами контракту передбачено, що експортер надасть імпортеру цінові знижки при виконанні наступних умов:

А) при досягненні обсягу покупки товару протягом року не менше 100 одиниць, бонусна знижка складатиме 10% від вартості річних покупок з урахуванням скидки «сконто»;

Б) при оплаті товару одразу після його відвантаження, а не через місяць після відвантаження (як це передбачено в контракті), знижка «сконто» складатиме 5% вартості угоди;

2. Фактичні умови поставок протягом року:

А) в I кварталі закуплено 30 одиниць товару, партія оплачена через місяць після відвантаження;

Б) в II кв. – 25 од., партія оплачена одразу після відвантаження;

В) в III кв. – 25 од., партія оплачена через місяць після відвантаження;

Г) в IV кв. – 30 од., партія оплачена одразу після відвантаження.

3. При звичайних умовах поставки товару А (без урахування знижок) ціна товару А дорівнює 200 дол.

Завдання 3. Розв'яжіть задачу.

Оскільки світова ціна на мідний концентрат з різним вмістом міді не може визначатися за котируваннями Лондонської біржі металів, необхідно розрахунковим шляхом визначити світову ціну за одну тону мідного концентрату, що пропонується експортером.

Відомо, що:

1). $P_{mk}^e = 120$ дол./т – ціна, яку пропонує експортер за мідний концентрат;

2). $N_{mk} = 60\%$ – процентний вміст міді у мідному концентраті, який пропонує експортер;

3). $K_p = 10\%$ – коефіцієнт, який враховує втрати міді при переробці концентрату міді у чисту мідь;

4). $S_n = 40$ дол./т – затрати на переробку однієї тони мідного концентрату у чисту мідь;

5). $P_{m}^m = 300$ дол./т – світова ціна за одну тону чистої міді (визначається за котируваннями Лондонської біржі металів).

Завдання 4. Розв'яжіть задачу.

Згідно з договором купівлі-продажу товар поставляється з Чехії до України за умовами EXW. Вартість товару – 15000 євро. Вартість навантаження на транспортний засіб – 600 євро, транспортування до кордону України коштує 1700 євро.

Обчисліть митну вартість товару і розмір митних платежів, якщо в ході митного оформлення були сплачені: плата за митне оформлення – 250 грн., мито – за ставкою 15 %, акцизний збір – за ставкою 25 %, податок на додану вартість – за ставкою 20 %. Курс валюти – 30 грн. / євро.

Тема 5. Міжнародна торгівля послугами: критерії та українська специфіка

Мета: з'ясувати відмінність торгівлі послугами від торгівлі товарами; розглянути причини динамічного розвитку послуг у сучасній економіці; проаналізувати основні тенденції, які визначають стан та перспективи міжнародного ринку послуг; визначити основні цілі послуг посередників у міжнародній торгівлі; розкрити роль міжнародних послуг у сфері виробництва, кооперування та реклами; розглянути поняття та тенденції розвитку міжнародного туризму.

План

1. Поняття міжнародної торгівлі послугами. Види міжнародних послуг та їх класифікація.
2. Послуги посередників у міжнародній торгівлі.
3. Міжнародні послуги в сфері виробництва, кооперування та реклами.
4. Міжнародні транспортні послуги.
5. Поняття та тенденції розвитку міжнародного туризму.

Основні терміни і поняття

Послуги, торговельно-посередницька діяльність, маклер, брокер, стокіст, ціна фактична, інформаційні послуги, технологічні послуги, науково-технічний прогрес, інформатизація економіки, електронні послуги, Інтернет, телекомунікації, система зв'язку, ліцензування, ноу-хау, базисний інжиніринг, детальний інжиніринг, кризовий реінжиніринг, реінжиніринг розвитку, консалтинг, франчайзинг, реклама, міжнародний туризм.

Методичні рекомендації

Перше питання теоретичного блоку практичного заняття вимагає від студента чіткого розуміння того, що для сучасного світового господарства характерним є бурхливий розвиток сфери послуг, що спричинений лібералізацією та глобалізацією світових економічних процесів. Варто звернути увагу, що для значної частини країн світу сфера послуг є однією із найважливіших і дедалі значніших складових економіки. Необхідно вказати, що у системі міжнародної торгівлі послугами розрізняють два блоки:

1. Виробничо-комерційні операції: (лізинг, факторинг, франчайзинг, форфейтинг, інжиніринг, консалтинг, ліцензійний обмін, міжнародні орендні операції).

2. Структурно-галузеві компоненти: (інформаційні послуги, міжнародні транспортні послуги, міжнародний туризм, банківсько-страхувальні послуги).

Також потрібно розкрити інші класифікації послуг у системі міжнародної торгівлі. Далі потрібно проаналізувати, як розвивається зовнішня торгівля України послугами за останні роки, якими є сальдо торговельного балансу та структура експорту послуг.

При опрацюванні *другого питання* слід визначити, що торгово-посередницька діяльність – це ініціативна, самостійна діяльність юридичних та

фізичних осіб щодо виконання комерційних операцій, пов'язаних із купівлею-продажем товарів та встановленням комерційних зв'язків від імені або за дорученням третьої сторони. Застосування послуг посередників є альтернативним відносно прямого контакту варіантом реалізації експортно-імпортних операцій. Необхідно пояснити, що метою залучення посередників у міжнародній торгівлі є підвищення ефективності експортно-імпортних операцій за рахунок використання послуг кваліфікованих фахівців, їхньої інформаційної бази та встановлених ними раніше господарських зв'язків, прискорення обігу капіталу, отримання необхідних правових, консультаційних послуг, оформлення необхідної документації. Також потрібно вказати, які юридичні документи регламентують комерційну діяльність торговельних посередників, що є правовою підставою їх діяльності, як розрізняються суб'єкти міжнародного торговельного посередництва за їх правом щодо збуту товарів певного експортера та за обсягом їх функціональних повноважень.

При опрацюванні *третього питання* слід акцентувати увагу на тому, що існує велика кількість форм міжнародних технологічних послуг, причому останніми роками саме ця сфера міжнародної економічної діяльності вирізняється найбільш вираженою тенденцією до диверсифікації, появою нових видів робіт та потреб у технологічних, інформаційно-технологічних розробках. Серед форм міжнародної технологічної взаємодії виділяють такі: реалізація патентних угод у міжнародному співробітництві; реалізація ліцензійних угод; торгівля ноу-хау; інжиніринг; франчайзинг. Студенту потрібно розкрити зміст форм, навести приклади.

Четверте питання практичного заняття вимагає від студента усвідомлення того, що у структурі міжнародної економічної діяльності України транспортні послуги відіграють особливу роль, що пов'язано з геостратегічним положенням держави, а також з історичними традиціями торгівлі. Спочатку варто пояснити, що міжнародні транспортні послуги – це перевезення різними видами транспорту (морським, річковим, залізничним, автомобільним, авіаційним, трубопровідним), які здійснюються в процесі міжнародної торгівлі резидентами однієї країни в економічно виражених інтересах резидентів іншої країни. Далі охарактеризувати види та особливості транспортних послуг. Наступним кроком має стає аналіз національної транспортної галузі, як ключового інфраструктурного компонента зовнішньої торгівлі і зростаючої статті торгівлі послугами.

При опрацюванні *п'ятого питання* слід визначити поняття та тенденції розвитку міжнародного туризму. Варто пояснити, що міжнародний туризм – це багатогранне явище, що охоплює економічні, соціальні, культурні та екологічні аспекти і тісно поєднується з багатьма галузями економіки. Через це саме міжнародному туризму належить вагоме місце у соціально-економічному житті країн і народів. Доцільно навести і охарактеризувати різновиди міжнародного туризму (рис. 5.1).

Різновиди міжнародного туризму

<i>Відповідно до цілей отримувачів туристичних послуг</i>	<i>Залежно від характеру організації та інтенсивності обслуговування</i>	<i>Відповідно до кількості та взаємної пов'язаності отримувачів туристичних послуг</i>
<ul style="list-style-type: none"> ❖ культурно-пізнавальний; ❖ оздоровчо-рекреаційний; ❖ науково-діловий 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ організований або плановий; ❖ неорганізований або самодіяльний. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ індивідуальний; ❖ сімейний; ❖ груповий.

Рисунок 5.1 – Різновиди міжнародного туризму

Варто пояснити, чому для багатьох країн міжнародний туризм став найприбутковішою галуззю економіки, а доходи від нього – важливою складовою національних бюджетів, а от Україна поки що не належить до світових лідерів за кількістю відвідувань туристами, однак особливості її географічного розташування та рельєфу, сприятливий клімат, багатство природно-ресурсного, історико-культурного та туристично-рекреаційного потенціалу створюють можливості для інтенсивного розвитку багатьох видів міжнародного туризму.

Теми доповідей

1. Стан та перспективи міжнародного ринку послуг.
2. Вплив міжнародного франчайзингу на розвиток економіки України.
3. Перспективи розвитку туризму в Україні.

Контрольні запитання

1. Поясніть сутність міжнародної торгівлі послугами.
2. Проаналізуйте основні тенденції розвитку світової торгівлі послугами.
3. Які причини динамічного розвитку послуг у сучасній економіці?
4. З'ясуйте об'єктивні критерії класифікації послуг.
5. У чому полягає мета залучення посередників у міжнародну торгівлю?
6. Як можна класифікувати посередників за обсягом посередницьких збутових прав?
7. Як можна класифікувати посередників залежно від характеру та обсягу їхніх повноважень?
8. Якими є основні форми технологічних послуг?
9. Назвіть основні види інжинірингу та критерії класифікації його форм.
10. У чому полягає сутність консалтингу?
11. Охарактеризуйте сутність франчайзингу.
12. Назвіть особливості сучасного рекламного бізнесу.
13. Які фактори та економічні умови визначають особливості міжнародних транспортних послуг?
14. Які тенденції розвитку міжнародного туризму?

Тестові завдання для самоконтролю

1. Виконання, згідно з договором однією стороною за завданням другої сторони певних дій або здійснення певної діяльності, що споживаються в процесі їхньої реалізації, називається:
 - а) угода;
 - б) послуга;
 - в) домовленість;
 - г) контракт.
2. Послуги, до яких відносять платежі, що виникають у зв'язку з міжнародним рухом факторів виробництва називають:
 - а) виробничими;
 - б) факторними;
 - в) нефакторними;
 - г) класичними.
3. Надання технологічних знань, проведення технічних робіт, консультування «на місці подій» з метою оптимізації виробничо-комерційної діяльності це:
 - а) лізинг;
 - б) інжиніринг;
 - в) франчайзинг;
 - г) демпінг.
4. Процес передачі дозволу на використання в певних межах своїх прав на технологію називається:
 - а) ліцензійним обміном;
 - б) франчайзингом;
 - в) патентуванням;
 - г) інжинірингом.
5. Надання великою, «материнською», фірмою права дрібній фірмі права вести виробничо-підприємницьку діяльність під її опікуванням відповідного обладнання, права користування «маркою», «брендом» материнської структури, визначенням параметрів збутової діяльності є називається:
 - а) лізингом;
 - б) роялті;
 - в) інжинірингом;
 - г) франчайзингом.
6. Реклама в міжнародній економічній діяльності – це:
 - а) продажі інформації суб'єктами, що володіють нею в одній країні споживачам інших країн;
 - б) засіб впливу на свідомість інонаціональних цільових аудиторій з метою сприяння експорту продукції, пошуку партнерів по міжнародному інвестиційному співробітництву або реалізації інших комерційних завдань;

- в) система зв'язків з громадськістю, що передбачає планомірно здійснювані зовнішні і внутрішні комунікації між організацією та її громадськістю з метою поліпшення взаємин і досягнення між ними взаєморозуміння.
7. З якого року Україна є дійсним членом Всесвітньої туристичної організації (ВТО)?
- а) 1991;
 - б) 1995;
 - в) 1997;
 - г) 1993.
8. До високоінтенсивних національних туристичних ринків відносять:
- а) країни середнього рівня економічного розвитку з переважанням міжнародного туризму експортного спрямування, які переважно приймають туристів;
 - б) країни високого рівня економічного розвитку з переважанням міжнародного туризму імпортного спрямування, що є постачальниками туристів;
 - в) нові індустріальні країни, орієнтовані на розвиток іноземного туризму;
 - г) країни перехідного типу економіки з розвиненою ринковою структурою, де переважає міжнародний туризм експортного спрямування і які переважно приймають туристів.
9. Частка туристичної галузі у структурі ВВП України становить:
- а) 0,5-1,5%;
 - б) 2-3%;
 - в) 4,5-5,5%;
 - г) 1,5-2,5%.
10. При міжнародних перевезеннях ліцензуванню підлягають:
- а) надання послуг з користування залізничними коліями;
 - б) надання послуг з користування об'єктами інфраструктури залізничного транспорту загального користування;
 - в) міжнародні перевезення пасажирів, багажу та вантажу усіма видами транспорту;
 - г) надання спеціалізованих послуг транспортних терміналів, портів, аеропортів;

Практичні завдання

Завдання 1. На основі даних Державної служби статистики України проаналізуйте зовнішньоторговельну діяльність України на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин, дослідіть головні зміни тенденцій у географічній та видовій структурі зовнішньої торгівлі послугами України, зокрема дайте відповіді на запитання:

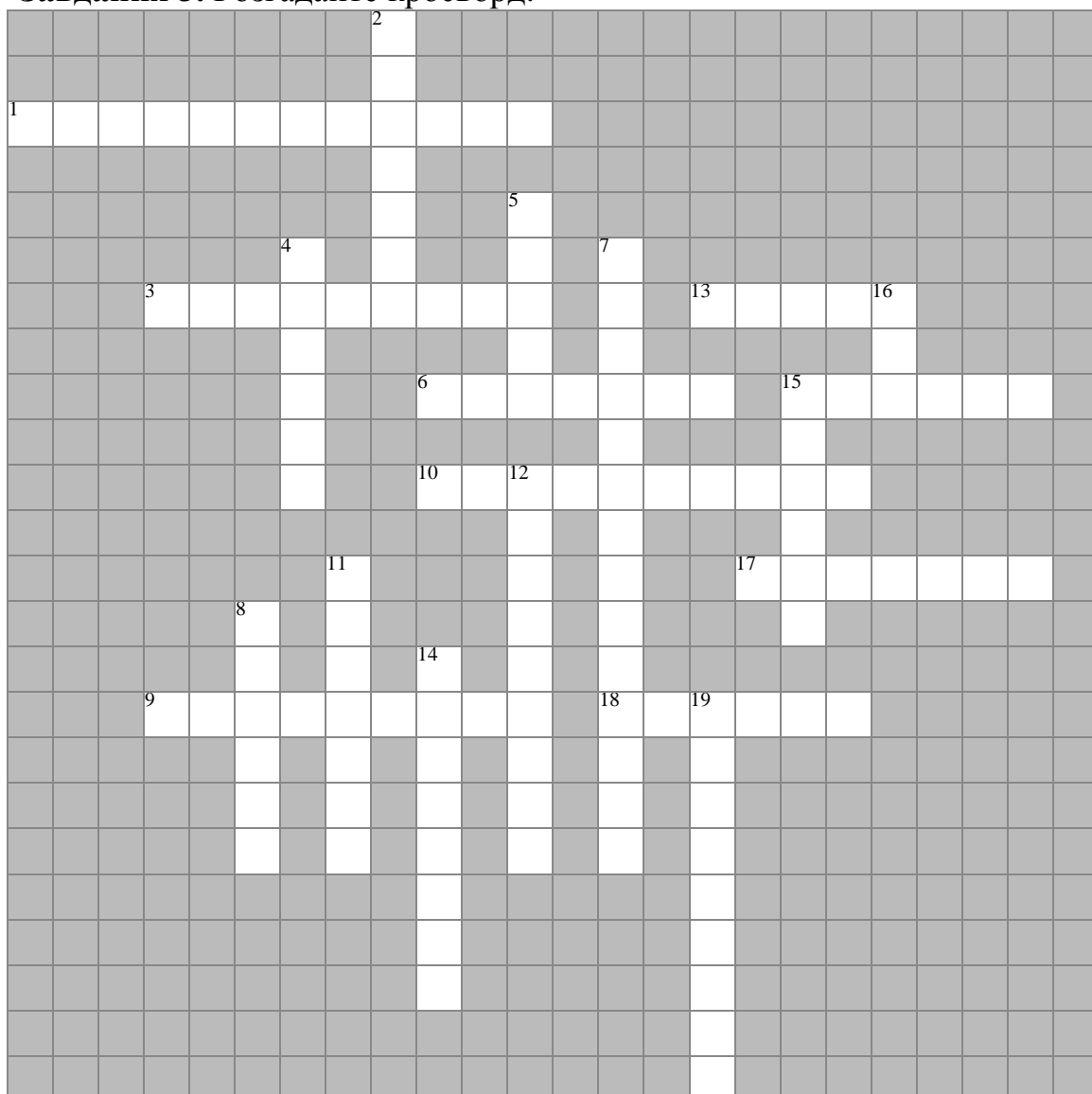
1. Які країни світу є головними торговельними партнерами України у зовнішньоекономічних операціях у сфері послуг?
2. Які обсяги та динаміка продажів послуг із головними зовнішньоторговельними партнерами України?
3. Які види послуг переважають у структурі українського експорту?

4. Які види послуг переважають у структурі імпорту в Україну?
5. Які обсяги експорту-імпорту послуг за регіонами України ?
6. Які чинники вплинули на зрушення в географічній та видовій структурі зовнішньої торгівлі послуг України?

Завдання 2. З'єднайте вид послуги з відповідною характеристикою

<i>Вид послуги</i>	<i>Характеристика</i>
1.Інжиніринг	А. діяльність, пов'язана з консультуванням з широкого кола питань економічної діяльності підприємств
2.Консалтинг	Б. організація бізнесу, за якою компанія передає певній людині чи компанії право на продаж продукту і послуг цієї компанії
3.Лізинг	В. вид економічної діяльності, споріднений до інших інструментів сприяння просуванню товарів
4. Франчайзинг	Д. надання послуг щодо доведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських розробок до стадії виробництва
5. Реклама	Г. Довгострокова оренда машин і обладнання

Завдання 3. Розгадайте кросворд.

По горизонталі:	По вертикалі:
<p>1. Підприємство, що діє на підставі ліцензії на турдіяльність і здійснює просування пакету туристських послуг, необхідних для здійснення подорожі.</p> <p>3. Результат діяльності, втілений в новий або вдосконалений продукт, технологічні процеси, нові послуги і нові підходи до задоволення соціальних потреб.</p> <p>6. Переміщення людей в часі та просторі.</p> <p>9. Найбільш оригінальна і цікава готельна мережа в Іспанії що включає в себе парадор, які, як правило, пропонують ті ж послуги, що і сучасні готелі, але найчастіше розташовані у замках, палацах і монастирях.</p> <p>10. Довготермінові вкладення капіталу в різні сфери та галузі народного господарства всередині країни та за її межами з метою привласнення прибутку.</p> <p>13. Обмежена територія, об'єкти якої виконують одну або кілька споріднених функцій.</p> <p>15. Освоєна природна територія на землях оздоровчого призначення, що має природні лікувальні ресурси, використовується з метою лікування, медичної реабілітації, профілактики захворювань та для рекреації і підлягає особливій охороні.</p> <p>17. Спільне володіння нерухомістю в туристському бізнесі з можливістю користуватися нею протягом певного часу пропорційно грошовому внеску.</p> <p>18. Тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає.</p>	<p>2. Результат діяльності туристичного підприємства із задоволення відповідних потреб туристів.</p> <p>4. Заклад гостинності, в якому ті, хто подорожують, за винагороду можуть скористатись послугами з ночівлі та харчування.</p> <p>5. Переміщення резидентів країни за її межі.</p> <p>7. Сукупність установ і підприємств, існування яких спрямоване на задоволення оздоровчих та відпускних потреб людей.</p> <p>8. Особа, яка подорожує з будь-якою метою, крім пошуку заробітку та зміни постійного місця проживання, при умові перебування поза межами свого місця проживання не менше 24 годин.</p> <p>11. Сумарний обсяг товарів і послуг, вироблених в сфері туризму.</p> <p>12. Тимчасове звільнення власником або уповноваженим ним органом працівника, який працює за трудовим договором від виконання трудових обов'язків протягом певної кількості календарних днів з оплатою або без оплати їх і збереженням місця роботи за працівником на цей час.</p> <p>14. В'їзд в країну після довгої відсутності.</p> <p>15. Характерний для певної місцевості режим погоди, який обумовлений географічним положенням зазначеної зони.</p> <p>16. Первинна одиниця туристичного продукту, яка реалізується споживачу як єдине ціле, на визначений маршрут та конкретний термін.</p> <p>19. Туризм з метою відпочинку, оздоровлення і лікування.</p>

Завдання 4. Проаналізуйте, які чинники впливають на конкурентне середовище ринку транспортних послуг.

Чинники, що впливають на конкурентне середовище ринку транспортних послуг	
Зовнішні	Внутрішні
❖	❖
❖	❖
❖	❖
❖	❖

Тема 6. Міжнародний трансфер технологій та інноваційна політика в системі міжнародної економічної діяльності

Мета: розглянути поняття міжнародного передання технологій, інформатизації, стандартизації; ознайомитись з макроекономічною політикою України у науково-технічній сфері та її інструментами науково-технічного регулювання; охарактеризувати інновації як головний фактор економічного розвитку.

План

1. Міжнародний рух технологій: предмет та сучасні тенденції.
2. Інформатизація як визначальний фактор моделі міжнародного співробітництва.
3. Стандартизація як фактор та умова міжнародного співробітництва.
4. Інновації як головний фактор економічного розвитку.

Основні терміни і поняття

Інновації, інноваційна діяльність, інноваційна політика, технології, міжнародне передання, науково-технічний прогрес, «ноу-хау», інформатизація, міжнародна кооперація, Інтернет, телекомунікації, науково-технічне регулювання.

Методичні рекомендації

У першому питанні потрібно розкрити предмет та сучасні тенденції міжнародного руху технологій. Спочатку потрібно зазначити, що міжнародний рух технологій – це переміщення через національні кордони інформації про способи організації виробництва, налагодження випуску конкретних товарів або послуг (у різних співвідношеннях між інформаційними масивами та їхніми матеріальними носіями), сучасних та ефективних засобів виробництва, а також інтелектуально місткої продукції, що має виробниче значення. Надалі пояснити, чому рух технологій є важливою складовою міжнародних економічних відносин, а також фактором динамізації міжнародного співробітництва країн. Також необхідно охарактеризувати технополіси, як одну з ключових сучасних форм організаційно-економічного сприяння розвитку високотехнологічного виробництва та прикладної науки, і з'ясувати, чому вони можуть стати джерелом сучасних технологій, динамізатором бізнесу, каналом додаткових надходжень до державного бюджету.

При опрацюванні другого питання слід визначити, що науково-технічне співробітництво тісно пов'язане з таким новим технічно-економічним поняттям, як інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ). ІКТ підкреслюють роль уніфікованих технологій та інтеграцію телекомунікацій, комп'ютерів, програмного забезпечення, накопичувальних та аудіовізуальних систем, які дозволяють користувачам створювати, одержувати доступ, зберігати, передавати та змінювати інформацію. Необхідно звернути увагу, що у структурі ринку інформаційних технологій 53% належить телекомунікаціям. Також варто зазначити, що важливим компонентом інформатизації є створення

галузових Інтернет-ринків. За їх допомогою відбувається прискорення процесу замовлення і поставки сировини або деталей, і як наслідок прискорення виробничого процесу. Необхідно пояснити, що на сьогодні галузь електронної комерції динамічно зростає, тому для будь-якої країни у сучасних умовах вкрай важливим є створення розгалуженої мережі зовнішньоекономічної інформації загальноекономічного характеру.

При опрацюванні *третього питання* слід акцентувати увагу на тому, що важливим чинником ефективної міжнародної торгівлі, інтеграції України до європейського господарського простору є оптимізація системи стандартизації. Така оптимізація сприятиме збільшенню обсягів експорту, кращому контролю за імпортом, допоможе налагодити ефективніше виробниче кооперування, дасть змогу знизити непродуктивні витрати. Доцільно розкрити мету та функції системи стандартизації та сертифікації, з'ясувати завдання державного підприємства «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» (УкрНДНЦ). Також варто зазначити, що в останні роки на території України поступово впроваджуються європейські стандарти. Потрібно розглянути, чи така гармонізація міжнародних стандартів надасть змогу національним виробникам підвищити якість своїх товарів до міжнародних вимог, забезпечити модернізацію свого виробництва, полегшити доступ на міжнародний ринок.

Четверте питання теоретичного блоку практичного заняття вимагає від студента чіткого розуміння поняття «інновації». У цьому контексті студент має вказати, що інновація (від англ. innovation, нововведення) – створення нового продукту, впровадження технологічного процесу або економіко-організаційної методики, які спрямовані на поліпшення якості споживання, вдосконалення виробництва та є вираженням науково-технічного прогресу. Варто пояснити, чому на сучасному етапі розвитку суспільства інноваційна діяльність є невід'ємною частиною ефективного функціонування економіки. Доцільно також звернути увагу на те, що активізація інноваційної діяльності вимагає нових форм і методів упровадження досягнень науки і техніки, насамперед за рахунок розширення інноваційного ринку. Досить актуальними для України як на науковому рівні, так і на прикладному, є проблеми формування ефективного механізму державної підтримки інноваційної діяльності, диверсифікації джерел фінансування наукових досліджень, розбудови сучасної інноваційної інфраструктури, забезпечення системності та ефективності інноваційних процесів.

Теми доповідей

1. Міжнародне співробітництво в сфері інформаційно-комунікаційних технологій.
2. Місце України у світовому рейтингу розвитку інновацій.
3. Інноваційні галузі, що здатні прискорити міжнародний економічний розвиток.
4. Захист національного ринку наукомісткої продукції.

Контрольні запитання

1. З'ясуйте, у яких формах реалізується міжнародний рух технологій.
2. Поясніть, як реалізується комерційний та некомерційний рух технологій.
3. У чому полягають найбільш принципові соціальні наслідки розвитку та руху технологій?
4. У яких основних формах здійснюється науково-технічне регулювання у відкритій економіці?
5. Поміркуйте, що є одним із ключових критеріїв активності інноваційної діяльності та довгострокової конкурентоспроможності країни.
6. Що є об'єктом розвитку телекомунікації?
7. Поясніть, завдяки чому відбувається розвиток інформатизації назовні країни.
8. Яку роль відіграє інформатизація в міжнародній економічній діяльності сучасної держави?
9. Що є метою створення технопарків?
10. До яких економічних та соціальних наслідків для економіки України може привести розвиток мережі технологічних парків?

Тестові завдання для самоконтролю

1. До каналів міжнародного комерційного передання технологій НЕ належить:
 - а) міжфірмовий;
 - б) внутрішньорегіональний;
 - в) внутрішньофірмовий;
 - г) зовнішньоторговельний.
2. У суто інформаційному вигляді міжнародне передання технологій можливе за допомогою:
 - а) закупівель патентів;
 - б) закупівель високотехнологічних товарів;
 - в) міграції висококваліфікованих кадрів;
 - г) створення спільного підприємства.
3. До некомерційних форм міжнародного передання технологій НЕ належать:
 - а) матеріали конференцій;
 - б) навчальна література;
 - в) інструкції;
 - г) науково-технічні публікації.
4. В Україні процедура патентування (не за умов прискореної процедури) триває:
 - а) 6-8 місяців;
 - б) 1 рік;
 - в) 7-8 років;
 - г) 3-5 років.
5. Для країн, що мають високий рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій НЕ притаманний:
 - а) високий індекс розвитку ІКТ;

- б) широкий доступ населення до навчання;
 - в) зниження цін на послуги ІКТ для внутрішнього споживача і підвищення – для зовнішнього;
 - г) відносно дешевий кошик цін на послуги ІКТ.
6. Інформатизація може проявлятися у вигляді:
- а) розширенні ринків збуту продукції;
 - б) створенні нових засобів зв'язку;
 - в) міграції кваліфікованої робочої сили;
 - г) надання консультаційних послуг.
7. Що є особливістю технополісів?
- а) виробнича інфраструктура знаходиться у різних місцях;
 - б) низька енергоємність виробництва;
 - в) невеликий штат висококваліфікованих працівників;
 - г) матеріаломісткість виробництва.
8. До засобів макроекономічної політики у контексті НТП НЕ можна віднести:
- а) сприяння зменшенню ціни на ресурси для виробництва високотехнологічної продукції;
 - б) координація науково-технічних досліджень;
 - в) мобілізація ресурсів;
 - г) патентно-ліцензійне регулювання.
9. Основним правовим інструментом, який регламентує політику стандартизації в Україні є:
- а) Закон України «Про сертифікацію і стандартизацію»;
 - б) Постанова Кабінету Міністрів «Про класифікацію товарів зовнішньоекономічної діяльності»
 - в) Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність»;
 - г) Закон України «Про стандартизацію».
10. Яка з характеристик НЕ розглядається при перевірці товарів на відповідність умовам стандартів:
- а) санітарні;
 - б) ветеринарні;
 - в) соціальні;
 - г) технічні.

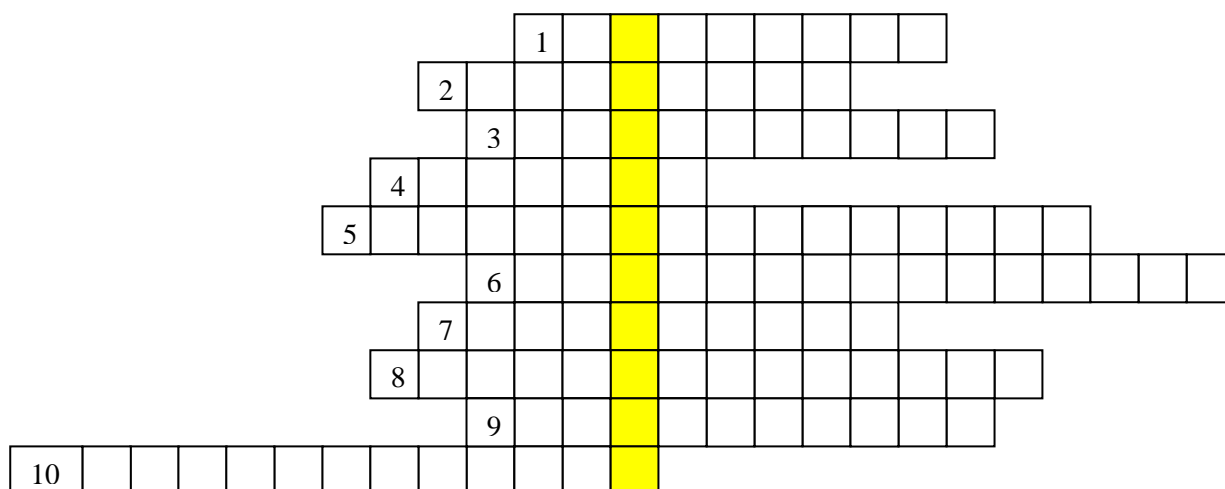

Практичні завдання

Завдання 1. На основі даних Державної служби статистики України проаналізуйте яким є розмір бюджетного фінансування наукової і науково-технічної діяльності в Україні (у % від ВВП)? Порівняйте цей показник з показниками розвинених країн.

Завдання 2. Міркуємо і аналізуємо. Проаналізуйте тезу про те, що «Європа не зацікавлена в сильній технологічній Україні, воліючи радше її бачити своїм сировинним придатком». Чи згодні Ви з цією тезою? Обґрунтуйте свій вибір.

Завдання 3. Розгадайте кросворд.

1. Як називається документ, що встановлює вимоги, специфікації, керівні принципи або характеристики, відповідно до яких можуть використовуватися матеріали, продукти, процеси та послуги, які підходять для цих цілей?
2. Що можна назвати всесвітньою системою сполучених комп'ютерних мереж?
3. Як називається науково-промисловий комплекс, створений для виробництва нової прогресивної продукції або розроблення нових наукоємних технологій на базі тісних відносин з університетами і науково-технічними центрами?
4. Як називається документ, що засвідчує авторство на винахід та виключне право на використання його протягом певного строку?
5. Завдяки цьому спільному виду діяльності можна досягти цілей у яких заінтересовані дві та більше сторін.
6. Що є передаванням та прийманням знаків, сигналів, письмового тексту, зображень та звуків або повідомлень будь-якого роду дротовими, радіо, оптичними або іншими електромагнітними системами?
7. Як називається процес розробки, впровадження, експлуатації виробничо-економічного та соціально-організаційного потенціалу, що покладений в основу новації?
8. Як можна назвати обсяг витрат енергії або палива на виконувани процеси виробництва?
9. Як називається найпоширеніший метод стандартизації, сутність якого полягає у приведенні до одноманітності, до єдиної форми або системи об'єктів однакового функціонального призначення?
10. Як називається процедура, за допомогою якої визнаний в установленому порядку орган документально засвідчує відповідність продукції, систем якості, систем управління якістю, систем управління довкіллям, персоналу встановленим законодавчим вимогам?

Тема 7. Міжнародне кооперування виробництва: природа, форми та сучасні особливості.

Мета: розглянути поняття кооперування виробництва; з'ясувати природу, форми, ознаки міжнародного кооперування; ознайомитись з практичними завданнями міжнародної кооперації в сучасних умовах; проаналізувати основні методи виробничого кооперування; пояснити особливості міжнародного кооперування виробництва в Україні.

План

1. Поняття кооперування виробництва.
2. Практичні завдання кооперування виробництва в сучасних умовах.

Основні терміни і поняття

Міжнародне кооперування, підряд у міжнародній економічній діяльності, господарська діяльність, якість відтворення.

Методичні рекомендації

Розкриття *першого питання* вимагає від студента звернути увагу на той факт, що міжнародне кооперування є способом поєднання виробничих зусиль підприємницьких суб'єктів, які належать до різних національних відтворювальних комплексів. На відміну від міжнародної торгівлі кооперування пов'язано з рухом не готових виробів, а деталей, вузлів, напівфабрикатів, причому згідно з моделями, сутністю яких є технологічна оптимізація виробництва.

Варто уяснити, що під міжнародним кооперуванням розуміють виробничо-технологічні взаємозв'язки між двома або більшою кількістю різнонаціональних юридично та функціонально незалежних одна від одної господарських структур. Змістом їх спільної діяльності є спеціалізоване виробництво, що дає змогу їм підвищувати продуктивність праці та збільшувати сукупні обсяги виробництва. Потрібно вказати, що особливого розвитку кооперування набуло у сфері створення великих технічних об'єктів, складних машин, високотехнологічного обладнання, у науково орієнтованих виробничих процесах.

При опрацюванні *другого питання* слід визначити практичні завдання кооперування виробництва в сучасних умовах. Зокрема, варто зазначити, що для України особлива значущість завдання розвивати коопераційні форми пов'язана з тим, що багато вітчизняних підприємств традиційно мали господарсько-технологічні контакти з партнерами у центральній-східній Європі та на території теперішньої СНД. Неможливість фронтального розвитку відразу всіх напрямків НТП в одній країні примушує шукати партнерів за кордоном. Це дає змогу забезпечити концентрацію виробничих зусиль окремого економічного агента на меншій кількості операцій та більш ефективно розвивати спеціалізоване виробництво, підвищуючи відтак ефективність та результативність своєї діяльності.

Доцільно також акцентувати увагу на тому, що відсутність в Україні державних програм у галузі науки, розвитку сучасних технологій, наукомістких галузей і видів послуг об'єктивно знижує коопераційний потенціал економіки. І навпаки, виявлення пріоритетів промислово-галузевого розвитку, з'ясування переліку тих реальних міжнародних проектів, в яких можуть взяти участь Україна, її підприємства, може відіграти велику позитивну роль для розвитку міжнародного кооперування виробництва, збільшити обсяги та поліпшити якість міжнародного співробітництва на мікроекономічному рівні.

Теми доповідей

1. Основні елементи інструментарію державного регулювання міжнародного кооперування.
2. Перспективи включення українських підприємств космічної галузі в міжнародні коопераційні проекти.

Контрольні запитання

1. У чому полягає природа кооперування виробництва та якими є його цілі, методи?
2. Які тенденції та особливості міжнародного кооперування зумовлюються сучасним науково-технічним прогресом?
3. Чому співробітництво України в галузі науки і технологій з багатьма країнами є важливим для реалізації набутого науково-технологічного потенціалу?
4. Якими є основні завдання макроекономічного регулювання міжнародного кооперування?
5. Якими є основні міжнародно-правові інструменти регулювання участі України в процесах виробничого кооперування?

Тестові завдання для самоконтролю

1. Про що йдеться: «Форма поділу праці між країнами, у якій зростання концентрації однорідного виробництва відбувається на основі прогресуючої диференціації національних виробництв – це...»?
 - а) міжнародне виробниче кооперування;
 - б) транснаціональне кооперування;
 - в) міжнародна спеціалізація;
 - г) інтеграція.
2. Вихід виробничої і комерційної діяльності корпорацій (фірм) за національні кордони з розгалуженням по всьому світу у вигляді філій та дочірніх підприємств – це...?
 - а) інтеграція;
 - б) кооперування;
 - в) спеціалізація;
 - г) транснаціоналізація.
3. До форм міжнародного кооперування НЕ відноситься:

- а) здійснення спільних програм;
 - б) договірна спеціалізація;
 - в) виробниче кооперування;
 - г) створення спільних підприємств.
4. За видами міжнародне кооперування класифікують:
- а) передвиробниче, виробниче, комерційне;
 - б) внутрішньо- і міжфірмове, внутрішньо- і міжгалузеве, горизонтальне, вертикальне, змішане;
 - в) між двома і більше країнами, в межах регіону, міжрегіональне, всесвітнє;
 - г) економічне, виробниче, науково-технічне, у сфері збуту тощо.
5. Коопераційні угоди є доцільними й економічно обґрунтованими, якщо:
- а) в країні відсутні сировина чи інші матеріали, необхідні для виробництва даної продукції;
 - б) в структурі готової продукції частина закордонних поставок перевищує 50 %;
 - в) за технічними й експлуатаційними якостями виробу, що ввозяться по коопераційних поставках, кращі, ніж національні аналоги;
 - г) усі варіанти правильні.
6. Що згідно з класифікацією Європейської економічної комісії ООН НЕ є формою виробничої кооперації?
- а) підряд;
 - б) надання ліцензії та (або) виробничого досвіду і знань з наступною оплатою їхньої вартості поставками продукції, отриманої з їх використання;
 - в) розподіл виробничих програм у вигляді спеціалізації;
 - г) поставку комплектних підприємств та обладнання з наступною оплатою їх вартості продукцією, що має бути виготовлена на їх основі.
7. Форми прямої коопераційної взаємодії:
- а) проста і складна;
 - б) виробнича та невиробнича;
 - в) національна та міжнародна;
 - г) економічна та соціальна.
8. Які є моделі відтворення?
- а) позитивна та негативна;
 - б) екстенсивна та інтенсивна;
 - в) позитивна та від'ємна;
 - г) прогресивна та відстала.
9. До основних ознак міжнародної виробничої кооперації НЕ відноситься:
- а) попереднє узгодження сторонами умов спільної діяльності;
 - б) закріплення в угоді головних об'єктів кооперування: готових виробів, компонентів та відповідних технологій;
 - в) головним методом співробітництва є координація діяльності партнерів тільки однієї країни;
 - г) розподіл між партнерами завдань у межах узгодженої програми.

10. Виробничі зв'язки між різними підприємствами, які беруть участь у виготовленні певного продукту, але при цьому зберігають свою господарську самостійність – це:

- а) інтернаціоналізація;
- б) спеціалізація;
- в) інтеграція;
- г) процес кооперування.

Практичні завдання

Завдання 1. Прокоментуйте вислів.

Високотехнологічні корпорації сьогодні формують новий принцип взаємовідносин з партнерами. Принцип «конкуренція з усіма, а співпраця з обраними» замінений іншим: «конкуренція з обраними, а співпраця з іншими». Цей принцип реалізується в створенні виробничо-комерційних агломерацій – тимчасових, порівняно стійких об'єднань із загальною виробничою базою, технологічною та науково-технічною єдністю.

Завдання 2. Аналіз ситуації.

Однією з форм науково-технічних зв'язків, яка одержала значний імпульс на новому етапі НТР є кооперування в інноваційній сфері. У сучасних умовах науково-технічна кооперація здійснюється на трьох рівнях. Одним з них є науково-виробнича кооперація на рівні фірм – поєднання зусиль та коштів різних компаній для розробки спільних проектів.

На основі кооперації, наприклад:

- компанії Siemens (Німеччина) та Intel (США) займаються розробкою та виробництвом мікропроцесорів;
- Toshiba (Японія) та LSI Logic (США) створюють електронні компоненти нового покоління;
- General Electric (США) та Philips (Нідерланди) виробляють електронні медичні прилади;
- Ericsson (Швеція) та Matra (Франція) виробляють телекомунікаційну техніку;
- Mitsubishi (Японія) – Boeing (США) розробляють авіалайнери.

Прокоментуйте дану ситуацію і дайте відповіді на запитання:

1. У чому полягає важливість розвитку міжнародної кооперації?
2. Чому сьогодні кооперування в інноваційній сфері набуває значного поширення?
3. Наведіть приклади відомих вам спільних проектів на основі кооперації?
4. Чи може Україна виступати повноцінним партнером у міжнародному кооперуванні?

Тема 8. Міжнародні інвестиції, валютно-кредитні відносини України

Мета: розглянути особливості міжнародного інвестиційного процесу; з'ясувати особливості, форми та переваги прямих іноземних інвестицій (ПІІ); ознайомитись з міжнародними валютно-фінансовими інструментами в моделі відкритої економіки; проаналізувати місце України в системі міжнародних валютно-кредитних відносин; розкрити передумови забезпечення валютно-фінансової політики; визначити проблеми ефективного використання запозичених коштів в Україні.

План

1. Сучасні особливості міжнародного інвестиційного процесу.
2. Особливості, форми та переваги прямих іноземних інвестицій (ПІІ).
3. Поняття та структура валютно-фінансових відносин та операцій.
4. Україна на міжнародних кредитних ринках.
5. Управління зовнішнім боргом України.

Основні терміни і поняття

Концесія, концентрація, іноземні інвестори, іноземні інвестиції, підприємство з іноземними інвестиціями, міжнародна валютно-фінансова система, міжнародний фінансовий ринок, міжнародний ринок валют, міжнародний кредитний ринок, ринок цінних паперів, емітент, емісія цінних паперів, євროринок, євровалюти, банківський вексель, банківський переказ, євро ноти, акції, облігації, інвестиційні сертифікати, фінансові ризики, кредитні ризики, валютні ризики, інфляційні ризики, ризики ліквідності, системні ризики, зовнішня заборгованість, дефолт, реструктуризація боргу, внутрішній державний борг, стратегії управління державним зовнішнім боргом України.

Методичні рекомендації

При опрацюванні *першого питання* слід розглянути сучасні особливості міжнародного інвестиційного процесу. Варто усвідомити, що міжнародний рух капіталів у вузькому розумінні репрезентує процеси у реальному секторі; його об'єктом є виробничі потужності, а сам цей рух забезпечується сукупністю мікроекономічних, приватних інвестиційних потенціалів (у широкому розумінні рух капіталів включає й переміщення фінансово-монетарних цінностей). Ці раніше створені та нагромаджені матеріальні ресурси та кошти «перерозподіляються» між країнами у вигляді міжнародного руху капіталів. Але цей «перерозподіл» не є остаточним, а розглядається як змінна величина, що залежить від комплексу правових, кон'юнктурних, психологічних та інших умов функціонування капіталу. Тому потрібно розкрити сутність міжнародних інвестицій в економіко-матеріальному аспекті, проблематику міжнародного руху капіталів та оптимізації національної соціально-економічної сфери з метою максимізації надходжень капіталу ззовні та мінімізації його відпливу з країни, з'ясувати особливості участі нашої держави в міжнародному русі капіталів, розглянути стратегію залучення іноземних інвестицій та формування інвестиційно-підприємницького клімату.

Для розкриття *другого питання* потрібно пояснити особливості, форми та переваги прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Варто детально охарактеризувати класифікацію іноземних інвестицій за формою залучення (прямі, портфельні) та за характером використання (підприємницькі та позичкові). Крім того, необхідно з'ясувати причини, які обумовлюють особливе місце прямих іноземних інвестицій серед форм міжнародного руху капіталу та розкрити сутність різних груп прямих іноземних інвестицій. Доцільно також навести фактори, які беруться до уваги під час прийняття рішення щодо здійснення як прямого, так і портфельного інвестування.

Третє питання теоретичного блоку практичного заняття вимагає від студента чіткого розуміння поняття та структури валютно-фінансових відносин та операцій. Валютно-фінансові відносини – це сукупність відносин, що пов'язані із функціонуванням валюти в міжнародній торгівлі, економічному і технічному співробітництві, наданні та отриманні позик, кредитів тощо. Тобто, валютно-фінансові відносини – це, у першу чергу, відносини між учасниками міждержавного обміну при функціонуванні грошей у міжнародному обороті. Для розуміння сутності валютно-фінансових відносин важливо визначити їх конкретні форми, які представляють собою валютно-фінансові операції. Також варто пояснити, як валютно-фінансові відносини здійснюються на взаємопов'язаних рівнях: національному та міжнародному.

При опрацюванні *четвертого питання* слід визначити причини, які створюють несприятливу ситуацію для України в сегменті міжнародного кредитування відносять. Серед них: відсутність оцінки ефективності використання кредитних ресурсів; залучені кошти не використовуються згідно з затвердженим кошторисом; залучені кошти не використовуються у відповідності з затвердженими термінами; зловживання коштами, корупція. Тому незважаючи на постійну підтримку зі сторони міжнародних кредитних організацій, Україна постійно перебуває в стані, коли їй важко обслуговувати свої кредити, а заборгованість росте. Це відбувається через дефіцит бюджету та постійний дефіцит платіжного балансу. При цьому державний борг України покривається золотовалютними запасами лише на третину. Доцільно також проаналізувати шляхи вирішення даних проблем.

У *п'ятому питанні* потрібно звернути увагу на те, що використання запозичених коштів допомагає розв'язувати найбільш нагальні проблеми, що потребують грошових витрат. А такі витрати пов'язані зі здатністю уряду до ефективного бюджетного балансування, виконання ним поточних внутрішніх та зовнішніх боргових зобов'язань. Також необхідно пояснити, що критерієм економічної ефективності використання запозичених коштів є майбутня здатність перекрити результуючими прибутками обслуговування боргових зобов'язань. Варто проаналізувати ситуацію із зовнішньою заборгованістю України, з'ясувати чи важливим є співробітництво з міжнародними валютно-фінансовими установами, державами-кредиторами та приватними кредиторами. визначити проблеми ефективного використання запозичених коштів в Україні.

Теми доповідей

1. Трансформаційна специфіка національної участі в міжнародних ринках капіталу.

2. Приватизація та реприватизація як інструменти залучення інвестицій до країн з трансформаційною економікою.

Контрольні запитання

1. Поясніть, у чому полягають відмінності участі у світовому ринку капіталів національної економіки трансформаційного типу.
2. З'ясуйте, яку роль у процесах залучення іноземних інвестицій до трансформаційної економіки відіграє приватизація.
3. У чому полягають проблеми міжнародного руху капіталів?
4. Які функції політики мобілізації капіталів?
5. Охарактеризуйте сучасну специфіку розвитку міжнародних валютно-фінансових відносин у світі.
6. Що таке міжнародні валютно-кредитні установи та яке їх призначення?
7. З яких джерел проводиться погашення зовнішнього боргу?
8. У чому полягає стратегія управління державним зовнішнім боргом?

Тестові завдання для самоконтролю

1. Яка організація з названих НЕ є міжнародною валютно-фінансовою організацією?
 - а) Міжнародний валютний фонд (МВФ);
 - б) Міжнародна фінансова корпорація (МФК);
 - в) Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР);
 - г) Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЕ).
2. Що НЕ є завданням міжнародних валютно-фінансових організацій?
 - а) сприяння розвитку зовнішньої торгівлі і міжнародного та регіонального валютно-фінансового співробітництва;
 - б) контролювання імпорту-експорту країн світу;
 - в) підтримання рівноваги платіжних балансів країн, що входять до них;
 - г) надання кредитів країнам та гарантування приватних позик за кордоном.
3. У якому році був заснований Міжнародний валютний фонд (МВФ)?
 - а) 1954;
 - б) 1944;
 - в) 1958;
 - г) 1966.
4. На якій конференції був утворений Міжнародний банк реконструкції і розвитку (МБРР)?
 - а) конференції у Бреттон-Вудсі;
 - б) Постдамській конференції;

- в) Паризькій конференції.
5. Причинами міжнародного руху капіталів є:
- а) природні інтереси;
 - б) економічні інтереси;
 - в) екологічні інтереси;
 - г) соціальні інтереси.
6. З чийої ініціативи була створена Міжнародна фінансова корпорація (МФК) в 1959 р.?
- а) Японії;
 - б) Німеччини;
 - в) Великобританії;
 - г) США.
7. Прямі інвестиції для зарубіжних компаній виступають:
- а) способом завоювання ринків товарів та послуг;
 - б) способом витіснити конкурентів;
 - в) способом набуття популярності;
 - г) способом робити щось нове.
8. Країна-донор – це :
- а) держава, яка приймає допомогу від інших країн;
 - б) держава, що надає допомогу іншим країнам;
 - в) держава, яка має велику кількість людей донорів;
 - г) новий вид державного устрою.
9. Місце перебування Міжнародного валютного фонду?
- а) змінюється кожні 10 років;
 - б) Лондон;
 - в) Вашингтон;
 - г) Нью-Йорк.
10. Основна частка прямих інвестицій припадає на:
- а) приватизовані компанії;
 - б) державні установи;
 - в) транснаціональні корпорації;
 - г) кооперативи.

Практичні завдання

Завдання 1. Проаналізуйте дані Державної служби статистики України, дайте відповіді на питання та побудуйте графіки.

Питання:

1. З яких країн світу надійшло найбільше прямих іноземних інвестицій в економіку України за останні 10 років, а в які – найменше?
2. В які види економічної діяльності України надходило найбільше прямих іноземних інвестицій впродовж 10 років, а в які – найменше?
3. До яких областей України надходило найбільше прямих іноземних інвестицій впродовж останніх 10 років, а до яких – найменше?

4. Які країни світу були лідерами за обсягом прямих інвестицій з України за останні 10 років, а які – аутсайдерами?

Завдання 2. Напишіть есе на одну із запропонованих тем:

1. Фактори, що визначають ризики в міжнародних валютних, кредитних і фінансових операціях.
2. Глобалізація фінансових ринків та міжнародної заборгованості.
3. Заходи покращення інвестиційного клімату в Україні.
4. Фактори, що впливають на надходження прямих іноземних інвестицій в країну.
5. Державний борг України: скільки і кому винен кожен українець

Завдання 3. Позначте та підпишіть на карті України усі вам відомі об'єкти, які є або потенційно можуть бути привабливими для іноземних інвесторів.

РОЗДІЛ 2. УКРАЇНА В ПРОЦЕСАХ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ: ІНТЕГРАЦІЙНІ ФОРМИ ТА ІНСТРУМЕНТИ

Тема 9. Комерційні структури в процесах транс націоналізації

Мета: розглянути особливості комерційних структур у процесах транснаціоналізації; ознайомитись із функціональною специфікою транснаціоналізації у підприємницькій сфері; охарактеризувати суб'єкти підприємницької діяльності у сфері транснаціоналізації; з'ясувати сутність акціонерних та неакціонерних засобів транснаціоналізації господарської діяльності.

План

1. Транснаціоналізація у підприємницькій сфері.
2. Акціонерні форми та засоби транснаціоналізації комерційної діяльності.
3. Неакціонерні форми транс націоналізації господарської діяльності.

Основні терміни і поняття

Транснаціоналізація, злиття, поглинання, прямі інвестиції, портфельні інвестиції, філія, дочірня компанія, асоційована компанія.

Методичні рекомендації

Розкриття *першого питання* вимагає від студента звернути увагу на той факт, що вагомою характеристикою сучасного розвитку світогосподарських процесів є транснаціоналізація. Її варто розглянути на двох рівнях, що взаємопов'язані та зумовлюють один одного: рівень інтеграції національних економічних комплексів та рівень комерційного середовища. Крім того необхідно розкрити сутність етноцентричних і геоцентричних фірм, охарактеризувати тенденції міжнародного підприємництва.

У *другому питанні* варто з'ясувати сутність та особливості засобів транснаціоналізації – процеси злиття та поглинання виробничих, комерційних структур. Необхідно акцентувати увагу на тому, що процеси злиття та поглинання зумовлюються одним або кількома мотивами, серед яких здебільшого виокремлюють отримання ефектів синергії, диверсифікації, податкових пільг, а також індивідуальні мотиви власників або менеджерів. Крім того, доречно охарактеризувати ще один шлях концентрації виробництва, яке відбувається за участі великих корпоративних структур, – розширення за принципом «щупальці восьминога» (відкриття філій, дочірніх та асоційованих структур, винесення тих або інших виробничо-технологічних процесів за кордон).

При опрацюванні *третього питання* варто зрозуміти, що диверсифікація форм транснаціональної господарської діяльності та нові реалії міжнародної кон'юнктури, політичного життя привели до поширення неакціонерних форм транснаціоналізації та експансії міжнародних компаній, які спеціалізуються на наданні технологічних, будівельно-монтажних послуг, що передусім стосується великих ТНК. Такі форми активності корпорацій відповідають новим характеристикам міжнародної торгівлі високотехнологічними товарами та

послугами, а також моделі відносин метрополій із периферією, оскільки пов'язані з наданням послуг, проведенням робіт, на яких спеціалізуються ТНК та інші технологічні лідери світового ринку. Варто пояснити, яким чином неакціонерні, контрактні форми відносин з ТНК сприяють поширенню високих технологій, допомагають у модернізації сфери виробництва та створенні нових робочих місць. Також потрібно зупинитись і на недоліках подібної форми співробітництва.

Теми доповідей

1. Транснаціоналізація як фактор формування глобальної економіки.
2. Пріоритетні напрямки залучення іноземного транснаціонального капіталу.

Контрольні запитання

1. Поясніть, як відбувається транснаціоналізація господарської діяльності на комерційному рівні.
2. Поміркуйте, у чому причина значно динамічнішого поширення протягом останніх років геоцентричних компаній, порівняно з етноцентричними комерційними структурами.
3. Які існують акціонерні форми транснаціоналізації господарської діяльності?
4. Що таке злиття і поглинання?
5. Які види злиття ви знаєте?
6. З'ясуйте, яка різниця між інтернаціоналізацією та транс націоналізацією.
7. Який історично перший інструмент створення міжнародних комерційних структур?
8. Яку роль у транснаціоналізації відіграють ТНК?

Тестові завдання для самоконтролю

1. Фірма, сфера регулювання якої розповсюджується на ринки декількох країн, називається:
 - а) автаркія;
 - б) етноцентрична фірма;
 - в) поліцентричні фірми;
 - г) геоцентричні фірми.
2. Діяльність яких фірм переважно зорієнтована на національний внутрішній ринок?
 - а) автаркія;
 - б) етноцентрична фірма;
 - в) поліцентричні фірми;
 - г) геоцентричні фірми.
3. Як називаються фірми, діяльність яких переважно зорієнтована на світовий зовнішній ринок?
 - а) автаркія;
 - б) етноцентрична фірма;

- в) поліцентричні фірми;
 - г) геоцентричні фірми.
4. Існує два види злиття:
- а) олігополія і монополія;
 - б) автаркія і монархія;
 - в) східне і західне;
 - г) горизонтальне і вертикальне.
5. Закордонні інвестиції, величиною у понад як 10 відсотків статутного капіталу, це:
- а) портфельні інвестиції;
 - б) прямі іноземні інвестиції;
 - в) автаркія;
 - г) протекціонізм.
6. Портфельні інвестиції, які за обсягом перевищують 50% акцій, можна назвати:
- а) портфельні інвестиції;
 - б) прямі іноземні інвестиції;
 - в) автаркія;
 - г) протекціонізм.
7. Портфельні інвестиції це:
- а) закордонні інвестиції, величиною у понад як 10 відсотків статутного капіталу
 - б) інвестиції, які обсягом перевищують 50% акцій;
 - в) закордонні інвестиції, величиною менше як 10 відсотків статутного капіталу;
 - г) господарські операції, які передбачають придбання цінних паперів, деривативів та інших фінансових активів за кошти на фондовому ринку.
8. Одним із видів транснаціоналізації підприємницької діяльності є:
- а) автаркія;
 - б) протекціонізм;
 - в) демпінг;
 - г) франчайзинг.
9. ТНК в процесі транснаціоналізації:
- а) виконують ключову роль;
 - б) не приймають участь;
 - в) приймають участь лише частково;
 - г) приймають участь лише з підтримкою міжнародних організацій.
10. Різноманітні форми виробничо-господарської діяльності партнерів двох або кількох країн, які ґрунтуються на збуті товарів, систематичному оновленні продукції, науково-виробничій і торговій кооперації, участі в прибутках, розподілі технічних та інвестиційних ризиків це:
- а) спільне підприємство;
 - б) франчайзі;
 - в) прямі іноземні інвестиції;
 - г) автаркія.

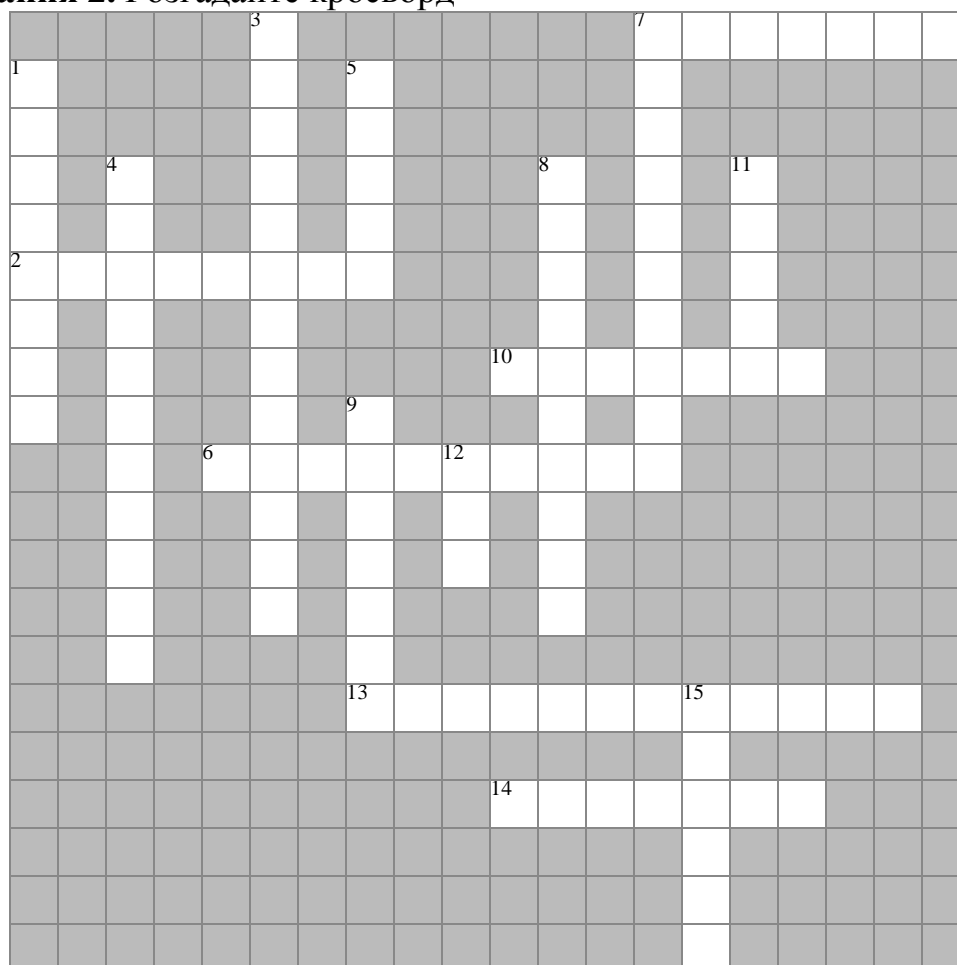
Практичні завдання

Завдання 1. Визначте мотиви, що зумовлюють процеси злиття та поглинання компаній. Заповніть таблицю.

Таблиця – Мотиви злиття та поглинання компаній

Мотив	Процедура	
	Злиття	Поглинання
Економія від масштабу		
Операційна економія		
Заміщення неефективного менеджменту		
Доступ до додаткових ресурсів		
Диверсифікація		
Податкові пільги		
Залучення додаткового боргу		
Інтереси менеджменту		
Інтереси акціонерів		
Купівля недооцінених ринком активів		
Вкладення тимчасово вільних коштів		
Набуття монопольної влади		
Зміцнення ринкових позицій/експансія		
Набуття стратегічних переваг		
Усунення конкурентів		

Завдання 2. Розгадайте кросворд

<i>По горизонталі</i>	<i>По вертикалі</i>
<p>2. Це форма монополістичного об'єднання, за якої учасники зберігають виробничу самостійність, але втрачають самостійність комерційну відповідно до взаємних угод.</p> <p>6. Вкладення капіталу з метою отримання доходу</p> <p>7. Об'єднання підприємств, учасники якого узгоджують між собою обсяги виробництва, поділ ринків збуту, ціни, умови продажу та найму робочої сили, строки й інші умови платежів.</p> <p>10. Це складна форма монополізації господарської діяльності, яка передбачає об'єднання підприємств промисловості, транспорту, торгівлі та банківської сфери.</p> <p>13. Процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації.</p> <p>14. Це акціонерна компанія, яка володіє контрольними пакетами господарсько-комерційних структур, що є незалежними юридичними особами, здійснює управління ними, а також фінансування їхньої діяльності</p>	<p>1. Механізм безпосереднього фінансування в МВФ.</p> <p>3. Заходи, спрямовані на захист вітчизняного товаровиробника.</p> <p>4. Економічний процес взаємодії і боротьби товаровиробників за найвигідніші умови виробництва і збуту товарів, за отримання найбільших прибутків</p> <p>5. Це форма монополістичного об'єднання, в рамках якої учасники втрачають виробничу, комерційну, а можливо, і юридичну самостійність.</p> <p>7. Договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, з делегуванням ними окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління</p> <p>8. Структури, які виникають на базі тимчасових угод між кількома банківськими та промисловими корпораціями, фірмами з метою реалізації певних спільних проектів.</p> <p>9. Або недобросовісна конкуренція, або один з видів обмежувальної ділової практики.</p> <p>11. Абревіатура сфери найбільшого інвестування ТНК.</p> <p>12. «Імперіалістичний» капітал, що діє в багатьох країнах світу.</p> <p>15. Сконто, бонусна, сезонна (узаг).</p>

Завдання 3. Аналіз ситуації..

«Для того, щоб залишатися конкурентоспроможними, сучасні ділові відносини виходять далеко за рамки традиційних відносин на різних ринках. Про це свідчить залежність підприємств від злиття, різного роду партнерства, асоціації, спільні підприємства, ліцензування і франчайзингу, та інших форм ділового співробітництва. Однією з форм подібного співробітництва є прямі іноземні інвестиції (ПІІ). ПІІ можуть розглядатися як альтернативна економічна стратегія, прийнята на тих підприємствах, які мають намір інвестувати, відкрити новий завод/офіс, або, навпаки, придбати активи вже існуючого іноземного підприємства. Ці підприємства мають за мету доповнити або замінити політику зовнішньої торгівлі, виробляючи та/або продаючи товари і послуги в інших іноземних ринках...». Який з приведених в тексті транснаціоналізаційних процесів є найбільш доцільним? Чому? Які переваги і недоліки має обраний вами тип?

Тема 10. ТНК в системі міжнародного інвестування: особливості та новітні тенденції для України.

Мета: розглянути основні характеристики діяльності ТНК у системі міжнародного інвестування; ознайомитись з передумовами поширення міжнародних корпорацій як форми господарювання; з'ясувати напрямки господарсько-інвестиційної діяльності ТНК в Україні; виявити наслідки господарсько-інвестиційної діяльності ТНК.

План

1. ТНК у системі сучасних міжнародних економічних відносин.
2. Типи та структура корпорацій в економічній діяльності міжнародного та національного рівнів.
3. Специфічні форми підприємницької транснаціоналізації в перехідний період.
4. Наслідки господарсько-інвестиційної діяльності ТНК в Україні.

Основні терміни і поняття

ТНК, ТСА, трест концерн, синдикат, консорціум, картель, монополія, конкуренція.

Методичні рекомендації

У першому питанні необхідно розкрити сутність, роль та місце ТНК у системі сучасних міжнародних економічних відносин. ТНК – це міжнародні за складом та характером діяльності суб'єкти господарського життя, які функціонують на принципах корпоративної власності з акціонерною формою управління та розподілу прибутків у міжнародному ж масштабі. Варто звернути увагу, що ТНК є не тільки інтегральною складовою сучасної системи міжнародних економічних відносин, а й чинником її подальшого перетворення відповідно до властивих їм самим моделей господарської діяльності. Фактор конкуренції з боку ТНК, обсяги діяльності яких інколи є зіставними з обсягом ВВП, примушує шукати баланс інтересів суб'єктів економічного життя в країні, які заінтересовані в доступі на немонополізовані іншими національними агентами ринки, та цілей забезпечення конкурентоспроможності українських виробників у міжнародному масштабі. Також потрібно пояснити, чому роль ТНК у сучасному світі багато в чому суперечлива.

Для розкриття *другого питання* теоретичного блоку практичного заняття потрібно охарактеризувати типи та структуру корпорацій в економічній діяльності міжнародного та національного рівнів. Класифікація корпорацій здійснюється відповідно до ступеня усупільнення капіталів та об'єднання видів (фаз) господарської діяльності (картель, синдикат, пул, трест, концерн, консорціум, транснаціональний стратегічний альянс).

При опрацюванні *третього питання* необхідно пояснити, що специфічні трансформаційні моделі є інструментами зосередження капітальних ресурсів національного походження та можуть слугувати цілям транснаціоналізації капіталів, залучення інвестиційних ресурсів закордонного походження.

Потрібно розкрити сутність і завдання промислово-фінансових груп та холдингів.

Розкриття *четвертого питання* передбачає визначення наслідків господарсько-інвестиційної діяльності ТНК в Україні. До головних позитивних результатів діяльності ТНК, що напрацьовані ними спільно з державою, громадськими інститутами та міжнародними організаціями, можна віднести:

- забезпечення в провідних індустріально розвинутих країнах гарантованого прийняттого мінімального рівня якості життя майже для всього населення таких країн;

- розробка демократичних норм управління на державному та міжнародному рівнях, які стали орієнтиром для всіх держав світу;

- участь у створенні технологій авто- та авіабудування, ракетній, космічній та ядерній технології;

- вплив на розвиток інформаційних технологій.

Також варто зупинитись на негативних наслідках посилення ролі ТНК у світі: поступова втрата державного суверенітету, права на національне багатство, перетворення країни на джерело дешевих ресурсів та робочої сили. Крім того, варто акцентувати увагу на тому, що іноземні інвестори найчастіше «захоплюють» найперспективніші та найбільш розвинуті сектори приймаючих країн і можуть нав'язувати національним підприємствам свої корпоративну культуру, небезпечні технології, екологічно небезпечні матеріали тощо. На завершення питання доречно проаналізувати вплив ТНК на конкурентоспроможність таких нині важливих для України галузей, як машинобудування, нафтопереробка, металургія, хімічна промисловість тощо.

Теми доповідей

1. Діяльність ТНК на ринках України в умовах глобалізації.
2. Вплив ТНК на конкурентоспроможність національної економіки.

Контрольні запитання

1. З'ясуйте, яке місце в сучасних міжнародних економічних відносинах посідають ТНК.
2. Поясніть, у чому полягають об'єктивні конкурентні переваги ТНК.
3. Поміркуйте, чому переваги ТНК є водночас і чинниками їх розвитку. Яка, на Вашу думку, перевага-чинник є провідною?
4. Які типи та принципи структурної побудови корпорацій?
5. Які специфічні форми підприємницької транснаціоналізації в трансформаційних умовах?
6. У чому полягає необхідність та об'єктивність обмежень процесів монополізації?
7. Виділіть основні етапи еволюції транснаціональної діяльності корпорацій.
8. Визначте передумови поширення міжнародних корпорацій як форми господарювання.

Тестові завдання для самоконтролю

1. Скільки етапів еволюції транснаціональної діяльності корпорацій найчастіше виділяють?
 - а) шість;
 - б) три;
 - в) чотири.
2. Що НЕ відноситься до зобов'язань ТНК, які вони повинні виконувати в будь-якій країні?
 - а) надання інформації;
 - б) наука і технології;
 - в) високі заробітні плати.
3. Які картелі набули поширення у сфері міжнародної економічної діяльності?
 - а) експортні та імпорتنі;
 - б) тимчасові та постійні;
 - в) вертикальні та горизонтальні.
4. Консорціум – це:
 - а) це монопольне об'єднання, за якого прибутки потрапляють до спільних фондів, після чого здійснюється узгоджений їх розподіл відповідно до результатів експлуатації певної частини ринку, причому в заздалегідь обумовленій пропорції;
 - б) структура, що виникає на базі тимчасових угод між кількома банківськими та промисловими корпораціями, фірмами з метою реалізації певних спільних проектів;
 - в) це форма монополістичного об'єднання, за якої учасники зберігають виробничу самостійність, але втрачають самостійність комерційну відповідно до взаємних угод.
5. Найчастіше до специфічних форм підприємницької транснаціоналізації в перехідний період відносять:
 - а) ТСА та консорціуми;
 - б) пули та трести;
 - в) промислово-фінансові групи та холдинги.
6. За даними міжнародних фінансових організацій, до яких країн за рівнем високотехнологічної продукції в експорті належить Україна?
 - а) країн із дуже низьким рівнем високотехнологічної продукції;
 - б) країн з високим рівнем;
 - в) країн з відсутністю експорту високотехнологічної продукції.
7. Які галузі економіки є найбільш інвестиційно-привабливими в Україні серед закордонних інвесторів?
 - а) транспорт та нерухомість;
 - б) харчова промисловість та торгівля;
 - в) металургія та обробка металу.
8. Яке із перелічених визначень відповідає поняттю «іноземні інвестори»?
 - а) фізичні особи, які мають постійне місце проживання на території України;

- б) юридичні особи, створені відповідно до іншого законодавства, ніж законодавство України;
- в) юридичні особи, зареєстровані на території України.
9. Який орган здійснює реєстрацію представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності в Україні?
- а) Міністерство фінансів України;
- б) Міністерство економічного розвитку та торгівлі України;
- в) місцеві управління зовнішньоекономічних зв'язків.
10. Найбільша кількість великих корпорацій розміщена на території:
- а) промислово розвинених держав;
- б) у країнах, що розвиваються;
- в) у колишніх соціалістичних державах.

Практичні завдання

Завдання 1. Охарактеризуйте основні теорії ТНК та можливе їх застосування.

<i>Основні теорії ТНК</i>	<i>Сутність (головні постулати)</i>	<i>Можливе практичне застосування</i>
1. ТНК – результат посилення конкуренції (П.Баклі, М.Кессон)		
2. Модель монополістичних переваг (С.Хаймер – Ч.П. Кіндлебергер)		
3. Парадигма циклу міжнародного виробництва товару (Р. Вернон)		

Завдання 2. Під час прийняття рішення щодо здійснення як прямого, так і портфельного інвестування, береться до уваги значна кількість факторів, котрі стосуються стану, внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування об'єкта-реципієнта. Складіть схему таких факторів.

Завдання 3. З'єднайте поняття з лівої колонки з його правильним визначенням у правій колонці:

Поняття	Визначення
1. Консорціум	а) це таке монопольне об'єднання, за якого прибутки потрапляють до спільних фондів, після чого здійснюється узгоджений їх розподіл відповідно до результатів експлуатації певної частини ринку, причому в заздалегідь обумовленій пропорції.
2. Пул	б) це специфічна форма поєднання економічних потенціалів ринкових агентів. Вони є структурами, які виникають на базі тимчасових угод між кількома банківськими та промисловими корпораціями, фірмами з метою реалізації певних спільних проектів.

3. ТНК	в) це таке об'єднання підприємців, учасники якого узгоджують між собою обсяги виробництва, поділ ринків збуту, ціни, умови продажу та найму робочої сили, строки й інші умови платежів. При цьому учасники зберігають виробничу і комерційну незалежність.
4. ТСА	г) це складна форма монополізації господарської діяльності, яка передбачає об'єднання підприємств промисловості, транспорту, торгівлі та банківської сфери
5.Корпорація	д) форма монополістичного об'єднання, за якої учасники зберігають виробничу самостійність, але втрачають самостійність комерційну відповідно до взаємних угод.
6.Трест	е) це концерни, які створюються на міжгалузевих засадах та об'єднують підприємства промисловості, банківсько-кредитні установи, торгові дома й інших суб'єктів господарської діяльності з метою поєднання та акумулювання фінансових коштів і виробничих ресурсів
7.Концерн	є) це організаційна форма бізнесової діяльності, яка заснована на акціонерному капіталі та існує незалежно від своїх власників.
8.Синдикат	ж) це особлива організаційна форма міжфірмових, міжкорпоративних зв'язків двох або більше компаній, у рамках якої здійснюється довгострокова координація економічної діяльності з метою реалізації масштабних виробничих проектів, максимізації результатів технологічної кооперації, скорочення тривалості інноваційних процесів, зниження вартості та ризикованості виробництва.
9.Картель	з) це міжнародні за складом та характером діяльності суб'єкти господарського життя, які функціонують на принципах корпоративної власності з акціонерною формою управління та розподілу прибутків у міжнародному масштабі.
10.ПФГ	і) це форма монополістичного об'єднання, в рамках якої учасники втрачають виробничу, комерційну, а можливо, і юридичну самостійність.

Завдання 4. Міркуємо та аналізуємо. Заповніть таблицю і визначте недоліки та загрози діяльності транснаціональних корпорацій.

Позитивні наслідки діяльності ТНК	Недоліки та загрози діяльності ТНК

Семінарське заняття №. 11. Спільні підприємства як форма міжнародної господарської діяльності України

Мета: визначити природу спільного підприємництва; розкрити сутність спільних підприємств та вказати їх типи; з'ясувати цілі участі інвесторів і реципієнтів капіталу в діяльності спільних підприємств; ознайомитись з процедурою створення спільних підприємств; пояснити особливості розвитку спільних підприємств в Україні; виявити проблеми та перспективи діяльності спільних підприємств в Україні.

План

1. Природа спільного підприємництва.
2. Специфіка розвитку СП в Україні.
3. Мотивація розвитку СП в Україні.
4. Процес створення СП в Україні.

Основні терміни і поняття

Спільне підприємництво, спільне підприємство, акціонерне товариство, командитне товариство, інвестиційний капітал, змішане товариство, прямі господарські зв'язки.

Методичні рекомендації

У першому питанні спочатку потрібно розкрити природу спільного підприємництва. Спільна підприємницька (господарська) діяльність – діяльність, що базується на співробітництві між суб'єктами господарської діяльності України та іноземними суб'єктами господарської діяльності і на спільному розподілі результатів та ризиків від її здійснення. Спільні підприємства – це такі господарські підприємницькі структури, які утворюються різнонаціональними засновниками та характеризуються наявністю спільного майна, спільним управлінням та спільним розподілом прибутку й ризику. Далі варто з'ясувати сутність чотири головні типи СП, які відомі у міжнародній практиці: акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, командитне товариство, холдинг. Необхідно звернути увагу на те, що спільне підприємство має елементи партнерства, але, як правило, формується для певної мети чи конкретного проекту, а отже, обмежується цілями, обсягом та тривалістю життєвого циклу.

Розкриття *другого питання* вимагає від студента звернути увагу на той факт, що створення спільних підприємств в Україні на сьогодні є актуальним і важливим, оскільки спільні підприємства дають значні інвестиції та нові технології управління, стимулюють процес виробництва в Україні конкурентоспроможної продукції, полегшують її вихід на міжнародні ринки. Але приплив капіталів у формі СП стримується інколи несприятливою кон'юнктурою, невизначеністю правових рамок господарської діяльності.

При опрацюванні *третього питання* варто акцентувати увагу на тому, що майже 70% усіх створених спільних підприємств не досягають поставлених цілей, для яких вони були створені, тому перед тим як укласти договір про

спільне підприємство, потрібно визначитися з мотивами та цілями спільного підприємств, адже в іноземного та національного партнерів вони можуть бути різними. Студенту потрібно розкрити мотиви національного та іноземного партнера. Для розуміння сучасної мотивації створення СП, варто враховувати те, що дедалі більшого поширення набувають СП, які створюють ТНК, що конкурують між собою на світових ринках.

У *четвертому питанні* потрібно розглянути процедуру створення спільного підприємства. Варто розкрити, які функціональні завдання розв'язуються на кожному з етапів створення спільного підприємства: попередня оцінка ринку та можливостей збуту, вибір партнера по майбутній угоді, розроблення бізнес-плану та подальше техніко-економічне обґрунтування, підписання протоколу про наміри. Успішне проходження сторонами підготовчих етапів створення СП має результатом підписання договору та всіх необхідних статутних документів.

Теми доповідей

1. Міжнародний досвід спільного підприємництва.
2. Спільні підприємства як форма залучення іноземних інвестицій в економіку України.

Контрольні запитання

1. Розкрийте сутність спільного підприємництва.
2. Охарактеризуйте риси спільних підприємств.
3. Які можна виділити організаційно-інституційні шляхи походження СП?
4. Визначте основні мотиви участі в діяльності спільних підприємств і інвесторів, і реципієнтів капіталу.
5. Яка специфіка створення СП в Україні?
6. В яких галузях економіки сьогодні існують спільні підприємства в Україні?
7. З'ясуйте основні проблеми розвитку спільних підприємств в Україні.
8. Які напрями розвитку спільного підприємництва в Україні можна запропонувати?

Тестові завдання для самоконтролю

1. Спільне підприємництво – це:
 - а) зближення економік країн, що виявляється у зростанні виробничої взаємозалежності, збільшенні міжнародного товарообороту, русі капіталів і робочої сили, взаємному впливові на найважливіші економічні процеси в країнах, у тому числі на динаміку цін, ставки відсотка;
 - б) діяльність, що базується на співробітництві між суб'єктами господарської діяльності України та іноземними суб'єктами господарської діяльності і на спільному розподілі результатів та ризиків від її здійснення;
 - в) органічний виробничий зв'язок між окремими спеціалізованими підприємствами як усередині галузі, так і між різними галузями по

виготовленню вузлів, деталей або виконанню окремих технологічних операцій, необхідних для випуску готового продукту;

г) встановлення безпосередніх стійких виробничих зв'язків між підприємствами різних країн, внаслідок чого виробничий процес в одній країні стає частиною процесу, що відбувається у світовому масштабі.

2. Господарські підприємницькі структури, які утворюються різнонаціональними засновниками та характеризуються наявністю спільного майна, спільним управлінням та спільним розподілом прибутку й ризику – це:

- а) спільні підприємства;
- б) холдинги;
- в) акціонерні товариства;
- г) синдикати.

3. Різновид господарської організації у сфері виробництва та торгівлі, учасники якої поділяються на таких, що беруть на себе ризик щодо діяльності підприємства усім своїм майном або вкладників, які відповідають за зобов'язаннями тільки внесеним ними капіталом та отримують відповідну частку прибутку – це:

- а) акціонерні товариства;
- б) холдинги;
- в) командитні товариства;
- г) трести.

4. Холдинг – це:

- а) об'єднання осіб, які беруть участь у діяльності фірми, причому відповідальність кожного з учасників за зобов'язаннями цієї фірми обмежується його внеском до статутного фонду підприємства в однаковій для всіх учасників пропорції до суми внеску;
- б) підприємство, капітал якого складається з внесків акціонерів, засновники такого товариства емітують акції;
- в) найбільш централізована форма монополістичних об'єднань, в межах якої підприємства-учасники відмовляються від виробничої, комерційної, а інколи й юридичної самостійності і підпорядковуються єдиному управлінню; реальна влада належить правлінню або головній компанії;
- г) акціонерне товариство, яке володіє контрольним пакетом акцій юридично самостійних організацій (банків, підприємств) з метою здійснення контролю над їхніми операціями.

5. Економія часу і капітальних витрат завдяки можливості купити вже існуючі та діючі потужності – це одна із цілей створення спільного підприємства:

- а) імпортера капіталу;
- б) експортера капіталу;
- в) і імпортера, і експортера капіталу;
- г) іноземної країни.

6. Не є мотивом участі імпортера капіталу в діяльності спільного підприємства:

- а) отримання валютних ресурсів;

- б) підвищення ефективності господарювання внаслідок кращого забезпечення наявних, відносно надлишкових факторів виробництва, капіталом та технологіями;
 - в) заощадження ресурсів на проведення НДДКР та розроблення нових товарів;
 - г) освоєння нових ринків збуту і, відповідно, збільшення прибутку через зростання продажу новим покупцям.
7. Формування концепції діяльності підприємства відбувається під час:
- а) попередньої оцінки ринку та можливостей збуту;
 - б) вибору партнера по майбутній угоді відповідно до технологічної взаємної доповнюваності партнерів;
 - в) розроблення бізнес-плану та подальшого техніко-економічне обґрунтування створення СП;
 - г) підписання протоколу про наміри, що фіксує збіг інтересів та офіційно закріплює наміри партнерів створити СП.
8. Найбільшу кількість СП було створено між Україною та:
- а) Білоруссю;
 - б) Польщею;
 - в) Росією;
 - г) Угорщиною.
9. Під час підписання протоколу про наміри, що фіксує збіг інтересів та офіційно закріплює наміри партнерів створити СП відбувається:
- а) визначення розміру та структури статутного капіталу;
 - б) з'ясування умов розподілу прибутків і доходів, керівництва, передання технології;
 - в) немає правильної відповіді;
 - г) вірні відповіді а і б.
10. Диверсифікація виробництва, вступ у нову сферу виробничо-комерційної діяльності – це:
- а) мотив експортера капіталу в участі в СП;
 - б) мотив імпортера капіталу в участі в СП;
 - в) спільний мотив і для експортера капіталу, і для імпортера капіталу;
 - г) немає правильної відповіді.

Практичні завдання

Завдання 1. Аналіз ситуації.

Як показала практика, співвідношення між іноземними й українськими громадянами в СП схиляється в бік українського персоналу – в середньому на таких підприємствах працює 85% українців. При проведенні своїх операцій в Україні вищий керівний склад СП орієнтується на локальні трудові ресурси, оскільки:

- 1) ціна української робочої сили значно нижча, ніж у країнах із розвинутою економічною системою;

2) кваліфікація українських фахівців не поступається перед західними спеціалістами (хоча іноді корисно проводити тренінги на базі спеціальних методик для підвищення кваліфікації);

3) українські фахівці знають місцеві особливості роботи, включаючи локальну культуру;

4) український персонал має зв'язки з потенційними клієнтами на внутрішньому ринку і т. ін.

Але існують і деякі проблеми, оскільки переважній кількості працівників властиві такі риси, як необов'язковість, відсутність порядності та ділової етики, невміння й небажання працювати, психологічна неготовність до самостійності, жадоба до легких грошей тощо.

Прокоментуйте дану ситуацію. На Вашу думку, як вирішити дані проблеми. Які чинники сприяють, а які гальмують формування сприятливого соціально-психологічного клімату у колективі підприємства?

Завдання 2. Заповніть таблицю.

Стратегія створення спільного підприємства	Мотиви створення спільного підприємства
Підвищення ефективності виробництва	
Розширення операцій	
Зменшення ризику	
Розвиток за рахунок залучення інвестицій, технологій і кваліфікованих працівників	

Завдання 3. Приведіть у відповідність

Поняття	Визначення
1) акціонерне товариство	а) товариство, яке володіє контрольним пакетом акцій юридично самостійних організацій (банків, підприємств) з метою здійснення контролю над їхніми операціями
2) товариство з обмеженою відповідальністю	б) різновид господарської організації у сфері виробництва та торгівлі, учасники якої поділяються на таких, що беруть на себе ризик щодо діяльності підприємства усім своїм майном та вкладників, які відповідають за зобов'язаннями тільки внесеним ними капіталом та отримують відповідну частку прибутку
3) командитне товариство	в) підприємство, капітал якого складається з внесків акціонерів; засновники такого товариства емітують акції
4) холдинг	г) об'єднання осіб, які беруть участь у діяльності фірми, причому відповідальність кожного з учасників за зобов'язаннями цієї фірми обмежується його внеском до статутного фонду підприємства в однаковій для всіх учасників пропорції до суми внеску

Завдання 4. Проаналізуйте Інтернет-публікації та дайте відповіді на питання:

1. Чим зумовлена необхідність утворення та диверсифікації діяльності спільних підприємств в Україні в умовах сучасного економічного розвитку?
2. В яких галузях народного господарства представлена найбільша кількість спільних підприємств, а в яких – найменша?
3. В яких областях України зосереджена найбільша кількість спільних підприємств?
4. Хто складає керівний склад спільних підприємств?
5. Які якості в українських партнерах найбільше цінують іноземні партнери?
6. На досягнення яких цілей орієнтуються переважно українсько-зарубіжні спільні підприємства?

Публікації:

1. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Петренко В.С., Карнаушенко А.С. Мотивація створення спільних підприємств в умовах глобалізації економіки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Випуск № 17. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/17_1_2018ua/28.pdf
3. Савицька О.П., Дюс Х.М. Проблеми та тенденції розвитку спільних підприємств України. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. Вип. 24.1. С. 284–290. URL: http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2014/24_1/284_SAw.pdf.
4. Вересюк С.М., Михайловська О.В. Міжнародні спільні підприємства як передумова розвитку вітчизняної економіки. URL: http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2014/24_1/284_SAw.pdfhttp://www.rusnauka.com/28_PRNT_2011/Economics/2_94839.doc.htm.
5. Дропа Я.Б., Петрів Н.Б. Підприємства з іноземними інвестиціями як форма залучення іноземного капіталу в Україну. *Молодий вчений*. 2015. № 8(23). С. 48–53. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/8>.

Тема 12. Україна у процесах міжнародної міграції робочої сили

Мета: розглянути основні теоретичні положення стосовно міжнародної міграції робочої сили; охарактеризувати основні види міжнародної міграції; проаналізувати економічні та неекономічні фактори міжнародної міграції робочої сили; визначити позитивні та негативні наслідки міжнародної міграції для країн-експортерів та країн-імпортерів робочої сили; розглянути особливості участі України у міжнародних міграційних процесах.

План

1. Поняття та види міжнародної міграції населення
2. Регулювання міжнародної міграції населення.
3. Особливості участі України у міжнародних міграційних процесах.

Основні терміни і поняття

Міжнародна міграція робочої сили, внутрішня міграція, зовнішня міграція робочої сили, еміграція, імміграція, маятникова міграція, нелегальна міграція, рееміграція, рекреаційна міграція, сімейна міграція, тимчасова міграція, трудова міграція, туристична міграція.

Методичні рекомендації

Перше питання теоретичного блоку практичного заняття вимагає від студента чіткого розуміння поняття та видів міжнародної міграції населення. Міжнародна міграція робочої сили – це постійне або тимчасове переміщення працездатного населення з одних країн до інших, що викликається як економічними, так і неекономічними причинами. Тому спочатку потрібно охарактеризувати економічні та неекономічні міграції робочої сили.

Наступним кроком у розкритті питання є з'ясування сутності міждержавної міграції, яка включає два взаємопов'язані процеси: еміграцію та імміграцію. Також варто розглянути такий процес як рееміграція – повернення робочої сили в країну еміграції (на батьківщину). За своєю природою, змістом, причинами міграційні процеси неоднорідні, тому структура міграційного обороту досить розгалужена і залежить від різних критеріїв. Доцільно детально розглянути види міжнародної міграції робочої сили за часовою ознакою, за соціальним складом, за характером прийняття рішення, за юридично-обліковою ознакою, за формою трудової угоди тощо.

У *другому питанні* варто пояснити, що регулювання міжнародної трудової міграції – це моніторинг, вироблення і застосування системи заходів нормативно-правового, адміністративного та соціально-економічного характеру з метою регулювання процесів, обсягів, якісного складу та інтенсивності переміщення або обміну робочої сили для досягнення економічної рівноваги на світовому ринку праці. Доцільно розглянути заходи, суб'єкти та інструментарій основних рівнів регулювання міжнародної міграції робочої сили: національного, міжнародного, інтеграційного.

При опрацюванні *третього питання* слід розглянути особливості участі України у міжнародних міграційних процесах. Варто звернути увагу, що сучасні

міграційні процеси в Україні сформувалися під впливом соціально-економічного розвитку та геополітичних трансформацій останніх десятиліть. Тому потрібно розглянути демографічну ситуацію в Україні, визначити головні чинники масової еміграції, дослідити зміни тенденцій у географічній та віковій структурах міграції, проаналізувати міграційний рух населення за регіонами України, з'ясувати, які сфери зайнятості українських трудових мігрантів за кордоном.

Крім того, варто зазначити, що міграція – це двосторонній процес. Експортуючи власну робочу силу, Україна неминуче імпортуватиме іноземну робочу силу. Тому для повноти розкриття питання, необхідно визначити, чи є сьогодні Україна привабливою для іммігрантів, чи продовжує відігравати в міжнародному обміні населенням роль країни-донора.

Теми доповідей

1. Тенденції інтелектуальної та освітньої міграції в Україні.
2. Соціально-економічні наслідки міграційних процесів в Україні.
3. Світовий досвід в управлінні міграційними потоками.

Контрольні запитання

1. З'ясуйте, які найбільш типові причини викликають міжнародну міграцію робочої сили.
2. Назвіть позаекономічні причини міжнародної міграції населення.
3. Що таке еміграція і які форми вона набуває стосовно законності свого руху?
4. Визначте вплив міжнародного руху робочої сили на розвиток світового господарства.
5. Які позитивні і негативні наслідки міграції виникають для країни, куди прибуває іноземна робоча сила?
6. У чому полягають позитивні і негативні наслідки для економіки країни, з якої емігрує робоча сила?
7. Визначте особливості сучасного етапу міжнародної міграції робочої сили.
8. У чому полягає втручання держави в міжнародні міграційні процеси?
9. Охарактеризуйте імміграційні проблеми нашої держави.
10. На які країни переважно спрямована еміграція робочої сили з України?
11. Які способи державного стимулювання рееміграції?

Тестові завдання для самоконтролю

1. Міграція трудових ресурсів – це:
 - а) в'їзд в країну громадян інших країн;
 - б) виїзд з країни громадян інших країн;
 - в) рух трудових ресурсів з однієї країни в іншу.
2. Основною складовою трудового міграційного потоку в Європі є:
 - а) біженці;
 - б) низькокваліфіковані працівники;
 - в) висококваліфіковані працівники.

3. Найбільш суттєві соціально-економічні втрати країна-донор несе від:
- а) «відтік мізків»;
 - б) міграції некваліфікованих працівників;
 - в) нелегальної імміграції.
4. Імміграція – це:
- а) приїзд людини в країну на постійне проживання;
 - б) переміщення людей з однієї країни в іншу у пошуках роботи;
 - в) виїзд людей зі своєї країни на постійне проживання.
5. Причини еміграції поділяють на:
- а) економічні та неекономічні;
 - б) економічні та соціальні;
 - в) економічні та політичні.
6. Міжнародна міграція робочої сили:
- а) приносить чистий виграш приймаючій країні;
 - б) приносить чистий виграш країні еміграції, якщо враховувати зміни добробуту робітників-емігрантів;
 - в) вірно як а), так і б).
7. За інших рівних умов, в результаті міжнародної міграції робочої сили:
- а) робітники, що залишилися в країні еміграції, і підприємці в приймаючій країні отримують чистий економічний виграш;
 - б) підприємці в країні еміграції і робітники в приймаючій країні отримують чистий економічний виграш;
 - в) робітники, що залишилися в країні еміграції, і робітники в приймаючій країні отримують чистий економічний виграш.
8. Перенесення працездатного населення із однієї країни в іншу – це:
- а) імміграція;
 - б) міграція;
 - в) еміграція.
9. До економічних причин міжнародної міграції належать:
- а) відмінності в оплаті праці та пенсійному забезпеченні, особисті та екологічні;
 - б) релігійні, політичні, стихійні, військові, геополітичні, особисті, екологічні;
 - в) різниця в оплаті праці, відмінності в оподаткуванні, різне пенсійне забезпечення.
10. Основні механізми контролю міграції:
- а) візовий режим, збільшення оподаткування нерезидентів, соціальне страхування резидентів;
 - б) боротьба з нелегалами, візовий режим, збільшення оподаткування нерезидентів, соціальне страхування резидентів;
 - в) боротьба з нелегалами, візовий режим, стимулювання рееміграції.

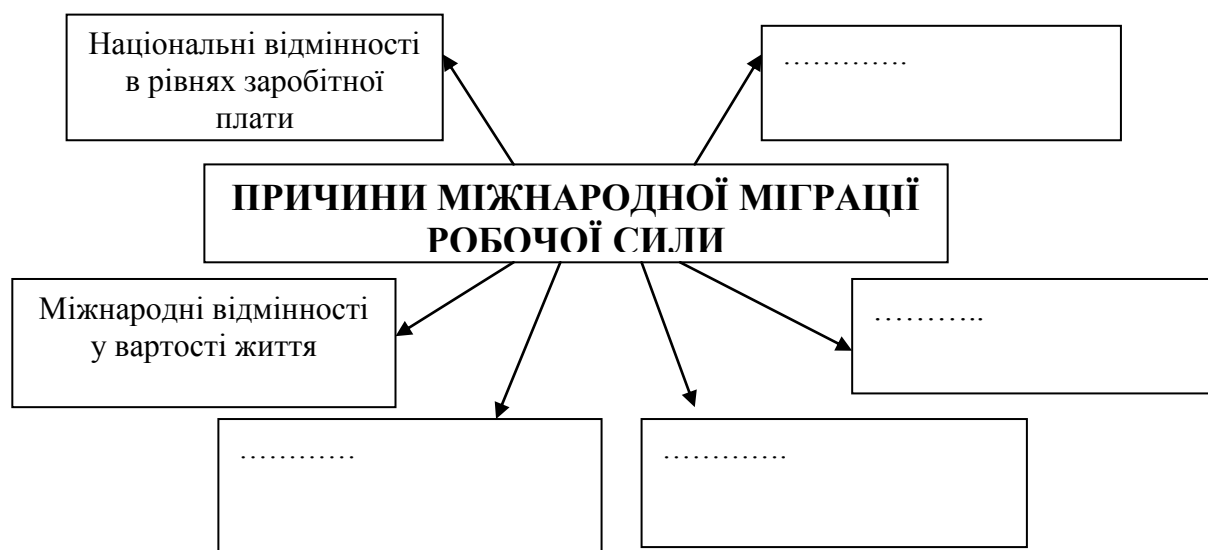
Практичні завдання

Завдання 1. На основі даних Державної служби статистики України та Державної міграційної служби України проаналізуйте міграційні процеси України на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин, дослідіть головні

зміни тенденцій у географічній та віковій структурах міграції, зокрема дайте відповіді на запитання:

1. Охарактеризуйте демографічну ситуацію в Україні у поточному та попередньому роках.
2. В які країни світу найчастіше виїжджають українці?
3. Чому українці їдуть на заробітки?
4. Проаналізуйте міграційних рух населення за регіонами України за останні 5 років.
5. Які сфери зайнятості українських трудових мігрантів за кордоном?

Завдання 2. Завершіть структурно-логічну схему «Причини міжнародної міграції робочої сили».

Завдання 3. Напишіть есе на одну із запропонованих тем:

1. Чому українці для роботи обирають країни ЄС?
2. Переваги та недоліки трудової міграції українців.
3. Міграція робочої сили – єдиний шлях виживання для українців?
4. Нелегальна міграція в Україні і світі.
5. Трудова міграція молоді як фактор руйнування трудового потенціалу України.

Завдання 4. Визначте негативні соціально-економічні наслідки міграції робочої сили для країн-експортерів і країн-імпортерів. Заповніть таблицю.

<i>Країни-експортери</i>	<i>Країни-імпортери</i>

Тема 13. Регулювання міжнародної економічної діяльності в державі

Мета: розглянути проблеми та процес регулювання міжнародної економічної діяльності в Україні; з'ясувати критерії впливу з боку держави на умови та результативність міжнародного співробітництва; розкрити основні орієнтири зовнішньоекономічної стратегії, зважаючи на реальний виробничий потенціал та на гео економічні реалії, що постають перед Україною; охарактеризувати поняття та складові економічної безпеки держави; виявити загрози економічній безпеці України.

План

1. Концептуальні проблеми регулювання відкритої економіки.
2. Напрями підвищення конкурентоспроможності української економіки.
3. Поняття та складові економічної безпеки держави. Загрози економічній безпеці України.

Основні терміни і поняття

Регулювання міжнародної економічної діяльності, конкурентоспроможність, методи і інструменти державного регулювання, міжнародна економічна безпека, національна економічна безпека, складові економічної безпеки, загрози економічній безпеці.

Методичні рекомендації

Для розкриття *першого питання* потрібно пояснити, що від цілей, методів і інструментів державного регулювання залежить ефективність міжнародного економічно співробітництва. Водночас рівень і характер розвитку міжнародної економічної діяльності країни суттєво впливає на державний регулятивний механізм та обумовлює необхідність його адаптації до умов світового господарства. Тому в цьому питанні спочатку необхідно розкрити вплив на умови та результативність міжнародного співробітництва з боку держави, який можна класифікувати за двома критеріями: критерій системної масштабності та критерій характеру впливу (інструменти прямого впливу, інструменти непрямої дії). А потім визначити напрями впливу сфери міжнародного співробітництва на національну економіку.

При опрацюванні *другого питання* варто акцентувати увагу на тому, що регулювання відкритої економічної системи не може бути ефективним за відсутності ефективного розвитку національної економіки, орієнтованої на її сталу конкурентоспроможність. Тому розкриття питання варто розпочати з визначення конкурентоспроможності, яка в умовах відкритої економіки може визначатися як здатність країни протистояти міжнародній конкуренції на власному ринку і ринках третіх країн. Наступним кроком має бути характеристика підходів щодо оцінки конкурентоспроможності національної економіки (ресурсного, факторного, рейтингового). Доцільно також розглянути концептуальні підходи української держави до проблеми підвищення

конкурентоспроможності економіки держави, які сформульовані у Стратегії економічної та соціальної політики.

Третє питання теоретичного блоку практичного заняття вимагає від студента чіткого розуміння поняття та складових економічної безпеки держави. Економічна безпека є однією з ключових якісних характеристик соціально-економічної системи, яка визначає її здатність до самовідтворення, сталого розвитку, ефективної міжнародної конкуренції, підтримування прийнятних умов життя населення, тривалого самозабезпечення ресурсами, а також послідовної реалізації національних геополітичних, господарських інтересів.

Варто розглянути ключові складові економічної безпеки, а також критерії: здатність забезпечувати сталий розвиток національної економіки; наявність ефективних можливостей підтримувати стабільний стан соціально-економічної системи; здатність підтримувати науково-технічні розробки, впроваджувати лідируючі технології, інновації, забезпечувати надходження до країни технологій, ноу-хау, передових методик управління. На завершення питання доцільно проаналізувати, чи вдалося за роки незалежності в Україні створити цілісну систему економічної безпеки.

Теми доповідей

1. Митно-тарифне регулювання в Україні.
2. Нетарифне регулювання в Україні.
3. Сучасні форми протекціонізму.

Контрольні запитання

1. Які основні концептуальні проблеми регулювання відкритої економіки?
2. Поясніть, за якими напрямками можна розглядати вплив, що здійснює сфера міжнародного співробітництва на національну економіку.
3. Охарактеризуйте моделі відкритої економічної політики.
4. Які підходи використовують для оцінки конкурентоспроможності національної економіки?
5. Розкрийте сутність традиційних засобів підтримки національного товаровиробника у сфері міжнародної торгівлі.
6. Що є підставою для вживання антидемпінгових заходів?
7. Що розуміють під міжнародною економічною безпекою?
8. Охарактеризуйте основні складові економічної безпеки держави.
9. У чому полягають проблеми економічної безпеки України на макрорівні?
10. Виділіть актуальні проблеми економічної безпеки України на макрорівні.

Тестові завдання для самоконтролю

1. За такого виду протекціонізму зменшуються тарифні обмеження і збільшуються нетарифні:
 - а) колективний протекціонізм;
 - б) селективний протекціонізм;
 - в) прихований протекціонізм;

г) монопольний протекціонізм.

2. Інструменти прямого впливу держави на умови та результативність міжнародного співробітництва – це:

- а) засоби економічної політики уряду, за допомогою яких він визначає конкретні особливості економічних дій та процесів;
- б) засоби впливу на вартісні пропорції та на абсолютні показники цін у міжнародній торгівлі;
- в) маніпуляції з валютним курсом, митними ставками, податками тощо.

3. Інструменти непрямої дії впливу держави на умови та результативність міжнародного співробітництва – це:

- а) засоби впливу на пропорції та показники цін у внутрішній торгівлі країни;
- б) засоби економічної політики уряду, за допомогою яких він визначає конкретні особливості економічних дій та процесів.
- в) засоби впливу на вартісні пропорції та на абсолютні показники цін у міжнародній торгівлі: маніпуляції з валютним курсом, митними ставками, податками тощо.

4. До інструментів прямої дії можна віднести:

- а) податки;
- б) митні тарифи та стягнення;
- в) нетарифні обмеження експортно-імпоротної діяльності.

5. Головними засобами з інструментарію непрямої дії є

- а) митні тарифи та стягнення;
- б) виділення бюджетних коштів;
- в) тарифні обмеження.

6. Яка залежність існує між макроекономічними показниками та рівнем економічної безпеки держави?

- а) пряма;
- б) зворотна;
- в) обидві.

7. Що обмежує можливості структурної перебудови національного господарського комплексу, становлення його ефективної зовнішньоекономічної спеціалізації та дедалі більше загрожує економічній безпеці держави?

- а) залежність між макроекономічними показниками та рівнем економічної безпеки держави;
- б) розрив між невисокою експортною спроможністю та великою імпоротною залежністю економіки;
- в) низька ефективність фінансового сектору.

8. Наявність у держави можливостей для стабільного забезпечення розширеної репродукції виробничого потенціалу в промисловості, сільському господарстві та в усіх сферах докладання соціально корисної праці – це:

- а) енергетична безпека;
- б) економічна безпека;
- в) фінансова безпека.

9. До складових економічної безпеки НЕ відносять:

- а) здатність забезпечувати швидкий розвиток національної економіки;

б) наявність ефективних можливостей підтримувати стабільний стан соціально-економічної системи;

в) здатність підтримувати науково-технічні розробки, впроваджувати лідируючі технології, інновації, забезпечувати надходження до країни технологій, ноу-хау, передових методик управління.

10. Бажані орієнтири, а також граничні значення – крайні величини, перевищення яких за різних ситуацій може зашкодити нормальному перебігу подій, деформувати модель розвитку, умови відтворення, призвести до економічного колапсу, руйнівних тенденцій у сфері економіки – це:

а) якісні критерії національної економічної безпеки;

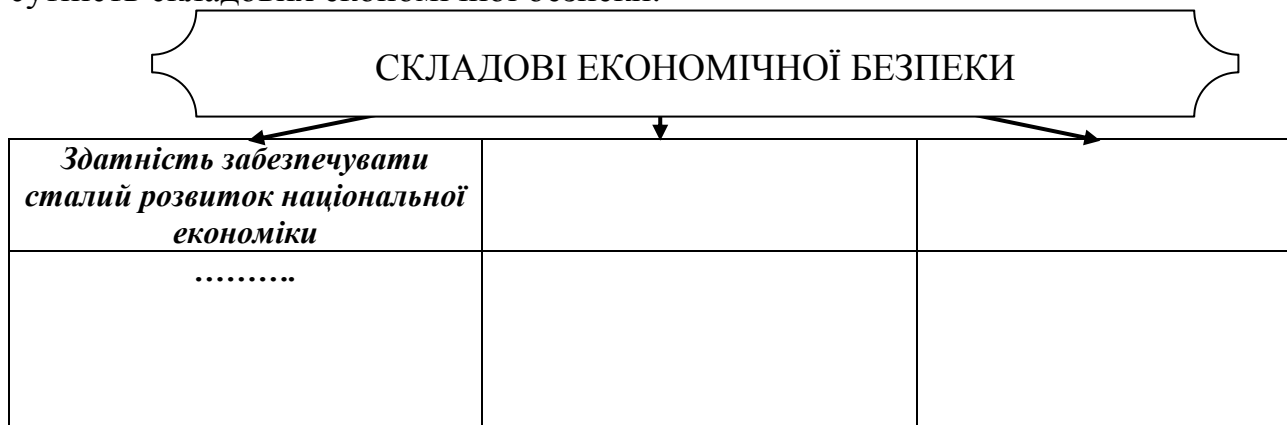
б) кількісні критерії національної економічної безпеки;

в) обидва варіанти правильні.

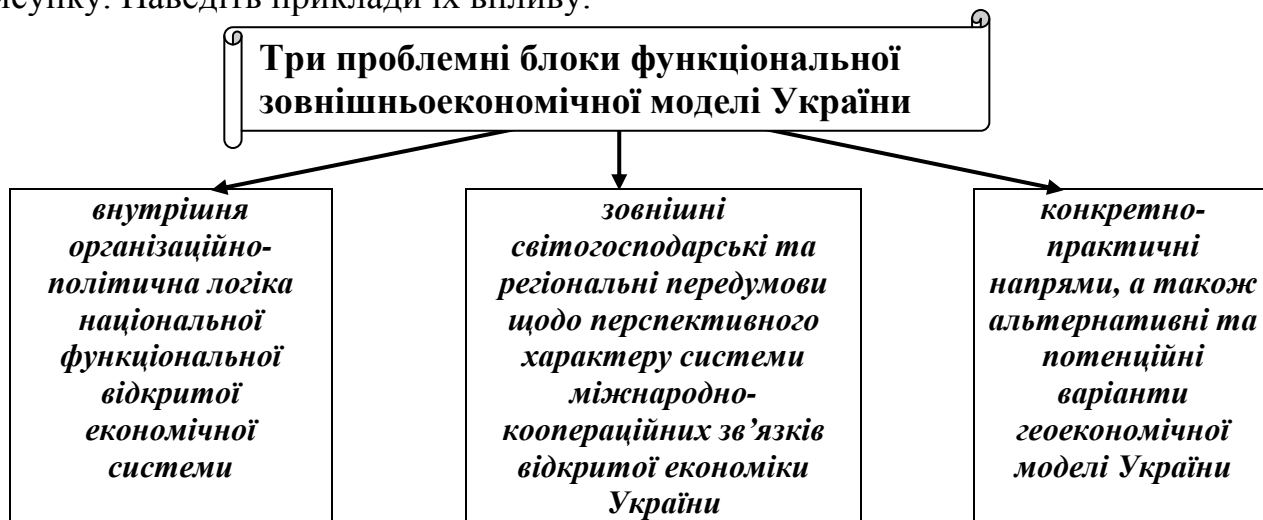

Практичні завдання

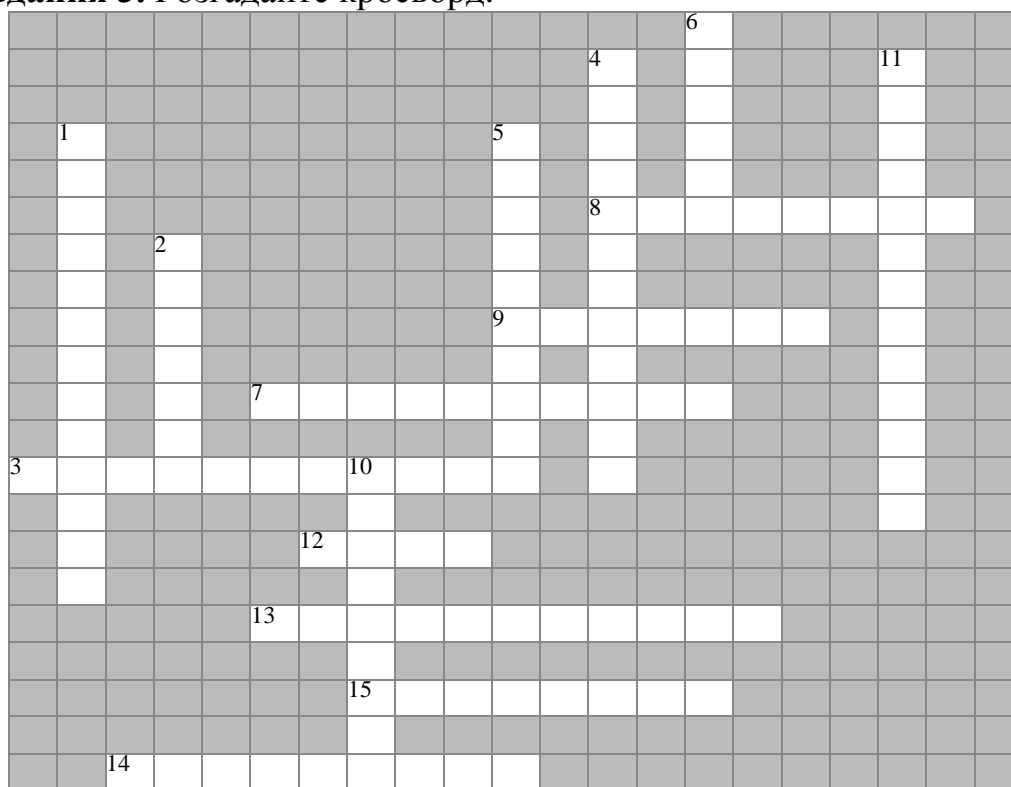
Завдання 1. Завершіть структурно-логічну схему. Охарактеризуйте сутність складових економічної безпеки.

Завдання 2. На сьогоднішній день виділяють три проблемні блоки функціональної зовнішньоекономічної моделі України, які наведено на рисунку. Наведіть приклади їх впливу.

Завдання 3. Розгадайте кросворд.

По горизонталі:	По вертикалі:
<p>3. Безперервне відновлення обсягів, якісних параметрів та умов виробництва товарів, послуг та духовних благ.</p> <p>7. Довгострокові вкладення капіталу у підприємницьку діяльність з метою одержання певного доходу.</p> <p>8. Закрита економіка.</p> <p>9. Умови, в яких перебуває складна система, коли дія зовнішніх факторів і внутрішніх чинників не призводить до процесів, що вважаються негативними по відношенню до даної складної системи у відповідності до наявних, на даному етапі, потреб, знань та уявлень.</p> <p>12. Загальна сума непогашених позик.</p> <p>13. Наука, яка розглядає вплив географічних чинників на внутрішню й особливо зовнішню політику держав і націй.</p> <p>14. Об'єкти впровадження чи процес, що веде до появи чогось нового – новації.</p> <p>15. Процес зростання споживчих цін на продовольчі, непродовольчі товари, послуги.</p>	<p>1. Технічно найдосконаліша галузь матеріального виробництва, основа індустріалізації економіки, яка має вирішальний вплив на розвиток продуктивних сил.</p> <p>2. Вивіз із митної території країни за кордон товарів і послуг без зобов'язання їхнього зворотного повернення.</p> <p>4. Об'єктивний соціальний процес, змістом якого є зростаючі взаємозв'язок і взаємозалежність національних економік, національних політичних і соціальних систем, національних культур, а також взаємодії людини й навколишнього середовища.</p> <p>5. Складне соціально-економічне явище, при якому частина економічно активного населення не має роботи й заробітку.</p> <p>6. Ввезення на митну територію крани товару (товарів), призначеного для споживання у цій країні.</p> <p>10. Соціальна наука, що вивчає суспільний процес господарювання; шукає відповіді на запитання: що, скільки, яким чином і для кого виробляти з відповідним дослідженням альтернатив у використанні обмежених ресурсів та засобів.</p> <p>11. Одна з форм суспільної організації виробництва, в основі якої лежить поділ праці.</p>

Тема 14. Україна у світових інтеграційних процесах

Мета: окреслити основні цілі і завдання України у прагненні до всесторонньої інтеграції у європейський простір; розглянути базові аспекти юридичних відносин нашої держави з Європейським Союзом на різних етапах розвитку; розрити суть та основні особливості зовнішньоекономічних відносин України з ЄС; виявити перспективи та задачі євроінтеграції України; розглянути торгово-коопераційні відносини України з країнами СНД.

План

1. Європейський вектор зовнішньоекономічної діяльності України.
2. Торгово-коопераційні відносини України з країнами СНД.

Основні терміни і поняття

Європейський Союз, Угода про партнерство і співробітництво, розширення ЄС, інтеграційні процеси, євроінтеграційна стратегія України, адаптація національного законодавства до законодавства ЄС, єврорегіони.

Основні теоретичні положення

У першому питанні потрібно розглянути європейський вектор зовнішньоекономічної діяльності України. Спочатку варто розкрити задачі та умови європейської інтеграції України, а потім проаналізувати розвиток торговельно-економічних зв'язків з країнами Європи та правові засади співробітництва України з ЄС. Варто пояснити, що європейський вектор сучасної української геоекономічної моделі має принципове значення для ефективної участі України в міжнародно-коопераційному процесі. Набуття Україною «європейського економічного статусу» можна вважати достатньо вираженою та перспективною тенденцією. Однак темпи цього процесу й реальні обсяги товарного обміну та капітального руху з країнами європейського регіону не дають підстав для тверджень про її винятковість та безумовність.

При опрацюванні другого питання потрібно звернути увагу на особливості торгово-коопераційних відносин та інтеграційний режим України з країнами СНД. Варто зазначити, що у 2019 р. за ініціативи Міністерства економічного розвитку і торгівлі України Кабінет Міністрів України прийняв рішення про припинення для України дії трьох угод щодо економічної співпраці, укладених в рамках Співдружності Незалежних Держав (СНД), оскільки у сучасних реаліях ці угоди вже втратили своє практичне значення та не застосовуються. Крім того, Україна на сьогодні має низку пріоритетних зобов'язань у сфері міжнародної торгівлі як член Світової організації торгівлі (СОТ). Проте країни СНД все ще фактично є важливим регіоном у зовнішньоекономічній діяльності та розвитку української економіки, що обумовлено тісною взаємодією в межах колишнього єдиного народногосподарського комплексу; можливістю доступу до сировинних ресурсів; відносною близькістю ринків збуту продукції; можливістю обміну продукцією, яка є менш конкурентоспроможною в інших регіонах світу; залишками кооперації між підприємствами країн Співдружності.

Теми доповідей

1. Прикордонне співробітництво як фактор регіональної інтеграції.
2. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС.
3. Інтеграційні та дезінтеграційні процеси в рамках СНД.
4. Чорноморське економічне співробітництво України.

Контрольні запитання

1. Визначте стратегічну мету України в зовнішньополітичній сфері.
2. Яка основна ідея Спільної стратегії ЄС щодо України?
3. Розкрийте суть «Європейської політики сусідства».
4. Які юридичні акти засвідчують розвиток взаємовідносин між Україною та ЄС?
5. Назвіть цілі «Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та європейськими співтовариствами і їхніми країнами-членами».
6. Розкрийте пріоритети Плану дій Україна – Європейський Союз.
7. Поміркуйте, які стратегічні перспективи європейської інтеграції України.
8. З'ясуйте особливості зовнішньої торгівлі України з країнами СНД.
9. Що є гальмом для розвитку торговельно-економічних відносин у рамках СНД?
10. Визначте актуальні завдання розвитку інтеграційних процесів країн СНД.

Тестові завдання для самоконтролю

1. В якому році були започатковані відносини «Україна – ЄС»?
 - а) 1990;
 - б) 1991;
 - в) 1992;
 - г) 1993.
2. Коли було підписано Угоду про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС?
 - а) 16 липня 1994;
 - б) 16 липня 1992;
 - в) 16 червня 1991;
 - г) 16 червня 1990.
3. Коли було підписано План дій, який мав вивести на якісно новий рівень відносини «Україна – ЄС» порівняно з Угоду про партнерство та співробітництво?
 - а) 2005;
 - б) 2008;
 - в) 1997;
 - г) 1999.
4. Метою якої ініціативи є сприяння реформам, законодавча адаптація та економічна інтеграція?
 - а) «Західна допомога»;
 - б) «Західне партнерство»;

- в) «Допомога країнам колишнього СРСР»;
 - г) «Східне партнерство».
5. Яку частину українського обсягу зовнішньої торгівлі складають відносини з ЄС?
- а) 1/3;
 - б) 1/2;
 - в) 1/10;
 - г) 3/4.
6. Під час правління якого Президента Україна стала членом СОТ?
- а) П.Порошенко;
 - б) Л. Кучма;
 - в) Л. Кравчук;
 - г) В. Ющенко.
7. Що лежить в основі поняття «єврорегіон»?
- а) взаємна торгівля;
 - б) перехресне субсидування;
 - в) транскордонне співробітництво;
 - г) кредитування.
8. Як називаються критерії відповідності країн, які мають намір вступити до ЄС?
- а) маастрихтські;
 - б) віденські;
 - в) берлінські;
 - г) копенгагенські.
9. Розвиток торговельно-економічних відносин України з ЄС стримують:
- а) проблеми з конвертуванням євро в Україні;
 - б) невирішені проблеми, пов'язані з режимом доступу українських експортерів на ринок ЄС;
 - в) торгові війни з країнами ЄС.
10. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС полягає у:
- а) збільшенні податкових надходження для наповнення державного бюджету;
 - б) зближенні із сучасною європейською системою права;
 - в) розробкою більш жорстких законів, що стосуються свободи слова.

Практичні завдання

Завдання 1. Напишіть есе на тему «Який вектор зовнішньої інтеграції потрібно обирати Україні в сучасних умовах?» Доведіть свою думку конкретними фактами чи становищем економіки України.

Завдання 2. Доповніть таблицю «Переваги та недоліки вступу України до СОТ».

<i>Переваги</i>	<i>Недоліки</i>
1. Збільшення іноземних інвестицій в економіку України 2. 3.	1. Використання України розвиненими країнами як ринку збуту своєї продукції 2. 3.

Завдання 3. Зробіть SWOT-аналіз вступу України до ЄС. Заповніть таблицю.

Сила	Слабкість
1. Політичні вигоди ❖ 2. Економічні вигоди ❖ ❖ ❖ ❖ 3. Соціальні вигоди ❖ ❖ ❖ ❖	1. Політичні недоліки ❖ ❖ ❖ 2. Економічні недоліки ❖ ❖ ❖ 3. Соціальні недоліки ❖
Можливості	Загрози
1. Політичні перспективи ❖ ❖ 2. Економічні перспективи ❖ ❖ 3. Соціальні перспективи ❖ ❖	1. Політичні загрози ❖ ❖ 2. Економічні загрози ❖ ❖ 3. Соціальні загрози ❖ ❖

Тема 15. Природокористування в умовах МЕД

Мета: визначити роль сировинних ресурсів у системі міжнародної економічної діяльності України; проаналізувати інтернаціональні проблеми природокористування; поглибити знання про умови відкритості ринкових систем та конкуренції попиту і пропозиції сировинних ринків; виявити перспективи використання фізичних обсягів природних ресурсів.

План

1. Сировинні ресурси у міжнародній економічній діяльності України.
2. Паливно-енергетичні ресурси у відкритій економіці.
3. Екологічні обмеження зростання відкритої економіки України в контексті сучасної глобалістики.

Основні терміни і поняття

Екологічна безпека, природокористування, сировинні ресурси, антропогенний вплив, відкрита економіка, непоновлювальні ресурси, ресурсозабезпеченість, обмеженість ресурсів, природні ресурси, екологічний пріоритет.

Основні теоретичні положення

При опрацюванні *першого питання* важливо зазначити, що сировинні ресурси впливають на специфіку міжнародного співробітництва з участю нашої держави. Це обумовлюється тим, що Україна, як і інші країни, формує модель свого розвитку з урахуванням тих ресурсів, які вона закуповує в інших країн, а також продає їм. Крім того, обмеженість ресурсів та наслідки їх використання тісно пов'язують інтереси національних господарств.

Потрібно акцентувати увагу на тому, що актуальною сьогодні є проблема раціонального використання сировинних ресурсів, оскільки основним протиріччям економіки є необмеженість попиту людини і обмеженість наявних ресурсів у природі. Через це є небезпека вичерпання або виснаження відомих і доступних для використання ресурсів України. У зв'язку з цим варто навести класифікацію природних ресурсів: за характером відновлення – вичерпні (відновлювальні і не відновлювальні) і невичерпні; за походженням – біологічні, кліматичні, мінерально-сировинні, водні, рекреаційні; за сферою використання – для промисловості, для сільського господарства, для відпочинку. На завершення питання доцільно розглянути перспективи вирішення сировинних проблем.

Розкриття *другого питання* вимагає від студента звернути увагу на той факт, що у сировинному секторі світового господарства провідну роль відіграють паливно-енергетичні ресурси. Ця група товарів лідирує серед інших товарних груп у міжнародній торгівлі, поступаючись лише групі машин і устаткування. Україна належить до країн, які мають запаси паливно-енергетичних ресурсів (нафта, природний газ, вугілля, торф, уран та ін.), але, на жаль, ступінь забезпеченості запасами, їх видобуток та використання

неоднакові. Тому потрібно з'ясувати особливості національного енергоспоживання в контексті глобальних тенденцій та практичні шляхи розв'язання проблеми енергозабезпечення.

У *третьому питанні* необхідно розглянути екологічні обмеження зростання відкритої економіки України в контексті сучасної глобалістики, акцентувати увагу на необхідності формування нової системи екологічних цінностей як найвищого рівня життєвого благополуччя, а також ініціювання прогресивних видів економічної діяльності, спрямованих на упередження та подолання екологічних загроз, які спричинені антропогенним і техногенним впливом на навколишнє середовище. У цьому контексті варто зазначити, що сьогодні Україна, чия модель міжнародної спеціалізації за наслідками свого функціонування не відповідає сучасним вимогам розвитку, гостро відчуває негативні наслідки економіко-технологічного поступу. Тому доречно розглянути напрямів оптимізації екологічної складової міжнародної економічної діяльності України.

Теми доповідей

1. Утилізація відходів – ознака сучасної відкритої економіки.
2. Продовольчий потенціал: українські реалії в світлі міжнародних проблем.

Контрольні запитання

1. Поясніть, у чому проявляється сутність та невідворотність ресурсної проблеми.
2. Назвіть критерії торгівлі ресурсами.
3. Які ресурси відносяться до непоновлюваних?
4. Що таке новий міжнародний економічний устрій?
5. Визначте основні прояви проблеми дефіциту сировини.
6. Чим зумовлюється глобальний характер проблеми використання сировини?
7. Якими є основні особливості прояву глобальної ресурсної проблеми в Україні?
8. Розгляньте практичні шляхи розв'язання глобальної ресурсно-енергетичної проблеми.
9. Назвіть, які фактори об'єктивно обмежують споживання ресурсів.
10. За якими критеріями класифікуються природні ресурси?

Тестові завдання для самоконтролю

1. Економічна безпека – це:
 - а) стан захищеності політичних інтересів особи, соціальних груп, держав від внутрішніх та зовнішніх загроз, а також система заходів щодо забезпечення цієї захищеності;
 - б) сукупність умов та факторів, що забезпечують незалежність національної економіки, її стабільність і стійкість, здатність до постійного вдосконалення;

в) системна категорія права, політичної економії та політології, тісно пов'язана з категоріями територіальної єдності й недоторканності, агресії та примусу, економічної незалежності та економічного суверенітету тощо;
г) визначальні потреби суспільства (держави), які співвідносяться з його (її) базовими цінностями і виражаються у вигляді програмних нормативних цілей у певних законодавчих актах.

2. Природні ресурси – це:

а) сукупність природно-технічних, природних, соціально-економічних комплексів та їх елементів;
б) земля і надра, рослинний і тваринний світ, лісові та водні ресурси, повітряний басейн і клімат;
в) невичерпні ресурси, що включають світло, тепло, вологу й енергію вітру;
г) специфічний і найважливіший з усіх видів економічних ресурсів.

3. Природні ресурси за характером відновлення поділяють на:

а) вичерпні та невичерпні;
б) вичерпні та відновлювальні;
в) вичерпні та невідновлювальні;
г) рекреаційні та кліматичні.

4. Якими природними ресурсами Україна забезпечена найбільше?

а) графіт;
б) титанові руди;
в) вугілля;
г) нафта.

5. Економічні ресурси поділяються на:

а) матеріальні і людські;
б) людські і природні;
в) матеріальні і інформаційні;
г) інформаційні та трудові.

6. Ціни на ресурси визначаються залежно від:

а) потреби на ці ресурси;
б) попиту та пропозиції;
в) економічного становища країни;
г) кількості родовищ країни.

7. На забезпеченість світового співтовариства сировиною зростаючий вплив має:

а) науково-технічна революція;
б) якісні зміни господарської структури;
в) господарство у цілому;
г) грошове фінансування.

8. Енергетичний баланс – це:

а) система взаємопов'язаних показників, які відображають кількісну відповідність між надходженням і використанням усіх видів енергетичних ресурсів;
б) основний узагальнюючий документ для комплексного використання енергоресурсів;

в) документ для планування заходів із підвищенням ефективності енергопостачання;

9. Основними проблемами енергетичного сектора є:

- а) фінансові і соціальні перешкоди;
- б) виробничі і адміністративні характеристики;
- в) низька ефективність використання енергії, високий рівень енергомісткості, залежність від імпорту газу, нафти і ядерного палива.

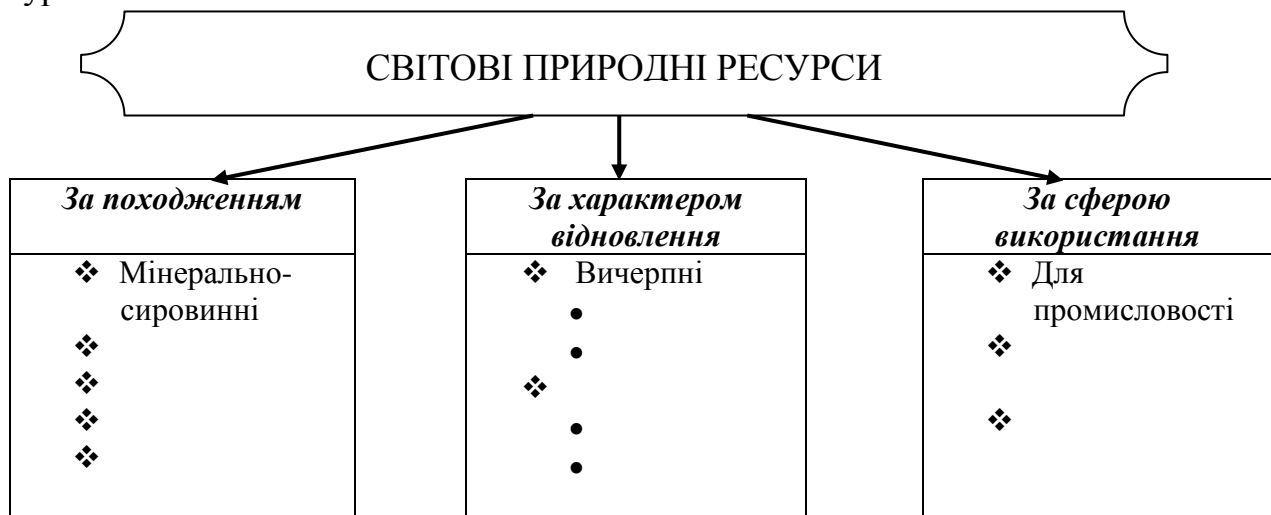
10. Практичними заходами оптимізації системи природокористування в Україні є:

- а) дотримання правового режиму в екологічній сфері;
- б) перехід до застосування екологічнобезпечних технологій, машин та приладів;
- в) наукове обґрунтування доцільності розробки надр та їх використання з урахуванням національних інтересів держави;
- г) запровадження аудиту енерго- та ресурсоспоживання відповідно до досвіду ряду провідних ринкових країн;
- д) всі відповіді правильні.

Практичні завдання

Завдання 1. Завершіть структурно-логічну схему «Світові природні ресурси».

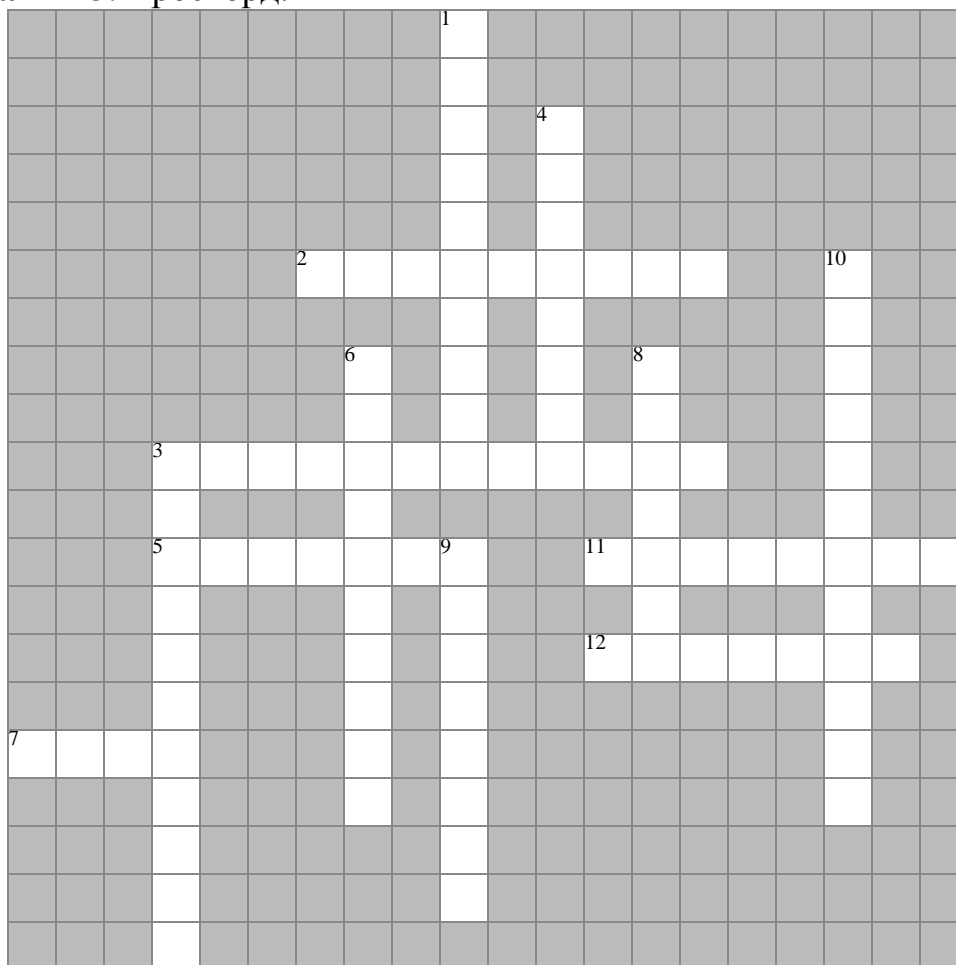

Завдання 2. За даними таблиці побудуйте кругову діаграму «Структура паливно-енергетичного балансу світу». Проаналізуйте структуру паливно-енергетичного балансу світу. Які зміни, на вашу думку, відбудуться у структурі паливно-енергетичного балансу в майбутньому?

Таблиця - Структура паливного балансу світу

Вид палива	Питома вага, %
нафта	38,6
Вугілля	28,7
Природний газ	22,1
Ядерне паливо	6,9
гідроенергія	3,7
Усього	100

Завдання 3. Кросворд.

<i>По горизонталі</i>	<i>По вертикалі</i>
2. Використання однієї речі (матеріалу), в результаті чого створюється нова річ.	1. ... ресурси – ті ресурси, використання яких людством не веде до їх вичерпування.
3. Поширення екологічних принципів і підходів на природничі та гуманітарні науки, на виробничі процеси й соціальні явища.	3. ... ресурси – матеріальні об'єкти, в яких зосереджена енергія, придатна для практичного використання людиною.
5. Вивіз із митної території країни за кордон товарів і послуг без зобов'язання їхнього зворотного повернення.	4. Природні, антропогенні або техногенні речовини та матеріали безпосередньо з яких виробляється продукція.
7. Процес реалізації виробленої продукції з метою перетворення товарів у гроші та задоволення запитів споживачів.	6. Обсяг товарів та послуг, який виробники хочуть і можуть поставити на ринок за різною ціною за певний проміжок часу.
11. Правовий документ, що засвідчує певну домовленість між партнерами.	8. ... господарство – глобальна система господарств держав та недержавних утворень, що пов'язані міжнародним поділом праці і взаємодіють між собою у різних формах.
12. Природні – це природні компоненти та сили природи, що використовуються або можуть бути використані як засоби виробництва та предмети споживання для задоволення матеріальних і духовних потреб суспільства, підвищення якості життя людей.	9. Процес обміну товарами, послугами, цінностями і грошима.
	10. Сукупність всіх чинників, які є у розпорядженні людини чи людської спільноти.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Предмет, метод курсу «Міжнародна економічна діяльність України».
2. Факторні передумови МЕД України.
3. Поняття «відкритої економіки».
4. Оцінка розвитку МЕД України в системі відкритої економіки.
5. Платіжний баланс України.
6. Класифікація суб'єктів та об'єктів МЕД України.
7. Україна в міжнародній торгівлі товарами та послугами.
8. Участь України у діяльності міжнародних економічних організацій.
9. Факторні передумови міжнародної торгівлі України.
10. Структура експорту України.
11. Імпортна політика України.
12. Особливості торгівлі товарами України з регіонами світу.
13. Пріоритети державної політики регулювання міжнародної торгівлі України.
14. Бартерні операції.
15. Торговельні компенсаційні операції.
16. Промислові компенсаційні операції.
17. Система платежів у міжнародному контракті.
18. Інкотермс – 2020.
19. Особливості становлення ринку послуг в МЕД України.
20. Інформаційні послуги як динамічний чинник розвитку міжнародних послуг.
21. Транспортні послуги та їх роль у МЕД України.
22. Розвиток та регулювання міжнародного туризму в Україні.
23. Природа лізингу. Класифікація лізингових операцій.
24. Регуляторна політика здійснення лізингових операцій в Україні.
25. Послуги посередників у міжнародній торгівлі.
26. Міжнародні послуги в сфері виробництва та кооперування.
27. Реклама в МЕД України.
28. Інноваційна політика як пріоритет в системі МЕД України.
30. Специфіка участі України в міжнародних інвестиційних ринках.
31. Геостратегічні фактори розвитку інвестиційних тенденцій в Україні.
32. Специфічні форми транснаціоналізації України в умовах ринкових перетворень.
33. Напрямки господарсько-інвестиційної діяльності ТНК в Україні.
34. Наслідки господарсько-інвестиційної діяльності ТНК в Україні.
35. Специфіка розвитку СП в Україні.
36. Мотивація розвитку СП в Україні.
37. Процес створення СП в Україні.
38. Класифікація складових та видів міжнародної міграції робочої сили.
39. Фактори міграції робочої сили.
40. Наслідки міграції на ринку праці.
41. Україна в міжнародних міграційних процесах.

42. Відкрита економіка України в системі валютно-фінансових та кредитних відносин.
43. Проблеми залучення України до міжнародного кредитного ринку.
44. Сучасний стан зовнішнього боргу України.
45. Специфіка процесів інтернаціоналізації України.
46. Економічна інтеграція України в міжнародному контексті.
47. Прикордонне співробітництво як фактор регіональної інтеграції.
48. Режим співробітництва з країнами СНД.
49. Експортно-імпортні відносини з країнами СНД.
50. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС.
51. Зовнішньоекономічні зв'язки України з країнами ЄС.
52. Перспективи та завдання європейської інтеграції України.
53. Розвиток економічного співробітництва України в Чорноморському регіоні.
54. Напрями підвищення конкурентоспроможності економіки України.
55. Тарифне регулювання: міжнародна практика та українська специфіка.
56. Нетарифне регулювання в Україні.
57. Поняття та складові економічної безпеки України.
58. Загрози економічній безпеці України.
59. Особливості національного енергоспоживання в контексті глобальних тенденцій.
60. Екологічні пріоритети розвитку сучасної відкритої економіки України.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

А

Автаркія (*autarky*) – економічний режим країни, що передбачає її самозабезпечення та відсутність торгових зв'язків з іншими країнами.

Акцизи (*excise-tax*) – непрямі податки, що включаються в ціну товару або послуги.

Арбітраж – вказівка на арбітражну інстанцію, котра розглядатиме спори між сторонами, які сторонам не вдасться врегулювати договірним способом.

Б

Базисні умови контракту – це такі типові економіко-правові схеми реалізації експортно-імпортних операцій, які означають взаємне зобов'язання продавця і покупця у зв'язку з укладанням та реалізацією контрактів.

Баланс поточних операцій – звіт про обсяги експорту та імпорту товарів, послуг і переказів валюти.

Баланс розрахунковий – співвідношення грошових вимог країни до інших країн, які виникли в результаті експорту, надання кредитів, та грошових зобов'язань, що виникли в результаті імпорту і отримання кредитів.

Баланс товарів і послуг – відображає обсяги експорту та імпорту товарів і послуг з даної країни за певний період часу і виводить сальдо.

Баланс торговий – відображає співвідношення вартості експорту й імпорту країни за певний відрізок часу, як правило, за рік.

В

Валюта (англ. *currency* – грошовий обіг, валюта, від італ. *valuta* – ціна, вартість, із лат. *valere* – мати силу, коштувати) – грошова одиниця, що використовується для вимірювання величини вартості товарів.

Валютне котирування – встановлення курсу іноземної валюти по відношенню до валюти даної країни на основі законів, норм, правил, діючих в даній країні.

Валютне обмеження – встановлення в законодавчому і адміністративному порядку сукупності правил в норм з обмеження операцій з іноземною валютою, золотом та іншими валютними цінностями.

Валюта контракту – це валюта, в якій установлюється ціна товару в міжнародному контракті.

Валюта платежу – це валюта, в якій, за згодою контрагентів, здійснюється фактична оплата товару.

Валютний демпінг – розширення експорту за заниженими цінами в результаті падіння курсу національної валюти.

Г

Гарантія ризику експортера – різновид страхування від збитків за експортними операціями, що надається спеціалізованими державними або приватними установами, найчастіше банками.

Глобалізація (від фр. *global* – загальний, всесвітній, з лат. *globus* – куля) – якісно новий етап взаємозалежності національних економік на основі

поглиблення інтернаціоналізації світового господарства, інтенсифікації міжнародних переміщень товарів, послуг, капіталу, робочої сили і технологій.

Глобальна економіка – цілісний загальносвітовий господарський організм, міжнародне переплетення національних економік, поєднаних світовою виробничо-збутовою мережею, міжнародною фінансовою системою, планетарною інформаційною мережею тощо.

Д

Давальницька сировина – сировина, експортується в іншу країну з метою переробки з подальшим імпортом готового виробу в країну фірми, що надала сировину

Демпінг (*dumping*) – продаж товарів на ринках інших країн за цінами, нижчими від внутрішніх.

Е

Експорт товарів – це продаж та вивезення товарів за кордон з метою їх реалізації на зовнішніх ринках через передання у власність контрагенту в іншій країні.

Експортні картелі – це картелі, які використовують дочірні фірми ТНК з метою розширення експорту та проведення узгодженої, цілеспрямованої політики на ринку певної продукції.

Є

Європейський союз, ЄС (European union, EU) – асоціація європейських держав, утворена в 1958 р. з метою поступової ліквідації мита й імпорتنих квот у торгівлі між країнами-членами, запровадження спільного мита на імпорту товарів із третіх країн, зрештою переходу до вільного переміщення праці й капіталу в межах країн – членів асоціації та узгодження економічної політики в інших сферах.

Євро регіони – це міждержавні регіональні асоціації, які включають прикордонні області країн-учасниць та розвиваються відповідно до погоджених комплексних програм соціально-економічного та культурно-гуманітарного характеру і загальноєвропейських критеріїв з метою спільного розв'язання соціально-економічних завдань.

Європейський економічний простір – територія країн – членів ЄС, особливості соціально-економічного життя яких визначаються умовами та станом інтеграційного процесу, поступальним скасуванням взаємних обмежень у торгівлі, створенням митного союзу, економічного союзу, запровадженням спільної валюти, створенням спільних інститутів економічного регулювання.

Ж

Женевські конвенції – міжнародні угоди, що регламентують правила вексельного і чекового обігу, порядок використання векселів і чеків у платіжному обороті, укладені на конференціях у Женеві в 1930 і 1931 рр.

«Жовте зобов'язання» (*yellow dog contract*) – контракт (незаконний), за яким працівник при оформленні на роботу дає зобов'язання не вступати в профспілку.

З

Загальна система преференцій (general system of preferences) - сукупність митно-тарифних пільг, що надаються державами ЄС країнам, що розвиваються, ці пільги стосуються переважно готових виробів і напівфабрикатів.

Зовнішній державний борг – сукупна заборгованість держави міжнародним банкам, урядам інших країн, приватним іноземним банкам.

Зовнішньоекономічна політика – діяльність держави щодо регулювання економічних відносин з іншими країнами, спрямована на забезпечення ефективного використання зовнішнього фактора в національній економіці, реалізації конкурентних переваг країни, раціонального входження у світове господарство.

Зовнішньоекономічні зв'язки – торгові, виробничі, науково-технічні та інші економічні зв'язки країни з іншими державами.

Зовнішньоторговельний оборот – сума вартості експорту та імпорту країни за певний час.

Зона вільної торгівлі – зона, в межах якої низка країн підтримує вільну, безмитну торгівлю.

І

Імпорт товарів – це купівля та ввезення товарної продукції з-за кордону з метою їх реалізації на внутрішньому ринку та використання на території країни.

Імпортні картелі – це об'єднання, що створюються великими імпортерами, часто – з участю дочірніх структур ТНК для протистояння іноземним конкурентам.

Інвестиції (*investment*) – довготермінові капіталовкладення з метою отримання прибутку.

Інвестиційна політика – загальнодержавні принципові рішення та заходи, що визначають напрями використання капітальних вкладень у сферах і галузях економіки з метою забезпечення ефективності та пропорційності її розвитку, усунення міжгалузевих і внутрішньогалузевих диспропорцій, досягнення оптимальних співвідношень між розвитком матеріального виробництва і невиробничої сфери тощо.

Інновація, нововведення (*innovation*) – запровадження у виробництво нового продукту, впровадження нового виробничого методу або застосування нової форми організації бізнесу.

К

Квоти (*quotas*) – встановлене законодавчо або нормативними актами обмеження в міжнародній торгівлі на кількість продукту, яку можна імпортувати чи експортувати.

Картель – це об'єднання підприємців, учасники якого узгоджують між собою обсяги виробництва, поділ ринків збуту, ціни, умови продажу та найму робочої сили, строки й інші умови платежів тощо. При цьому учасники картелів зберігають виробничу і комерційну незалежність.

Корпорація – організаційна форма бізнесової діяльності, яка заснована на акціонерному капіталі та існує незалежно від своїх власників. Корпорації (або акціонерні компанії) можуть бути відкритого і закритого типу.

Консорціум – це специфічна форма поєднання економічних потенціалів ринкових агентів. Вони є структурами, які виникають на базі тимчасових угод між кількома банківськими та промисловими корпораціями, фірмами з метою реалізації певних спільних проектів.

Концерн – це складна форма монополізації господарської діяльності, яка передбачає об'єднання підприємств промисловості, транспорту, торгівлі та банківської сфери. Типовою ситуацією є формальне збереження учасниками концернів юридичної та господарської самостійності, однак за умови здійснення підприємницької діяльності під контролем домінуючих у них фінансових угруповань.

Л

Лібералізація – запровадження свободи торгівлі юридичних та фізичних осіб і підпорядкування діяльності товаровиробника умовам ринку (внутрішньо економічна) та розширення доступу в країну іноземних інвестицій, роздержавлення зовнішньоекономічних зв'язків, усунення протекціоністських обмежень на експорт, забезпечення конвертованості національної валюти (зовнішньоекономічна).

Лізинг – відносно новий вид підприємницької діяльності, який викликав швидке зростання економіки розвинутих капіталістичних країн.

М

Митна декларація – письмова або усна заява з боку туристів митній владі при перетинанні кордону, що містить відомості про перевезення туристами речей та предметів.

Митні збори – державні грошові податки, що стягуються спеціальною державною інституцією – митницею товарів, цінностей, майна, що проходять через державний кордон.

Митні пільги – часткове або повне звільнення від сплати мита на ввіз у країну предметів або товарів, звичайно оподаткованих митом; часткове або повне зняття обмежень на вивіз із країни певних предметів або товарів.

Мито (*import tariff*) – податок на імпортований товар або послугу.

Міграція робочої сили – переміщення працездатного населення в межах країни, а також з однієї країни в іншу з метою працевлаштування, пошуку кращих умов життя.

Міжнародне передання технологій – це рух науково-технічних досягнень – конструкторських рішень, систематичних знань та виробничого досвіду на комерційній або безвідшкодувальній основі через національні кордони (кордони митних територій) з метою кращого перероблення ресурсів, підвищення ефективності виробництва та максимізації прибутку, включаючи такі стадії та види виробничої діяльності, як промислове застосування, управлінська діяльність, маркетинг тощо.

Міжнародний контракт (або міжнародна угода) – це домовленість про комерційний обмін цінностями між різнонаціональними контрагентами, причому суттєвим принципом її здійснення є те, що в її результаті кожен з учасників збільшує особисту цінність об'єкта, що обмінюється (з урахуванням міжнародно-трансакційних втрат).

Н

Науково-технічна політика – політика держави щодо формування умов для розвитку прикладної та фундаментальної науки, раціонального використання науково-технічного потенціалу країни, впровадження результатів НТП у виробництво з метою підвищення його ефективності, забезпечення конкурентоспроможності національної економіки.

Ноу-хау – форма інтелектуальної власності у вигляді певної сукупності технічних, економічних та інших знань втілених у відповідній документації, навичках і виробничому досвіді, що мають комерційну цінність і необхідні для освоєння нової техніки і технологій, впровадження досконаліших методів управління.

О

Операції на відкритому (фондовому) ринку – зміна пропозиції позичкового капіталу в країні шляхом купівлі або продажу центральним банком цінних паперів (облігацій, векселів, сертифікатів тощо) юридичних чи фізичних осіб; важіль регулювання резервів центрального банку.

Офшорна зона (від англ. *offshore* – у відкритому морі) – територія або держава, де гарантовані низькі податкові ставки, відсутній жорсткий валютний контроль за іноземним капіталом.

П

Паблік рилейшнз – 1) система управління зв'язками з громадськістю; 2) мистецтво і наука створення ділового іміджу на основі правдивої і оперативної інформації; 3) спеціальна служба, що здійснює розробку іміджу і підтримуюча зв'язок з адміністративною владою, пресою, громадськістю і т.д.

Платіжний баланс (*balance of Payments*) – співвідношення між валютними надходженнями в країну і платежами держави за кордон протягом певного часу; статистичний звіт про результати зовнішньоекономічної діяльності країни за певний період, зазвичай за рік.

Пул – це таке монопольне об'єднання, за якого прибутки потрапляють до спільних фондів, після чого здійснюється узгоджений їх розподіл відповідно до результатів експлуатації певної частини ринку, причому в заздалегідь обумовленій пропорції.

Промислово-фінансові групи – це концерни, які створюються на міжгалузевих засадах та об'єднують підприємства промисловості, банківсько-кредитні установи, торгові дома й інших суб'єктів господарської діяльності з метою поєднання та акумулювання фінансових коштів і виробничих ресурсів, а також для оптимізації інвестиційного процесу.

Р

Режим найбільшого сприяння – політика країни по відношенню до імпортера, при якій імпорт певних товарів обкладається зниженими митами.

Резидент (від лат. *residens* – той, хто залишається на місці) – економічний суб'єкт з постійним місцем перебування в певній країні.

Рефінансування державного боргу – використання коштів від продажу державою нових облігацій для виплат за борговими зобов'язаннями, строк погашення яких уже настав.

С

Сальдо торгового балансу – різниця між імпортом і експортом за певний проміжок часу.

Синдикат – це форма монополістичного об'єднання, за якої учасники зберігають виробничу самостійність, але втрачають самостійність комерційну відповідно до взаємних угод. У більш широкому сенсі під синдикатом розуміють комерційне об'єднання фірм для досягнення спільних цілей.

Світова організація торгівлі (СОТ) – це міжнародна економічна організація, членами якої вже нині є 153 країн, частка яких в обсягах світової торгівлі становить близько 97%.

Т

Технопарк – акціонерна компанія, яка займається патентуванням, рекламою, лізингом, маркетинговими дослідженнями, надає консультації, здає в оренду приміщення для дослідницького виробництва тощо.

ТНК – це міжнародні за складом та характером діяльності суб'єкти господарського життя, які функціонують на принципах корпоративної власності з акціонерною формою управління та розподілу прибутків у міжнародному масштабі.

Транснаціональний стратегічний альянс (ТСА) – це особлива організаційна форма міжфірмових, міжкорпораційних зв'язків двох або більше компаній, у рамках якої здійснюється довгострокова координація економічної діяльності з метою реалізації масштабних виробничих проектів, максимізації результатів технологічної кооперації, скорочення тривалості інноваційних процесів, зниження вартості та ризикованості виробництва, поліпшення умов доступу до певних ринків.

Ф

Фактори первинного характеру міжнародної торгівлі – це такі фактори, які визначають торговельний профіль країни

Фактори вторинного порядку міжнародної торгівлі – це ті фактори, які пов'язані з сучасними закономірностями інтернаціоналізації світових продуктивних сил (походять від природного розподілу багатств, але відображають багаторічні зусилля щодо формування національної спеціалізації, освоєння зарубіжних ринків, а також історичну орієнтацію на закордонні предмети виробничого та індивідуального споживання.)

Фінансово-промислові групи – форма об'єднання або асоціації, що включає промислові підприємства, банки, торгові дома, будівельні фірми, страхові компанії й т.п. Функціонує на принципах акціонерного товариства відкритого типу.

Х

Хайринг – середньострокова оренда, яка передбачає здачу в найм товарів, обладнання і машин на термін від одного до трьох років.

Холдинг (holding company) – компанія, що ставить за мету отримання і збереження участі в капіталі підприємств з метою контролю або спрямування їхньої діяльності.

Ц

Ціни з наступною фіксацією – встановлюються тоді, коли об'єктом контракту є товар з тривалим терміном створення і залежать від якості кінцевих виробів.

Ціни ринку – це ціни, за якими ведеться торгівля на конкретному національному чи регіональному ринку. Їх урахування в маркетинговій стратегії є ключовим для прийняття рішення щодо виходу на конкретний ринок, вибору цінової політики фірми.

Ціни рухомі – встановлюються тоді, коли об'єктом контракту є товари з довгим терміном створення і орієнтовно визначаються у момент підписання контракту, але можуть коригуватися залежно від динаміки ринкових цін на відповідні товари.

Ціни світові – це ціни найбільш впливових ринкових агентів, якими користуються країни-експортери чи імпортери, біржі та аукціони, провідні фірми.

Ціни тверді – встановлюються у момент підписання контракту, вони не змінюються протягом терміну виконання контракту.

Ч

Чек – письмове розпорядження власника поточного рахунка в банку про виплату готівки або перерахування з рахунка на інший рахунок певної суми грошей.

Чистий експорт – утворюється різницею між сумою, яку іноземці сплачують за вітчизняні товари і послуги, і сумою, яку нація витрачає на закупівлю зарубіжних товарів і послуг.

Ш

Шок від внутрішніх чи зарубіжних цін – коректування у відкритій економіці, що є результатом різкої зміни пропорцій між світовими та національними цінами внаслідок їх зростання або зниження.

Штрих-код – комбінація вертикальних смужок і цифр, що характеризує товар у закодованому вигляді та дає змогу швидко і точно зчитати інформацію про нього за допомогою сканера.

Ю

ЮНКТАД (Конференція ООН з торгівлі і розвитку) – орган Генеральної Асамблеї ООН, метою діяльності якого є сприяння розвитку міжнародної торгівлі, вдосконалення міжнародних економічних відносин.

Я

Якість – ступінь досконалості, яким володіє товар, послуга чи інший вихідний продукт бізнес-процесу.

Ямайська валютна система – світова валютна система, юридично оформлена угодою країн-членів МВФ у Кінгстоні (США, Ямайка) у 1976 році.

Ярмарка міжнародна – форма зовнішньоекономічної діяльності, за якої іноземні та вітчизняні підприємці на конкурсній основі можуть придбати необхідні товари та послуги.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Андросова Т.В., Шталь Т.В., Доброскок Ю.Б., Тищенко О.О. Міжнародна економічна діяльність України: навч. посібник. Харків: «Видавництво Форт», 2013. 400с.
2. Бестужева С. В. Міжнародна економічна діяльність України : навчальний посібник. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 268 с.
3. Чернега О.Б., Маловичко А.С., Матвєєва В.Ю. Міжнародна економічна діяльність України: навч. посібник. Львів: «Магнолія 2006», 2012. 544с.
4. Черевань В.П. Міжнародна економічна діяльність: навч. посіб. Київ : Слово, 2013. 280 с.
5. Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України: підручник. Київ: КНЕУ, 2003. 948 с.
6. Багрова І., Гетьман О. Міжнародна економічна діяльність України: навч. пос. / за ред. І.Багрової. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 384 с.
7. Кухарська Н., Харічков С. Міжнародна економічна діяльність України: навч. пос. Харків: «Одіссей», 2006. 456 с.
8. Міжнародна економіка: підручник для студ. вищ. навч. закл. / за ред. А.О. Задоя, В.М. Тарасевича. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 416 с.
9. Міжнародна економіка: навч. посібник / за ред. Козака Ю. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 608 с.
10. Перспективи економіки України в умовах глобальної макроекономічної нестабільності / Я. А. Жаліло, Д. С. Покришка, Я. В. Белінська, А. П. Павлюк [та ін.]. Київ : НІСД, 2013. 120 с.

Додаткова

1. ІНКОТЕРМС-2010. Офіційні правила тлумачення торговельних термінів Міжнародної торгової палати. URL: <http://jimex.kg/d/507991/d/incoterms-2010.pdf/>
2. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. № 959-ХІІ. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/959-12/page/>
3. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html/>
4. Практикум з навчальної дисципліни «Міжнародна економічна діяльність України» / уклад. Бестужева С. В. Харків : Вид. ХНЕУ, 2012. 79 с.
5. Часовський С.А. Міжнародна економічна діяльність регіону: глобалізаційний аспект: монографія. Харків, 2010. 200 с.
6. Рокоча В., Плотніков О. Транснаціональні корпорації: навч. посібник. Київ: Таксон, 2001. 304 с.
7. Москалик Р. Міжнародне поширення технологій у глобалізованій економіці: монографія. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2013. 376 с.
8. Філіпенко, А.С Теорія міжнародної економічної політики : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2013. 216 с.

9. Савельєв Є. Міжнародна економіка: теорія міжнародної торгівлі і фінансів: підручник. Тернопіль: Екон. думка, 2002. 504 с.

Інформаційні ресурси

1. Євростат. URL: <http://www.eurostat.com>
2. Індекс економічної свободи Heritage Foundation. URL: <http://www.heritage.org>
3. Індекс сприйняття корупції Transparency International. URL: <http://www.transparency.org>
4. Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД). URL: <http://www.unctad.org>
5. Міжнародне енергетичне агентство. URL: <http://www.iea.org>
6. Міжнародний валютний фонд. URL: <http://www.imf.org>
7. Світова організація торгівлі (COT). URL: <http://www.wto.org>
8. Світовий Банк. URL: <http://www.worldbank.org>
9. Світовий економічний форум. URL: <http://www.weforum.org>

Навчально-методичне видання
(українською мовою)

Дугієнко Наталя Олександрівна

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ

Методичні рекомендації до практичних занять
для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра
спеціальності «Економіка»
освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка»

Рецензент *Ю. О. Швець*
Відповідальний за випуск *Д. І. Бабміндра*
Коректор *А. О. Осаул*